

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 70όν - Τεύχος 6ον

«Τούτη τήν πατρίδα τήν ἔχομεν ὅλοι μαζί»

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2021

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Ἐπίσκοπος Ὁρεῶν κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσίαρρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2020-2021 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ (ἀλφαβητικά): πρωτ. Ἀκίνδυνος Δαρδανός (Ι.Μ. Ὑδρας, Σπετσῶν καί Αἰγίνης), π. Κωνσταντῖνος Καλλιανός (Ι.Μ. Χαλκίδος), πρωτ. Ἰγνάτιος Καλογεράκης (Ι.Μ. Γουμένισσης, Ἀξιουπόλεως καί Πολυκάστρου), π. Ἡλίας-Συμεών Λαουλάκος (Ι.Μ. Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καί Ὠρωποῦ), πρωτ. Νικόλαος Μεντζελίδης (Ι.Μ. Καλαβρύτων καί Αἰγιαλείας), Ἀθανάσιος Β. Γάρος, (Ἀναπλ. Καθ. ΕΚΠΑ) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσίαρρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος – Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Ἀττικῆς, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὅσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἀθηνᾶς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 48.25.298, Fax: 211 48.24.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα ἐξωφύλλου: Φράση ἀπό τά Ἀπομνημεύματα τοῦ Μακρυγιάννη

Φωτογραφία ἐξωφύλλου: Peter von Hess, Ἡ ἄφιξη τοῦ Ὅθωνα στό Ναύπλιο (1853), Μόναχο, Neue Pinakothek

Τό τεῦχος εἰκονογραφεῖται μέ πίνακες Ἑλλήνων καί ξένων ζωγράφων,
μέ σκηνές ἀπό τήν ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καί τά πρῶτα χρόνια τοῦ νέου κράτους

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 750 λέξεις. Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

Τό περιοδικό Ἐφημέριος δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἴδιωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

Δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀναπαραγωγή –ὀλική ἢ μερικῆ– τοῦ περιεχομένου τοῦ περιοδικοῦ Ἐφημέριος καθ' οἷονδήποτε τρόπο. Ἐπιτρέπεται μόνον ἡ παράθεση ἀποσπασμάτων ἀποκλειστικῶς γιά ἐπιστημονικούς καί ἐκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ ἀναφορά τῆς πηγῆς προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 70όν

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2021

Τεύχος 6ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ

Εισοδικόν 3

ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ

Τό Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου (1.1.1822)..... 7

π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ

Ἡ μεγάλη παραφωνία 9

ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Σχόλιο στό Β' Ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ

τῆς Συναξῆς τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καί Γαβριήλ 11

ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων κατά τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ..... 14

Πρωτ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ

Ἀνθρωπολογικές προσεγγίσεις. Ὁριγένης 17

ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ εἰκονολογική γλώσσα 20

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ

Διακονικά παραγγέλματα κατά τήν μικρή εἴσοδο..... 23

Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ

Ζ' Λουκά 26

Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου 28

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΟΣΧΟΥ

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σέ μιά μεταβατική ἐποχή 30

Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Εἰσαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οἰκονομία (ΙΖ', α' μέρος)..... 32

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΔΗ

Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος καί ὁ νέος Ναός (Πράξ 6-7) 34

Ἀρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ

Ὁ Χριστιανισμός στά Βρετανικά νησιά, ΙΧ 36

Πρωτ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ

Ὁ Παῦλος στά νησιά τοῦ Αἰγαίου (Πράξ 20-21) 38

ΕΛΕΝΗΣ ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ

Ἀρχαίες ἀντιλήψεις περί φυγῆς..... 40

Πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Διεθνείς Εκκλησίες τοῦ Χριστοῦ. Μιά ἀντιτριαδική αἴρεση..... 42

Πρωτ. ΗΛΙΑ ΔΡΟΣΙΝΟΥ

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καί ὁ ἐπιτάφιος λόγος στόν Θ. Κολοκοτρώνη..... 44

Βιβλιοπαρουσίαση 47

Ἐφημεριακά 48

Στρατηγοῦ Μακρουγιάννη, Ἀπομνημονεύματα

(ἀπόσπασμα)

Διά 'κεῖνο ἔμαθα γράμματα εἰς τὰ γεράματα καί κάνω αὐτό τό γράψιμον τό ἀπελέκητο, ὅτι δέν εἶχα τόν τρόπον ὄντας παιδί νά σπουδάξω· ἤμουν φτωχός κ' ἔκανα τόν ὑπερέτη καί τιμάρευα ἄλογα κι ἄλλες πλῆθος δουλειές ἔκανα νά βγάλω τό πατρικό μου χρέος, ὅπου μᾶς χρέωσαν οἱ χαραμηῆδες, καί νά ζήσω κ' ἐγώ σέ τούτην τήν κοινωνίαν ὅσο ἔχω τ' ἀμανέτι τοῦ Θεοῦ εἰς τό σῶμα μου. Κι ἀφοῦ ὁ Θεός θέλησε νά κάμη νεκρανάστασιν εἰς τήν πατρίδα μου, νά τήν λευτερώσῃ ἀπό τήν τυραγνίαν τῶν Τούρκων, ἀξίωσε κ' ἐμένα νά δουλέψω κατά δύναμη λιγώτερον ἀπό τόν χερώτερον πατριώτη μου Ἕλληνα. Γράφουν σοφοί ἄντρες πολλοί, γράφουν τυπογράφοι ντόπιοι καί ξένοι διαβασμένοι γιά τήν Ἑλλάδα – ἕνα πράμα μόνον μέ παρακίνησε κ' ἐμένα νά γράψω, ὅτι τούτην τήν πατρίδα τήν ἔχομεν ὅλοι μαζί, καί σοφοί καί ἀμαθεῖς καί πλούσιοι καί φτωχοί καί πολιτικοί καί στρατιωτικοί καί οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι· ὅσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθείς, ἔχομεν νά ζήσωμεν ἐδῶ. Τό λοιπόν δουλέψαμεν ὅλοι μαζί, νά τήν φυλάμεν κι ὅλοι μαζί καί νά μήν λέγη οὔτε ὁ δυνατός «ἐγώ», οὔτε ὁ ἀδύνατος. Ξέρετε πότε νά λέγη ὁ καθείς «ἐγώ»; Ὅταν ἀγωνιστῆ μόνος του καί φκειάσῃ, ἤ χαλάσῃ, νά λέγη ἐγώ· ὅταν ὅμως ἀγωνίζονται πολλοί καί φκειάνουν, τότε νά λένε «ἐμεῖς». Εἴμαστε εἰς τό «ἐμεῖς» κι ὄχι εἰς τό «ἐγώ». Καί εἰς τό ἔξῃς νά μάθωμεν γνώση, ἂν θέλωμεν νά φκειάσωμεν χωριόν, νά ζήσωμεν ὅλοι μαζί. Ἔγραψα γυμνή τήν ἀλήθεια, νά εἰδοῦνε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ν' ἀγωνίζωνται διά τήν πατρίδα τους, διά τήν θρησκεία τους, νά ἰδοῦνε καί τά παιδιά μου καί νά λένε· «Ἔχομεν ἀγῶνες πατρικούς, ἔχομεν θυσίες», ἂν εἶναι ἀγῶνες καί θυσίες. Καί νά μπαίνουν σέ φιλοτιμίαν καί νά ἐργάζωνται εἰς τό καλό τῆς πατρίδας τους, τῆς θρησκείας τους καί τῆς κοινωνίας. Ὅτι θά εἶναι καλά δικά τους. Ὅχι ὅμως νά φαντάζωνται γιά τά κατορθώματα τά πατρικά, ὄχι νά πορνεύουν τήν ἀρετή καί νά καταπατοῦν τόν νόμον καί νά ἔχουν τήν ἐπιρροή γιά ἰκανότη.

Karl Krazeisen, Ὁ Μακρουγιάννης.
λιθογραφία (1828)

Πέρα από τόν θαυμασμό, τή μειονεξία, τήν άνωτερότητα

Ἀπό τά θέματα πού θέσαμε στά προηγούμενα Εἰσοδικά, ἀπομένει ἡ ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου τῆς γοητείας ὀρισμένων Ἀνατολικῶν ἀπό τοὺς Δυτικούς, πού ἐμφανίστηκε στά ὕστερα βυζαντινά χρόνια, ἐνισχύθηκε στήν τουρκοκρατία καί, μέ τήν ἴδρυσή τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν ἐμφάνισή τοῦ μεταπρατισμοῦ. Πολλοί ὑποστηρίζουν ὅτι τό νεοσύστατο κράτος εἶναι μεταπρατικό, διότι δομήθηκε καί λειτουργεῖ μέ μεταφυτευμένα δυτικά πρότυπα, ἐντελῶς διαφορετικά ἀπό τά πρότυπα τοῦ ἑλληνισμοῦ καί τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἰσχυρίζονται, ἐπίσης, ὅτι, ἀπό τήν περιορισμένη γοητεία καί τόν ἥπιο θαυμασμό, περάσαμε στά νεώτερα χρόνια στή μιμητική υἱοθέτησή τους σέ ἐπίπεδο τρόπου ζωῆς καί θεσμῶν, στήν ἀγορά ἑνός μεταπρατικοῦ προϊόντος (πού ὁ ἑλληνισμός παρήγαγε καί πού μᾶς ἀποσπάστηκε βιαίως, ὅπως τά Μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνα), πού διαρκεῖ ὡς σήμερα. Ἡ υἱοθέτησή αὐτῆς τῆς νοοτροπίας ὀδηγεῖ σέ ἀπώθησή τῆς ἰδιοπροσωπίας, σέ ἀπορρόφηση, πού ὑποκρύπτει μὴ ἰσότιμη σχέση καί αἰσθημα μειονεξίας ἀπό τήν πλευρά τοῦ Ἑλληνα.

Μεταπράτης εἶναι ἐκεῖνος πού «ἀγοράζει» ἕνα προϊόν, τό ὁποῖο δέν παρήγαγε, καί τό μεταπουλά – συχνά νοθευμένο, ἐφ' ὅσον δέν κουράστηκε νά τό παραγάγει. Δείξαμε ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀπό τήν ἐποχή τῶν Φράγκων, σφετερίστηκαν τόν ἑλληνορωμαϊκό πολιτισμό, μέ ἀποτέλεσμα νά τόν παραχαράξουν, νά τόν φραγκέψουν. Ἀναφερθήκαμε στήν κατάκτηση τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀπό τοὺς Φράγκους (5^{ος} αἰ.) καί στήν προσπάθειά τους νά παρουσιαστοῦν ὡς συνεχιστές τῆς μίας καί μοναδικῆς ἐκχριστιανισμένης (ἑλληνο-)ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπειδή, ὅμως, ἀτύχησαν νά ὑποτάξουν ἢ νά ἀπορροφήσουν τό Ἀνατολικό Ρωμαϊκό Κράτος, προέβησαν σέ μιά σειρά ἐπιθετικῶν συμπεριφορῶν, ὅπως ἡ συγγραφή τῶν πονημάτων *Contra errores Graecorum* (794), τό σχίσμα (1054) καί ἡ Δ' Σταυροφορία (1204), πού ἐπέφερε τέτοιο πλήγμα, ὥστε ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέν ἀνέκαμψε ποτέ, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐγκαθιδρυθεῖ καχυποψία καί δυσπιστία ἀπέναντι στή Δύση. Ἡ ἐπιθετική συμπεριφορά συνεχίστηκε ἐπὶ τουρκοκρατίας μέ τοὺς μισιονάριους, τήν Οὐνία, τά ληστρικά δάνεια τοῦ Ἀγῶνα κ.ἄ.

Οἱ Φράγκοι, μὴ ἔχοντας δική τους βαρύνουσα πολιτιστική παράδοση νά ἀντιπαρατάξουν στόν "βυζαντινό" πολιτισμό, πρόβαλλαν τή "λατινικότητα", πού εἶχε μιά προϊστορία, ἀλλά παραχαραγμένη, γιὰ νά ὑποβαθμίσουν τήν ἀξία – τήν ἴδια τήν ὑπαρξή – τοῦ "Βυζαντίου", τοῦ ὁποῖου τήν αἴγλη φθονοῦσαν. Σέ αὐτήν τήν πρόταξη οἱ "Βυζαντινοί" ἀπάντησαν, ἴσως ἀνταγωνιστικά, ὑπερτονίζοντας προοδευτικά τήν ἑλληνικότητα, πού ἔφεραν στό «αἶμα» τους. Ὅπως εἶδαμε, στό "Βυζάντιο" ἡ ἑλληνικότητα εἶχε ἀδιάκοπη φυσική συνέχεια, εἴτε ἐνσωματωμένη στή νέα χριστιανική πίστη εἴτε ἐπιβιώνοντας

ώς παγανιστική φιλοσοφία, χωρίς τή λατρευτική της πλευρά. Πάντως, περνώντας διάφορα σκαμπανεβάσματα, ή συνέχεια αυτή είναι αδιάλειπτη ως σήμερα. Δέν είναι τυχαίο ότι, κατά τόν 9^ο αι., ξεκινά έντονότερα ή τάση όχι τής σπουδής τής αρχαιότητας, καθότι οὐδέποτε εἶχε σταματήσει, ἀλλά τής στροφῆς πρὸς τήν αρχαιότητα, πού ἐνεῖχε πλέον τό πρότυπο όχι τοῦ ἁγίου ἀλλά τοῦ φιλοσόφου. Οὔτε εἶναι τυχαίο ὅτι τά κείμενα κάποιων λογίων προδίδουν τή γοητεία τους ἀπό τήν "ἀπόκρυφη γνώση", ή ὁποία "πατᾶ" σέ παγανιστικό ἔδαφος, καί προσπαθοῦν νά συνδυάσουν στοιχεῖα τής ἀρχαίας φιλοσοφίας καί τοῦ χριστιανισμοῦ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ὁ Πλήθων, πού ἐπεδίωξε τήν ἀναβίωση τοῦ πλατωνισμοῦ.

Ἐπίσης, ἀπαντήσαμε στό ἐρώτημα γιατί οἱ Φράγκοι φθόνησαν τούς γηγενεῖς Ρωμαιοὺς, καί κυρίως τούς Ἀνατολικούς, ὑποστηρίζοντας ὅτι εἶναι εὐκολο νά κατανοήσουμε τά συναισθήματα κάποιου πού νιώθει ὅτι τοῦ λείπει κάτι, ἔναντι αὐτοῦ πού νομίζει ὅτι τό κατέχει. Ἀφήσαμε, ὅμως, ἀναπάντητο τό ἐρώτημα πῶς ἐκεῖνος πού παρουσιάζεται ὡς ὁ κατέχων (ὁ Ἀνατολικός) μπορεῖ νά θαυμάζει τόν φθονοῦντα (τόν Δυτικό). Ὅτι κάποιος Βυζαντινός, μέ τόν τόσο σπουδαῖο πολιτισμό, γοητεύθηκαν ἀπό τούς πρωτόγονους, ὅπως τούς χαρακτηρίζει ὁ ἱστορικός G. Duby, Φράγκους, ἴσως εἶναι ἄξιον ἀπορίας ἀπό πλευρᾶς ἱστορικῆς ἀλλά όχι θεολογικῆς.

Βεβαίως, μιλάμε γιά συλλογικά ὑποκείμενα. Οἱ γενικεύσεις δέν ἀποκλείουν τίς ἐξαιρέσεις: οὔτε συλλήβδην οἱ Δυτικοὶ φθονοῦν τούς Ἀνατολικούς, οὔτε συλλήβδην οἱ Ἀνατολικοὶ θαυμάζουν τούς Δυτικούς. Μέ δεδομένο αὐτό, ὁ θαυμασμός τῶν Ἀνατολικῶν γιά τούς Δυτικούς, πού ἐκδηλώνεται κυρίως μετά τό 1200, ἐγγίζει μία ἐλάχιστη μερίδα "Βυζαντινῶν" διανοουμένων. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, ὁ Δ. Κυδῶνης πού τό 1354, μετέφρασε στά ἑλληνικά τά δύο πρῶτα μέρη τής *Summa Theologiae* τοῦ Ἀκινάτη, «ἐκστασιασμένος ἀπό τό καινούργιο φῶς» – τόσο, ὥστε ἐγκατέλειψε τό ὀρθόδοξο δόγμα καί ἐντάχθηκε στό λατινικό. Ἡ ἀναδυόμενη διαφοροτική νοηματοδότηση ἐκφράστηκε καί μέσα ἀπό τή σύγκρουση Βαρλαάμ τοῦ Καλαβροῦ μέ τόν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ.

Κοινό στοιχεῖο τῶν λογίων πού θαύμαζαν τή Δύση ἦταν ή στροφή, ὅπως προείπαμε, στήν ἀρχαία σκέψη καί φιλοσοφία καί ή γοητεία, πού ἀσκούσε σέ κάποιους λογίους, ὁ ἀριστοτελισμός μέσα ἀπό τόν δυτικό σχολαστικισμό, πού πρόβαλλε μία λογική καί πρακτική εἰκόνα τοῦ κόσμου καί τοῦ Θεοῦ (π.χ., οἱ περί Θεοῦ ἀποδείξεις τοῦ Ἀκινάτη), καί ἀπελευθέρωσε τό τεχνικό πνεῦμα. Οἱ λόγοι αὐτοί, ἴσως κουρασμένοι ἀπό ἓνα περιβάλλον μυστικιστικό, νεοπλατωνικῆς ἀπόχρωσης, ἀλλά καί ἐσχατολογικό, λόγω τής Ὀρθοδοξίας, πού συνίσταται στήν ἑτεροαναφορικότητα, ἐκθαμβώθηκαν ἀπό τήν ἀνερχόμενη αὐτοαναφορικότητα τής σχολαστικῆς Δύσης, πού ἔπαιρνε στά χέρια τής σωτηρία της, τή μοῖρα τοῦ κόσμου καί τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι μπορούμε νά καταλάβουμε τόν ἐκστασιασμό τοῦ Κυδῶνη. Ἐξαιτίας αὐτοῦ του θαυμασμοῦ, λοιπόν, ἐνισχύεται ή προβαλλόμενη "ἀνωτερότητα" τῶν Φράγκων, στοὺς ὁποίους πιστώνεται ή διάσωση καί ή ἀξιοποίηση τής ἀρχαιότητας. Ἐδῶ βρίσκεται σπερματικά ή ἱστορική βάση τής υἱοθέτησης τής μεταπρατικῆς νοοτροπίας στοὺς νεώτερους χρόνους.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ προτεσταντικοῦ ἀτομικισμοῦ, τοῦ Διαφωτιστικοῦ ὀρθολογισμοῦ, τῆς βιομηχανικῆς Ἐπανάστασης, ὀδήγησαν σέ ἓνα πολιτιστικό καί οἰκονομικό μοντέλο, πού ἔκανε τούς Δυτικούς νά κομπάζουν ἀκόμη περισσότερο. Αὐτό τό μοντέλο μεταφυτεύθηκε στό ἑλληνικό κράτος, χωρίς νά λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του τήν ἐγκύρια παράδοση, καί ἀπώθησε τόν ἑλληνοκεντρικό-ἐκκλησιοκεντρικό τρόπο ζωῆς κάνοντας τόν βασιλοκεντρικό, μέ ἀποτέλεσμα οἱ δυτικίζοντες νά πάρουν στά χέρια τους τή μοῖρα τοῦ τόπου.

Ἐκτοτε, ὁ δυτικός πολιτισμός, μεταποιούμενος σέ τεχνολογικό, ἐπεκτεινόταν διαρκῶς, μέ ἀποτέλεσμα σήμερα, μετασχηματισμένος σέ ψηφιακό πολιτισμό, νά εἶναι παγκόσμιος. Αὐτός ὁ πολιτισμός ὑπερβαίνει κάθε σύνορο χρόνου καί χώρου, κάθε θρησκεία. Στή θέση τοῦ Ρωμαίου πολίτη, τοῦ Εὐρωπαϊοῦ πολίτη κ.ἄ., εἶναι πλέον ὁ ψηφιακός πολίτης. Ἰδιοπροσωπίες, ἐθνότητες, διαφορετικότητες, ὅσο κι ἄν ἀντιστέκονται, ἀποστεώνονται ἀπό τήν ψηφιακή ἀνάπτυξη, πού προβάλλει ὡς ὑπερθρησκεία.

Οἱ παλιοί διαχωρισμοί κατ' οὐσίαν εἶναι ἀνύπαρκτοι. Ὁ ἀντιδυτικός εἶναι ἴσως περισσότερο δυτικός ἀπό τόν δυτικίζοντα, ἐνώπιον τῆς ψηφιακῆς προσαρμογῆς καί τοῦ θάμβους γιά τήν ψηφιακή πρόοδο. Ἡ φραγκική κατάρκτηση εἶναι πλέον παγκόσμια. Μολονότι ὑψώνονται φωνές, καί ἀπό Δυτικούς διανοουμένους (Χάιντεγκερ, Ἐλλούλ, κ.ἄ.), πού τονίζουν τήν ἐπικινδυνότητα καί τό ἀδιέξοδο τῆς τεχνολογίας, τά πράγματα δέν ξεκαθαρίζουν, διότι ἡ συζήτηση ἀρχίζει καί τελειώνει στήν καλή ἢ κακή χρήση τῆς τεχνολογίας, ἀδυνατώντας νά ἀρθεῖ σέ ὄντολογικό ἐπίπεδο. Ἡ ἀναγωγή σέ ὄντολογικό ἐπίπεδο θά ἔδινε ἄλλες ἀπαντήσεις στό ζήτημα, ὅπως καί στόν παλαιό θαυμασμό ὀρισμένων Ἀνατολικῶν πρὸς τούς Δυτικούς.

Σέ ἐπίπεδο θεολογικό, ἡ προσέγγιση εἶναι διαφορετική. Διότι ἡ ἱστορία ἀπό τήν πλευρά τοῦ Θεοῦ δέν ἀρχίζει οὔτε λήγει στή διεκυστίνδα πού ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα στόν θαυμάζοντα καί τόν θαυμαζόμενο (στόν Φράγκο καί στόν Ρωμιό, στόν δυτικίζοντα καί στόν ἀντιδυτικίζοντα Ἑλληνα). Διότι ὁ θαυμάζων, πού νιώθει μειονεκτικά μέ τήν προσκόλλησή του στόν θαυμαζόμενο, δέν μπορεῖ νά ἀντλήσει νόημα ζωῆς, καθότι καί ὁ θαυμαζόμενος εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ εἷς ἐξ αὐτοῦ. Ἀλλά καί ὁ θαυμαζόμενος δέν μπορεῖ νά ἀντλήσει οὐσιαστική «ἀνωτερότητα» ἀπό τόν θαυμάζοντα, καθότι ἐξ ὀρισμοῦ τόν ἀντιμετωπίζει ὡς ὑποδεέστερο. Μᾶς διαφεύγει ὅμως ὅτι τό σύμπλεγμα τῆς ἀνωτερότητας εἶναι ἓνας ἄλλος τρόπος κάλυψης τῆς μειονεξίας. Ἐπομένως τό σχῆμα αὐτό εἶναι ὄντολογικά ἀδιέξοδο. Ἡ μόνη ἐλπίδα εἶναι ἡ ἀναγωγή καί τῶν δύο ἐκτός τῆς ἱστορίας, ἡ ἔξοδος ἀπό τόν ἑτεροπροσδιορισμό τοῦ ἑνός ἀπό τόν ἄλλο, πού ἐν τέλει εἶναι αὐτοαναφορικότητα, καί ἡ ἀναζήτηση ἑνός ἑτεροπροσδιορισμοῦ ἐκτός τῆς ἱστορίας.

Ἀναφερθήκαμε στήν ὑπαρξη μιᾶς ἱστορίας ἱεραῆς, ἡ ὁποία ἐξετράπη ἐξαιτίας τῆς ἐλευθερίας τοῦ πρωταρχικοῦ ἀνθρώπου νά κινηθεῖ πρὸς ὑπέρβαση τῶν ὑπαρξιακῶν του ζητημάτων αὐτονόμως, πρὸς ἓναν ἑτεροπροσδιορισμό ἐντός τοῦ κτιστοῦ, δηλαδή ἐκτός τῆς ἀναφορᾶς του πρὸς τόν Δημιουργό Θεό Πατέρα.

Ὁ ἄνθρωπος εἶτε ἀπό τή θέση τοῦ θαυμάζοντος εἶτε τοῦ θαυμαζόμενου δέν παύει νά εἶναι μέτοχος τῆς προπατορικῆς ἀνταρσίας, πού συνίσταται στήν ἄρνηση τῆς

λειτουργίας του Πατρός. Καί η λειτουργία του Θεού Πατρός, εγκαθιδρύει καθαυτή προς τό δημιουργήμα τήν αίσθηση τής έλλειψης, τήν απαγόρευση τής απόλαυσης («θανάτω άποθανείσθε», Γεν 2:17). Η παρουσία του Θεού Πατρός είναι προϋπόθεση, ώστε ο άνθρωπος νά αναγνωρίσει τήν έλλειψή του, δηλαδή ότι δέν είναι θεός, και ταυτόχρονα λειτουργεί ως απαγόρευση σέ μία άνεξέλεγκτη απόλαυση αυτοαναφορικότητας – «ού φάγεσθε άπ' αυτού» (Γεν 2:17).

Μετά τήν άρνηση τής ένταξης τής κτιστότητας στό πλέγμα σχέσεων Πατρός και Υιού, η ένωση αναζητείται στό πλαίσιο του ένδοϊστορικού. Μέ τή γεύση του καρπού εγκαθιδρύθηκε η μειονεξία στόν άνθρωπο, πού πιστεύει ότι αυτή η μειονεξία είναι αντιμετωπίσιμη έντός τής ιστορίας, διά τής λήψεως τής θέσεως είτε του "δυνατού", πού άπορροφά τους πάντες, είτε του άδυνάτου πού προσκολλάται έκλιπαρώντας νά συγχωνευθεί μέ τόν δυνατό.

Στή λήψη τής θέσεως του "δυνατού" βρίσκεται ο πυρήνας του μεταπρατικού φαινομένου. Ο άνθρωπος πού παρουσιάζεται ως δυνατός, έχει σφετεριστεί τή θέση του Θεού Πατρός και νοθευμένη τή μεταπουλά στόν συνάνθρωπό του. Αυτό φαίνεται ανάγλυφα και στή δαιμονική πρόταση. Ο πρωταρχικός μεταπράτης είναι ο όφης, πού παρουσιάζεται ως δυνατός και ικανός και ως κατέχων τό προϊόν της άθανασίας, τό όποιο άποδείχθηκε όντολογική μπαρούφα.

Δι' αυτού του τρόπου δέν ικανοποιείται η πρωταρχική κλήση προς τή θέωση. Τό ίχνος τής πρόσκλησης του Θεού είναι μή άναιρέσιμο. Ο άνθρωπος, είτε άπό τή θέση του θαυμάζοντος είτε του θαυμαζόμενου είναι μέτοχος τής έλλειψης και τής μεταπροπατορικής μειονεξίας. Όταν είναι αυτοαναφορικός, είτε ως θαυμάζων είτε ως θαυμαζόμενος, «στό ίδιο καζάνι βράζει».

Η Δύση σήμερα ύπονομεύει τήν αναφορικότητα διά τής ψηφιακής τεχνολογίας. Η αντιμετώπιση αυτής τής έλλειψης μόνο διά τής αναφοράς στόν Π(π)ατέρα θά ήταν έφικτή. Πράγμα πού έκ μέρους των ανθρώπων έφερε εις πέρας όχι ο Άδάμ αλλά ο Χριστός. Ο Χριστός εγκαθίδρυσε ένα νέο πλαίσιο μέσα στήν ιστορία, τής ελεύθερης ύπακοής.

Η παράδοσή μας, πού ύποτιμοϋν οι δυτικίζοντες, ήταν ότι δέν πρόβαλλε τήν αυτοαναφορικότητα. Αυτήν τήν παράδοση άναδεικνύει ο Μακρυγιάννης συζητώντας μέ τόν Δερικνύ, σέ άντιδιαστολή μέ τή Δύση πού ένίσχυσε και ένισχύει τήν άτομικότητα, σήμερα διά τής ψηφιακής τεχνολογίας, μέ άποτέλεσμα τό ανθρώπινο έγώ νά βυθίζεται ακόμα περισσότερο στή φιλαυτία, στήν άμαρτία, στήν άπομόνωση, στήν κατάθλιψη. Αυτήν τήν παράδοση, πέρα άπό τόν θαυμασμό, τή μειονεξία, τήν άνωτερότητα, έχει άνάγκη ο κόσμος και σήμερα, εάν έπιθυμεί νά ζεί και νά πρωτοπορεί και όχι απλώς νά έπιβιώνει.

Άλέξανδρος Κατσιάρας

Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου (1.1.1822)

Ἐν Ὄνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαραδειγματίστον ζυγὸν τῆς τυραννίας, καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παραστατῶν του, εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων «Τὴν Πολιτικὴν αὐτοῦ Ὑπαρξιν καὶ Ἀνεξαρτησίαν» ἐν Ἐπιδαύρῳ, τὴν α' Ἰανουαρίου, ἔτσι αὐκῶν, καὶ α' τῆς Ἀνεξαρτησίας.

Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος

Τίτλος Α. Τμῆμα Α.

Περὶ Θρησκείας

α'. Ἡ ἐπικρατοῦσα Θρησκεία εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ἀνέχεται ὅμως ἡ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος πᾶσαν ἄλλην Θρησκείαν, καὶ αἱ τελεταὶ καὶ ἱεροπραγαί ἐκάστης αὐτῶν ἐπιτελοῦνται ἀκωλύτως.

Τμῆμα Β

Περὶ τῶν Γενικῶν Δικαιωμάτων τῶν Κατοίκων τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος

β'. Ὅσοι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν εἰς Χριστόν, εἰσὶν Ἑλληνες, καὶ ἀπολαμβάνουσιν ἄνευ τινος διαφορᾶς ὅλων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

γ'. Ὅλοι οἱ Ἑλληνές εἰσιν ὅμοιοι ἐνώπιον τῶν νόμων ἄνευ τινος ἐξαιρέσεως, ἢ βαθμοῦ, ἢ κλάσεως, ἢ ἀξιώματος.

δ'. Ὅσοι ἔξωθεν ἐλθόντες, κατοικήσωσιν, ἢ παροικήσωσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ἑλλάδος, εἰσὶν ὅμοιοι μὲ τοὺς αὐτόχθονας κατοίκους ἐνώπιον τῶν Νόμων.

ε'. Ἡ Διοίκησις θέλει φροντίσει νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς Νόμον Περὶ Πολιτογραφῆσεως τῶν ξένων, ὅσοι ἔχουσι τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γίνωσιν Ἑλληνες.

στ'. Ὅλοι οἱ Ἑλληνες εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τιμὰς ἔχουσι τὸ αὐτὸ δικαίωμα· δοτῆρ δὲ τούτων μόνῃ ἡ ἀξιότης ἐκάστου.

ζ'. Ἡ ἰδιοκτησία, τιμὴ καὶ ἀσφάλεια ἐκάστου τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Νόμων.

η'. Ὅλοι αἱ εἰσπράξεις πρέπει νὰ διανεμῶνται δικαίως εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ κλάσεις τῶν κατοίκων καθ' ὅλην τὴν ἕκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας· καμμία δὲ εἰσπράξις δὲν γίνεται ἄνευ προεκδοθέντος Νόμου.

[...]

Διακήρυξις τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως

Ἀπόγονοι τοῦ σοφοῦ καὶ φιλανθρώπου Ἐθνους τῶν Ἑλλήνων, σύγχρονοι τῶν νῦν πεφωτισμένων καὶ εὐνομουμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ θεαταὶ τῶν καλῶν, τὰ ὁποῖα οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀδιάρρηκτον τῶν νόμων Αἰγίδα ἀπολαμβάνουσιν, ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ ὑποφέρωμεν μέχρις ἀναλγησίας καὶ εὐηθείας τὴν σκληρὰν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους μάστιγα, ἣτις ἤδη τέσσαρας περίπου αἰώνας ἐπάταξε τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ λόγου, τὴν θέλησιν ὡς νόμον γνωρίζουσα, διώκει καὶ διέττατε τὰ πάντα δεσποτικῶς καὶ αὐτογνωμόνως. Μετὰ μακρὰν δουλείαν ἠναγκάσθημεν τέλος πάντων νὰ λάβωμεν τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας, καὶ νὰ ἐκδικήσωμεν ἑαυτοὺς, καὶ τὴν Πατρίδα ἡμῶν ἀπὸ μίαν τοιαύτην φρικτὴν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, ἀδικον τυραννίαν, ἣτις οὐδεμίαν ἄλλην εἶχεν ὁμοίαν, ἢ καὶ δυναμένην ὅπως οὖν μετ' αὐτῆς νὰ παραβληθῇ δυναστείαν.

Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν, μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζεται εἰς ἀρχὰς τινὰς δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις, ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοπούς, εἶναι πόλεμος ἔθνικός, πόλεμος ἱερός, πόλεμος, τοῦ ὁποῖου ἡ μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς. [...]

Ἀπὸ τοιαύτας ἀρχὰς τῶν φυσικῶν δικαίων ὁρμώμενοι, καὶ θέλοντες νὰ ἐξομοιωθῶμεν μὲ τοὺς λοιποὺς συναδελφούς μας Εὐρωπαϊοὺς Χριστιανούς, ἐκινήσαμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων [...] Ὁ ὕψιστος Θεὸς μᾶς ἐβοήθησε, καίτοι ὄχι ἱκανὰ προπαρασκευασμένους, εἰς τὸ τοιοῦτον μέγα τῷ ὄντι ἐπιχείρημα· τὰ ὄπλα μας ἐφάνησαν πολλαχοῦ νικηφόρα, καὶ πολλαχοῦ εὖρον, καὶ εἰσέτι εὐρίσκουσιν ἀντίστασιν ὄχι μικράν [...]. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράξενον, ἂν ἄχρι τοῦδε ἀνεβάλομεν τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος μας διάταξιν, ἂν δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ κηρύξωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν, καὶ νὰ ἀναφανῶμεν ὡς ἔθνος ἐνώπιον πάντων τῶν εὐνομουμένων λαῶν καὶ ἀπάσης τῆς Οἰκουμένης. [...]

Ἦδη δέ, ὅτε αἱ ἐναντῖαι περιστάσεις ἤρχισαν νὰ ἐξομαλίζονται, ἀπεφασίσαμεν, ἢ μάλλον ἠναγκάσθημεν νὰ ὀργανίσομεν καὶ Σύνταγμα Πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μεγάλη παραφωνία

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Αναλήψεως Ντραφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

Μία από τις μεγαλύτερες ἠθικές κατακτήσεις τοῦ καιροῦ μας εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς μοναδικῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Σέ ἀντίθεση πρὸς τίς ὀλοκληρωτικὲς ἰδεολογίες τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα, οἱ σύγχρονες κοινωνίες, ἐμπνεόμενες συνειδητὰ ἢ ἀνεπίγνωστα ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς παράδοσης, διακηρῶσσαν ποικιλοτρόπως ὅτι κάθε ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται μὲ σεβασμό, καθὼς καὶ ὅτι τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, καὶ μάλιστα τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ, εἶναι “ἱερά” καὶ ἀπαραβίαστα. Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι στὴν Εὐρώπῃ ἔχει ἐδῶ καὶ καιρὸ καταργηθεῖ ἀκόμα καὶ ἡ θανατικὴ ποινὴ, πράγμα πού ὑποδηλώνει τὴν ἀπροσμέτρητη καὶ ἀναφαίρετη ἀξία τῆς ζωῆς ὄχι μόνον ἐνός ἀθώου, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τοῦ μεγαλύτερου ἐγκληματία.

Αὐτὴ, ὡστόσο, ἡ ἠθικὴ συμφωνία διαταράσσεται ἀπὸ μιὰ κραυγαλέα παραφωνία: τὴ νόμιμη ἀφαίρεση τῆς ζωῆς τοῦ ἀθώου, ἀγέννητου παιδιοῦ. Σχεδὸν σέ ὅλες τίς χώρες τοῦ δυτικῦ κόσμου μπορεῖ κανεῖς, ὑπὸ ὀρισμένες, συνήθως χαλαρές, προϋποθέσεις, νὰ ἀφαιρέσει τὴ ζωὴ ἐνός ἀγέννητου παιδιοῦ μὲ καθόλα νόμιμο τρόπο. Παραδόξως, ἡ γυναικεῖα μήτρα ἀποτελεῖ ἴσως τὸν πιὸ ἐπικίνδυνον τόπον κατοικίας σέ τοῦτο τὸν κόσμον.

Ὡστόσο, ἂν τὸ ἀγέννητο παιδί ἀποτελεῖ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ, τότε ἡ ἀφαίρεση

τῆς ζωῆς τοῦ ἀποτελεῖ ἀνθρωποκτονία, τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ δικαιώσῃ ἠθικὰ κανένας καὶ τίποτα. Βέβαια, οἱ ὑποστηρικτὲς τοῦ “δικαιώματος” τῆς ἔκτρωσης ὑποστηρίζουν τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἀγέννητο παιδί δὲν εἶναι ἄνθρωπος. Εἶναι ὅμως ἔτσι;

Ἐν προκειμένῳ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα εἶναι σαφῆ καὶ ἀναντίρρητα. Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς σύλληψης. Ἀπὸ τότε καὶ μετέπειτα τὸ ἀγέννητο παιδί ἀποτελεῖ διακριτὸ ἀνθρώπινο ὄργανισμὸ, πού, ἂν ἀφεθεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἐλεύθερα, θὰ ἐξελιχθεῖ σὲ πλήρως ἀνεπτυγμένο ἄνθρωπο. Ἐχει ἤδη ὅλο τὸ γενετικὸ ὕλικό πού καθορίζει τὰ βασικὰ τοῦ χαρακτηριστικά, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὸ φῦλο, καὶ ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ ὄργανισμὸ, πού σέ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀποκτᾶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὄργανα πού χαρακτηρίζουν κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ. Γιὰ παράδειγμα, μέσα στίς δώδεκα πρῶτες ἐβδομάδες ἔχουν σχηματιστεῖ, μεταξύ ἄλλων, ἡ καρδιά, ὁ ἐγκέφαλος, τὰ μάτια, καὶ τὰ δάχτυλά του, μὲ ἀποτελεσματὸ ἔμβρυο νὰ εἶναι ἤδη ἐμφανῶς ἓνα μικρὸ μωρό. Αὐτὸ μπορεῖ κανεῖς νὰ τὸ διαπιστώσῃ κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ὑπερηχογραφήματος, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ “φωτογραφίσει” τὸ ἔμβρυο. Γιὰ πολλοὺς ἀπὸ ἐμᾶς ἡ πρώτη φωτογραφία τῶν παιδιῶν μας ἀνάγεται

σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν περίοδο τῆς ζωῆς τους.

Ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι πρὶν ἀπὸ τῆ γέννηση, ἢ πρὶν ἀπὸ τὸν ἕκτο ἢ τὸν τρίτο μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης (αὐτές οἱ χρονικές διακρίσεις εἶναι ἐπιστημονικά ἀθθαίρετες), τὸ ἔμβρυο δέν εἶναι ἄνθρωπος, διαπράττουν ἓνα βασικό σφάλμα: συγχέουν τήν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἡλικία του καί τὸ συνακόλουθο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής του. Ἐνας ἔφηβος δέν εἶναι ἐνήλικας, οὔτε ἓνα παιδί εἶναι ἔφηβος, οὔτε ἓνα νεογέννητο μωρό εἶναι παιδί. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι πρόκειται γιά μή ἀνθρώπινα ὄντα, οὔτε ὅτι ἔχει κανείς τὸ δικαίωμα νά τοὺς ἀφαιρέσει τή ζωή. Τό ἴδιο ἀκριβῶς ἰσχύει καί γιά τὸ ἀγέννητο παιδί. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι τὸ Διεθνές Σύμφωνο γιά τὰ Ἀτομικά καί Πολιτικά Δικαιώματα (ἄρθρο 6/5) προβλέπει ὅτι στίς χῶρες πού ἐπιτρέπουν τή θανατική ποινή ἢ ποινή αὐτῆ «δέν ἐκτελεῖται ὅσον ἀφορᾷ τίς ἐγκύους». Πρόκειται γιά ἀναγνώριση τοῦ αὐτονόητου, ὅτι δηλαδή ἢ ἔγκυος κυοφορεῖ μιά νέα, ἀνθρώπινη ὑπαρξη, διακριτή ἀπὸ τὸ σῶμα της, τήν ὁποία δέν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νά ἀφαιρέσουμε. Μέ δυό λόγια, ἢ ἔκτρωση ἀποτελεῖ ἄμεση καί σκόπιμη ἀφαίρεση μιᾶς ἀθώας ἀνθρώπινης ζωῆς καί γι' αὐτό δέν μπορεῖ ποτέ νά δικαιωθεῖ.

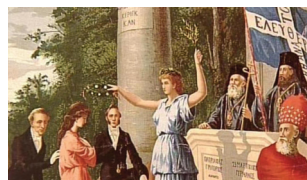
Εἶναι ἀλήθεια ὅτι σέ πολλές περιπτώσεις οἱ μητέρες ὀδηγοῦνται στήν ἀπόφασή νά τερματίσουν τήν ἐγκυμοσύνη τους

ὑπὸ τὸ κράτος μεγάλης πίεσης, δυσκολιών, καί προβλημάτων. Τό εὐκαίριο, προφανῶς, θά ἦταν νά δημιουργήσουμε τίς προϋποθέσεις πού θά διευκόλυναν εἰ δυνατόν κάθε μητέρα νά γεννήσει τὸ παιδί της. Θά πρέπει, ὡστόσο, νά θυμόμαστε ἀφ' ἑνός ὅτι τὸ μόνο πλάσμα πού δέν εὐθύνεται γιά τήν ἀπουσία αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἀγέννητο παιδί καί ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ἐξόντωση ἐνός ἀθώου καί ἀνυπεράσπιστου πλάσματος σέ καμμία περίπτωση δέν μπορεῖ νά ἀποτελεῖ ἀποδεκτὴ "λύση". Ἀκόμα καί σέ περίπτωση διαγνωσμένης ἀσθένειας τοῦ παιδιοῦ, θά πρέπει νά θυμόμαστε ὅτι στερούμαστε τὸ δικαίωμα ἀφαίρεσης τῆς ζωῆς ὁποιοῦδήποτε ἀσθενοῦς.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια νά ἀφιερῶσει τήν πρώτη Κυριακή μετά τὰ Χριστούγεννα στήν προστασία τῆς ζωῆς τοῦ ἀγέννητου παιδιοῦ. Ἡ ἐνέργεια αὐτή ἐγγράφεται στή μεγάλη χριστιανική παράδοση τῆς ὑπεράσπισης τοῦ ἀδύνατου, τοῦ ἀπροστάτευτου, ἐκείνου πού δέν ἔχει φωνή. Ἡ ἐπιλογή ἐξάλλου τῆς πρώτης Κυριακῆς μετά τὰ Χριστούγεννα μᾶς θυμίζει ὅτι ἡ γέννηση κάθε παιδιοῦ ἀντανακλᾷ κάτι ἀπὸ τή χαρά πού ἔφερε στόν κόσμον μέ τή γέννησή του ὁ Χριστός. Ἐχουμε τὸ χρέος νά σεβαστοῦμε τή ζωή τῶν ἀγέννητων παιδιοῦν ἀλλά καί τή δυνατότητα νά γευτοῦμε τή χαρά τῆς παρουσίας τους.

L.M. von Schwanthaler, Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου, Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων (1836)

Ἡ Ἐνωσις τῆς Ἐπτανήσου μέ τήν Ἑλλάδα (1864), λαϊκή λιθογραφία ἐποχῆς

Ἡ ὑποταγή στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ ὡς προϋπόθεση ὑπέρβασης τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας

Σχόλιο στό Β' Ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Σύναξης τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καί Γαβριήλ καί τῶν λοιπῶν Ἄσωμάτων καί Οὐράνιων Ἀγγελικῶν Ταγμάτων: *Κρι 6:11-24*

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ἡ 8^η Νοεμβρίου εἶναι, σύμφωνα μέ τό ἐορτολόγιο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀφιερωμένη στούς ἀρχαγγέλους Μιχαήλ καί Γαβριήλ καί στίς λοιπές ἀγγελικές δυνάμεις. Ἀναφορά σέ ἀγγέλους γίνεται πολύ συχνά στά κείμενα τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης*, ὅπου περιγράφονται ὡς πνευματικά ὄντα πού δημιουργήθηκαν ἀπό τόν Θεό πρῖν ἀπό τόν κόσμο (πβ. *Ἰωβ 38:7*), περιβάλλουν τόν θρόνο τοῦ Θεοῦ (*3Βα 22:19· Ἰωβ 1:6*), εἶναι ἀναρίθμητα (*Δαν 7:10*), ὑμνοῦν τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ (*Ψαλ 148:2· Ἡσα 6:2ἔξ*) καί στέλλονται ἀπό αὐτόν γιά νά ἀποκαλύψουν στούς ἀνθρώπους τό θέλημά του ἢ γιά νά φέρουν σέ πέρας κάποια ἀποστολή (*Δαν 8:16· 9:21-22· 10:5εξ· Ζαχ 1:8ἔξ· 2:2*). Οἱ ἄγγελοι, ἀκόμη, μεσολαβοῦν στόν Θεό ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων (*Ζαχ 1:12*), προστατεύουν ἄτομα (*Γεν 24:7· Ἐξο 23:20· Τωβ 5:4*) καί λαούς (*Δαν 10:13,20-21*) ἢ τιμωροῦν κατ' ἐντολή τοῦ Θεοῦ τούς ἀνθρώπους (*4Βα 19:35· Ψαλ 77:49*). Στήν *Καινή Διαθήκη* οἱ ἄγγελοι περιγράφονται ἐπίσης ὡς πνεύματα πού ὑπηρετοῦν τόν Θεό (*Ἐβρ 1:14*), μεταφέ-

ρουν τίς ἐντολές του στούς ἀνθρώπους (*Λου 1:26-38*), τούς προστατεύουν (*Πρα 12:15*) τούς ἐκπροσωποῦν μπροστά στόν Θεό (*Ματ 18:10*) καί τούς ἀποκαλύπτουν ὅσα πρόκειται νά συμβοῦν (*Ἀπο 1:1· 10:1-11· κ.ά.*)

Τό δεύτερο ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἀφιερωμένης στούς ἀγγέλους γιορτῆς προέρχεται ἀπό τό βιβλίο τῶν *Κριτῶν* καί ἀναφέρεται στήν κλήση τοῦ Γεδεών ἀπό τόν Θεό ὡς κριτή τοῦ Ἰσραήλ (*Κρι 6:11-24*). Στό ἐκκλησιαστικό ἀνάγνωσμα προτάσσονται καί δύο ἡμιστίχια ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου (6:2α καί 6β), προκειμένου νά ἐνταχτεῖ τό ἀπόσπασμα στή συνάφειά του.

Ἡ κλήση τοῦ Γεδεών ἀπό τόν Θεό γίνεται σέ μιά περίοδο πλήρους ἐξαθλίωσης τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται τήν καταπίεση τῶν Μαδιανιτῶν καί παρακολοθεῖ ἀβοήθητος τή λεηλασία τῆς γῆς του, τήν ἀπογύμνωση τῶν σπιτιῶν του, τήν καταστροφή τῶν χωριῶν του καί γενικά τόν ἀφανισμό του: «Καί ἐπτώχευσεν Ἰσραήλ σφόδρα ἀπό προσώπου Μαδιάμ», σημειώνει χαρακτηριστικά ὁ βιβλικός

συγγραφέας (Κρι 6:6). Σ' αὐτήν τήν κατάσταση τῆς ἀπόλυτης ἀπελπισίας, ὅταν ὁ λαός ἔχει χάσει κάθε ἐλπίδα βοήθειας ἀπό ὁπουδήποτε, ὁ Θεός παρεμβαίνει καί πάλι γιά νά ἐνισχύσει τόν λαό του. Στέλνει ἕναν προφήτη, ὁ ὁποῖος τούς ὑπενθυμίζει τίς θείες δωρεές κατά τό παρελθόν καί τούς θέτει πρό τῶν εὐθυνῶν τους γιά τήν παρούσα κατάσταση, ἡ ὁποία εἶναι συνέπεια τῆς ἀποστασίας τους ἀπό τόν Θεό (Κρι 6:7-10).

Ὅμως ὁ Θεός δέν μένει μόνο στήν καταγγελία τῆς ἀποστασίας, ἀλλά παρεμβαίνει ἐνεργά στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ, ἐπιλέγοντας ἕναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος θά παίξει καθοριστικό ρόλο στήν ἀπαλλαγή τοῦ λαοῦ ἀπό τήν καταπιεστική κατάσταση πού βιώνει. Ὅπως σέ πλῆθος ἄλλων βιβλικῶν ἀφηγήσεων, γιά ἄλλη μία φορά τά κριτήρια τῆς ἐπιλογῆς δέν εἶναι σαφῆ. Ὁ Γεδεών, ἐκτός ἴσως ἀπό τό ὄνομά του πού σημαίνει “αὐτός πού κόβει”, δέν φαίνεται νά διαθέτει κανένα ἀπό τά προσόντα πού ἀπαιτοῦνται γιά νά ἀναλάβει τόν ρόλο πού τοῦ ἀνατίθεται. Τή στιγμή τῆς κλήσης του ἐμφανίζεται ἀδύναμος, γεμάτος ἀμφιβολίες γιά τή δύναμη τοῦ Θεοῦ καί δέν πιστεύει στόν ἑαυτό του. Παρ' ὅλα αὐτά, εἶναι αὐτός στόν ὁποῖο ὁ Θεός θά δώσει τήν ἀπαιτούμενη πίστη καί δύναμη, ὥστε νά “κόψει” τούς ἐχθρούς τοῦ λαοῦ του.

Τό κείμενο ἀρχίζει μέ μία πληροφορία πού φανερώνει τό μέγεθος τῆς ἀνέχειας τῶν Ἰσραηλιτῶν κατά τή συγκεκριμένη περίοδο, ἀλλά καί τῆς καταπίεσης πού ὑπέμεναν· ὁ Γεδεών κοπάνιζε σιτάρι μέσα σέ ἕνα πατητήρι γιά νά μὴν τόν δοῦν οἱ Μαδιανίτες (6:12). Αὐτό σημαί-

νει ὅτι ἡ ποσότητα σιταριοῦ ἦταν ἐλάχιστη, ὥστε νά μπορεῖ νά τό κατεργάζεται μέ τό χέρι μέσα σ' ἕνα πατητήρι καί ὄχι μέ τά ζῶα στό ἀλώνι. Ἀλλά καί αὐτή ἡ ἐλάχιστη ποσότητα φαίνεται πῶς κινδύνευε ἀπό τή βουλιμία τῶν κατακτητῶν. Σ' αὐτήν ἀκριβῶς τή στιγμή τῆς ἀπόλυτης ἐξαθλίωσης ἐμφανίζεται μπροστά στόν Γεδεών ἕνας ἄγγελος γιά νά τόν διαβεβαιώσει: «Ὁ παντοδύναμος Κύριος εἶναι μαζί σου» (6:12).

Ἡ διαβεβαίωση αὐτή, κάτω ἀπό τίς συνθήκες ὑπό τίς ὁποῖες δίνεται, ἦχει ἀσφαλῶς παράξενα στά ἀφτιά τοῦ Γεδεών, σχεδόν εἰρωνική. Ἔτσι, ἀντιδρᾶ ἀνάλογα: «Συγχώρησέ με, Κύριέ μου, ἀλλά ἂν ὁ Κύριος εἶναι μαζί μας, γιατί μᾶς βρῆκαν αὐτές οἱ συμφορές; Καί πού εἶναι ὅλα τά θαυμαστά ἔργα του, πού μᾶς διηγοῦνταν οἱ πατέρες μας καί μᾶς ἔλεγαν πῶς ὁ Κύριος τούς εἶχε βγάλει ἀπό τήν Αἴγυπτο; Τώρα, ὅμως, μᾶς ἀπέριψε καί μᾶς παρέδωσε στήν ἐξουσία τῶν Μαδιανιτῶν» (6:13). Ὁ Γεδεών κρίνει τά πράγματα μέ βάση τήν κατάσταση πού βιώνει, ἐνῶ ὁ ἄγγελος μέ βάση τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, σάν νά μὴν ἄκουσε τήν ἔνσταση τοῦ Γεδεών, τοῦ δίνει μιά διαταγή πού ἦχει ἐπίσης παράξενα: «Πήγαινε μ' αὐτή τή δύναμη πού ἔχεις, καί θά ἐλευθερώσεις τούς Ἰσραηλίτες ἀπό τήν ἐξουσία τῶν Μαδιανιτῶν. Ἐγώ σέ ἀποστέλνω» (6:14). Ὁ Γεδεών ἐμφανίζεται ὡς ἕνας φοβισμένος ἄνθρωπος γεμάτος ἀμφιβολίες καί ὁ ἄγγελος τόν προτρέπει νά ἀπελευθερώσει τούς Ἰσραηλίτες μέ τή δύναμη πού διαθέτει. Στή νέα ἔνσταση τοῦ Γεδεών, πού προβάλλει τήν ἀδυναμία τῆς οἰκογένειάς του

καί τό νεαρό τῆς ἡλικίας του (6:15), ὁ ἄγγελος συνεχίζει νά τόν διαβεβαιώνει: «θά νικήσεις τούς Μαδιανίτες σάν νά ἦταν ἕνας μόνον ἄνθρωπος» (6:16).

Ἡ συζήτηση φαίνεται νά καταλήγει σέ ἀδιέξοδο, καθώς μοιάζει μέ παράλληλους μονολόγους. Ἔτσι, ἀποφασίζει νά ἀλλάξει τακτική. Ὑποψιάζεται ὅτι ὁ συνομιλητής του δέν εἶναι κοινός ἄνθρωπος καί γιά νά διαπιστώσει ἂν εἶναι πράγματι ἀπεσταλμένος ἀπό τόν Θεό, τοῦ ζητάει νά παραμείνει κοντά του, ὥσπου νά ἐτοιμάσει τή θυσία πού ἀρμόζει στήν περίσταση (6:17-18). Ἡ ὑποψία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ τόν μεταμορφώνει. Ὁ τρομοκρατημένος ἀγρότης, πού κρύβει τό λιγοστό σιτάρι του ἀπό τούς Μαδιανίτες, εἶναι τώρα ἕτοιμος νά προσφέρει μιᾶ πλούσια θυσία, πού περιλαμβάνει ἕνα κατσίκι καί ἕνα σακί ἀλεύρι (6:20). Ὁ ἄγγελος πρόσταξε τόν Γεδεών νά τοποθετήσῃ τά ὑλικά τῆς θυσίας πάνω σέ ἕνα βράχο καί στή συνέχεια τά ἄγγιξε μέ τήν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ του, ὅποτε ἀναπήδησε φωτιά ἀπό τόν βράχο καί τά κατέκαψε ἐντελῶς (6:21). Μέ τήν πράξη του αὐτή ὁ Γεδεών δηλώνει τήν ἐτοιμότητά του νά προσφέρει ὅ,τι θεωρεῖ πιό πολυτίμο στόν Θεό καί ὁ ἄγγελος μέ τήν κίνησή του δηλώνει ὅτι ἀποδέχεται τήν προσφορά τοῦ Γεδεών.

Τότε μόνον καταλαβαίνει ὁ Γεδεών ὅτι ὁ συνομιλητής του εἶναι ὁ “Ἄγγελος Κυρίου”. Σέ πλῆθος χωρίων τῆς Παλαιᾶς

Διαθήκης ὁ ὄρος “ἄγγελος” συνοδεύεται ἀπό τόν προσδιορισμό “τοῦ Θεοῦ” (Γεν 21:17· 31:11· Ἐξο 14:19· κ.ἄ.) ἢ “τοῦ Κυρίου” (Γεν 16:7· 22:11· Ἐξο 3:2· Κρι 2:1· κ.ἄ.). Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις ἡ χριστιανική ἐρμηνευτική παράδοση βλέπει τήν παρουσία τοῦ ἄσαρκου Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται μέ τή μορφή αὐτή στους ἄνθρώπους. Ὁ Γεδεών, ἀπευθυνόμενος πλέον στόν ἄγγελο, τόν προσφωνεῖ μέ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ: «Ἄχ, ἄχ Κύριέ μου, Κύριε, εἶδα τόν ἄγγελο Κυρίου πρόσωπο μέ πρόσωπο!» (6:22). Ὁ Κύριος καθησυχάζει τόν Γεδεών κι ἐκεῖνος χτίζει στό σημεῖο τῆς θεοφάνειας ἕνα θυσιαστήριο πού τό ὀνομάζει “Εἰρήνη Κυρίου” (6:23-24).

Ἔτσι, ὁ Γεδεών θά προστεθεῖ στή μακρά ἀλυσίδα τῶν ἀνθρώπων πού, ἂν καί μέ ἀνθρώπινα κριτήρια φαίνονται ἀκατάλληλοι γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ, καθίστανται τελικά ὄργανά του. Ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας θά ἀποδείξει καί μέ τό παράδειγμα τοῦ Γεδεών ὅτι αὐτό πού ὀδηγεῖ τήν Ἱστορία πρὸς ἕνα τέλος δέν εἶναι ἡ δύναμη καί ἡ ἐπιβολή τῶν ἀνθρώπινων σχεδιασμῶν, ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀποστέλλει τούς ἄγγελους του γιά νά ἐνισχύσει ἄνθρώπους πρόθυμους νά ἀναγνωρίσουν τό θέλημά του καί νά συνεργαστοῦν μαζί του γιά τήν ὀλοκλήρωση τοῦ σχεδίου του γιά τόν κόσμο.

Ν. Ὁρλώφ, Τό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο στά τέλη τοῦ 19^{ου} αἰ. (1930), Ἀθήνα, Ἐθνικό Ἱστορικό Μουσεῖο

Ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων κατά τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ

Ἰωάννη Καραβιδόπουλου
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

«Ἐπί γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας» (Λουκ 2:14)

Εκ τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν, τοῦ Ματθαίου καί τοῦ Λουκᾶ, πού ἀφηγοῦνται τή Γέννηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ δεύτερος διασώζει τόν ὕμνο τῶν ἀγγέλων. Ὁ ὕμνος παρουσιάζεται στή χειρόγραφη παράδοση τοῦ κειμένου μέ διπλή μορφή, μέ κύρια διαφοροποίηση στή τελευταία λέξη του, ἡ ὁποία στό λεγόμενο Βυζαντινό, ἤ καθ' ἡμᾶς ὀρθότερα Ἐκκλησιαστικό κείμενο, στόν κώδ. Θ, στό σύνολο τῶν συριακῶν μαρτύρων, στούς Εἰρηναῖο, Εὐσέβιο, Μ. Βασίλειο καί σέ μερικά ἔργα τοῦ Ὠριγένη παραδίδεται σέ ὀνομαστική πτώση («εὐδοκία»), ἐνῶ στούς ἀρχαίους κώδικες Συναϊτικό, Βατικανό, Ἀλεξανδρινό, Βέζα, στή λατινική χειρόγραφη παράδοση, στή σαϊδική καί γοτθική μετάφραση, στά συγγράμματα τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καί σέ μερικά τοῦ Ὠριγένη σέ γενική πτώση («εὐδοκίας»). Ἡ παραλλαγή αὐτή συντελεῖ στή διαφορετική γιά τήν κάθε περίπτωση διαίρεση τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου σέ στίχους. Ἔτσι στήν πρώτη περίπτωση ἔχουμε τρίστιχο μέ τήν ἐξῆς μορφή:

*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καί ἐπί γῆς εἰρήνη
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.*

Στή δεύτερη περίπτωση ὁ ὕμνος ἀποτελεῖ δίστιχο μέ τήν ἀκόλουθη μορφή:

*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καί ἐπί γῆς εἰρήνη ἀνθρώποις εὐδοκίας.*

Ἡ προσπάθεια δημιουργίας τρίστιχου καταφαίνεται σέ μερικά συριακά χειρόγραφα μέ τήν προσθήκη ἑνός δευτέρου «καί» πρὶν ἀπό τή φράση «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», ἐνῶ ἄλλωστε ἡ παράλειψη ἀπό ἄλλα χειρόγραφα τοῦ «ἐν» οὐδεμία συνεπάγεται μεταβολή στό νόημα τῆς φράσης. Μέ τήν τρίστιχη μορφή ἀπαντᾷ ὁ ὕμνος αὐτός καί στή «Δοξολογία» πού ψάλλεται στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατά τό τέλος τοῦ Ὁρθρου.

Καί οἱ δύο γραφές τῆς λ. εὐδοκία εἶναι ἀρχαίες καί μαρτυροῦνται ἤδη ἀπό τόν 2^ο μ.Χ. αἰῶνα. Τό θέμα, ποιᾷ ἀπό αὐτές πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς ἀρχική, μελετήθηκε ἀπό πολλούς κριτικούς καί ἐρμηνευτές καί ἐπικράτησε στήν ἔρευνα ἡ ἄποψη ὅτι ἡ δίστιχη μορφή τοῦ ὕμνου εἶναι ἡ ἀρχική, γιά τούς ἐξῆς κυρίως λόγους: α) Ἰπάρχει ἀκριβής ἀντιστοιχία τῶν δύο μελῶν τοῦ ὕμνου, σύμφωνα μέ τόν γνωστό παραλληλισμό τῶν μελῶν τῆς ἑβραϊκῆς ποίησης (δόξα/εἰρήνη, ἐν ὑψίστοις /

ἐπὶ γῆς, Θεῶ/ἀνθρώποις εὐδοκίας)· β) ἡ μορφή αὐτὴ στηρίζεται στοὺς ἀρχαίους μεγάλους κώδικες τῆς *K. Διαθήκης*· καί γ) ἡ φράση «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας» θεωρήθηκε ὡς *lectio difficilior*, χωρὶς βέβαια νὰ ἀπουσιάζει καὶ ἡ ἀντίθετη ἀποψη περὶ ἀρχικότητας καὶ ὀρθότητας τῆς τρίστιχης μορφῆς, μέ τό ἴδιο μάλιστα ἐπιχείρημα, ὅτι δηλ. ἡ ὀνομαστική «εὐδοκία» συνιστᾶ δυσκολότερη γραφή. Ἡ ἀποψη ὁμως αὐτὴ ἔχει ἐλάχιστους ὑποστηρικτές.

Παρά τὴ σχεδόν καθολικὴ ἐπικράτηση τῆς δίστιχης μορφῆς τοῦ ὕμνου καὶ τῆς προτίμησής της ἀπὸ ὅλους τοὺς νεότερους κριτικούς ἐκδότες τοῦ κειμένου τῆς *K. Διαθήκης*, ἡ ἐρμηνευτικὴ δυσχέρεια συνίστατο στὴν ἔννοια τῆς ἔκφρασης «ἄνθρωποι εὐδοκίας», τῆς ὁποίας δὲν ὑπῆρχε κανένα παράλληλο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση τῶν χειρογράφων τῆς Νεκρῆς Θάλασσας. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν ὑπῆρχαν παράλληλα εἴτε στὴ βιβλικὴ εἴτε στὴν ἐξωβιβλικὴ γραμματεία, πολλές προσπάθειες κατεβλήθησαν ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς πρὸς ἀναζήτηση μιᾶς ἀντίστοιχης ἐβραϊκῆς ἔκφρασης, ἡ ὁποία πιθανῶς νὰ ὑπέκειτο ὡς βάση τῆς ἐλληνικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου. Ὁ Γερμανὸς Καθηγητὴς J. Jeremias¹ διατύπωσε τὴν πρόταση νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐλληνικὴ μορφή ὡς ἀπόδοση τῆς ἐβραϊκῆς ἔκφρασης *bene ratson* (: υἱοὶ εὐδοκίας) ἢ *haneche ratson* (: ἄνθρωποι εὐδοκίας), δεδομένου ὅτι ἐβραϊσμοὶ παρατηροῦνται σὲ ὅλη τὴν ἐνότητα *Λουκ* 1:5-2:40. Κατὰ τὸν σημιτικὸ τρόπο ἔκφρασης εἶναι πολὺ συνηθισμένη ἡ δήλωση τῆς ιδιότητος ἢ τῆς σχέσης σὲ γενικὴ πτώση μετὰ τό οὐσιαστικόν. Ἔτσι π.χ. ἀπαντοῦν στὴν *K. Διαθήκη* οἱ ἔκφρά-

σεις «ἄνθρωπος ἀνομίας» (*Β΄ Θεσ* 2:3), «ἄνθρωπος Θεοῦ» (*Α΄ Τιμ* 6:11), «υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου» (*Λουκ* 16:8), «υἱὸς εἰρήνης» (*Λουκ* 10:6), «υἱοὶ τῆς βασιλείας» (*Ματθ* 8:12· 13:38), «τέκνα φωτός» (*Ἐφεσ* 5:8) κ.τ.ῶ.

Ὡς πρὸς τὸν ἀκριβέστερο προσδιορισμὸ τοῦ περιεχομένου τῆς λ. εὐδοκία, τίθεται τό ἐρώτημα, ἐάν αὐτὴ κατηγορεῖται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐάν δηλ. ἔχει ὡς ὑποκείμενόν της τὸν Θεὸ καὶ δηλώνει τὴν εὐνοία καὶ τὴ χάρη του, ἢ ἀναφέρεται στὴν *bona voluntas* τῶν ἀνθρώπων, ὅπως τὴν κατανόησε ἡ λατινικὴ παράδοση τοῦ κειμένου. Ὁ ὅρος «εὐδοκία», ποὺ δὲν ἀπαντᾷ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία, μαρτυρεῖται σὲ 10 χωρία τῶν Ο΄, ὅπου στίς 8 περιπτώσεις ἀποδίδει τὸν ἐβραϊκὸ ὄρο *ratson*, ὁ ὁποῖος πάλι στὰ 40 ἀπὸ τὰ 56 χωρία τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, στὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ, ἀναφέρεται στὸν Θεὸ καὶ δηλώνει τὴ χάρη, τὴ βουλή, τό θέλημα, τὴν εὐαρέσκειά του. Καὶ στὴν *K. Διαθήκη* ὁ ὄρος χρησιμοποιεῖται συνήθως μέ ὑποκείμενον τὸν Θεὸ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς πάλιν εἶναι ὑποκείμενον τοῦ ρ. εὐδοκέω, ποὺ χρησιμοποιεῖται στὰ χωρία *Ματθ* 3:17. *Μάρκ* 1:11. *Ματθ* 12:18· 17:5, ὅπου ὁ λόγος γιὰ τὴν κατὰ τὴ βάπτισιν ἀναγνώριση τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα ὡς τοῦ «ἐκλεκτοῦ δούλου» τοῦ Ἠσ 42:1. Συνεπῶς καὶ στὸν ὕμνον τῶν ἀγγέλων στό *Λουκ* 2:14 δὲν πρόκειται γιὰ τὴν *bona voluntas* τῶν ἀνθρώπων, ὅπως παραδίδουν τὰ λατινικὰ χειρόγραφα καὶ δέχονται ὀρισμένοι νεότεροι καθολικοὶ ἐρμηνευτὲς, ἀλλὰ γιὰ τὴν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, ἀντικείμενον τῆς ὁποίας εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ χα-

ρακτηρίζονται ως εκ τούτου «άνθρωποι εὐδοκίας». Ἐς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι καί οἱ Ἕλληνες Πατέρες, πού δέχονται τήν τριστιχη μορφή τοῦ ὕμνου μέ τή λ. εὐδοκία στήν ὀνομαστική, ἐξηγοῦν τή λ. «εὐδοκία» ὡς σημαίνουσα τή θεία εὐνοια, τήν ἐσχατολογική χάρη τοῦ Θεοῦ γιά τούς ἀνθρώπους.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ J. Jeremias, πού ἀναφέραμε προηγουμένως, ἐπικράτησε σταθερά στήν ἔρευνα. Ἐνῶ ὁμως τό ἔτος 1915 ὁ Harnack ἔγραφε ὅτι «ἄμεσα παράλληλα γιά τήν ἔκφραση ἄνθρωποι εὐδοκίας δέν ὑπάρχουν», σήμερα εἶναι δυνατό νά προσαχθοῦν πλῆθος παραλλήλων ἀπό τά ἐσσαϊκά χειρόγραφα τῆς κοινότητας τοῦ Qumran (1947), στά ὅποια ἀπαντᾷ ἡ ἔκφραση μέ τή μορφή μάλιστα πού τήν εἶχε ὑποθέσει ὁ J. Jeremias.

Ἰπό τό φῶς τῶν χειρογράφων τῆς Νεκρῆς Θάλασσας, στά ὅποια ἀπαντᾷ ὁ χαρακτηρισμός τῶν μελῶν τῆς ἐσσαϊκῆς κοινότητας ὡς «υἱῶν τῆς εὐδοκίας» τοῦ Θεοῦ, πρέπει νά προτιμηθεῖ ἡ γραφή τῶν ἀρχαίων κωδίκων στό Λουκ 2:14. «Ἄνθρωποι εὐδοκίας» εἶναι τά μέλη τῆς χριστιανικῆς κοινότητας τῶν ἐσχάτων, οἱ ἐκλεκτοί τοῦ Θεοῦ, ὁ νέος ἐσχατολογικός λαός τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτούς δίδεται ἡ «εἰρήνη», δηλ. ἡ σωτηρία, ἡ ἐσχατο-

λογική χάρη τοῦ Θεοῦ κατά τήν ἑναρξη τῶν ἐσχάτων χρόνων μέ τή Γέννηση τοῦ «ἄρχοντας τῆς εἰρήνης» (Ἠσ 9:5).

Μέ τόν ὕμνο τῶν ἀγγέλων στό Λουκ 2:14 διακηρύσσεται ἡ πλήρης συγχορδία καί συμφωνία ὅσων συμβαίνουν στόν οὐρανό καί στή γῆ: Στόν οὐρανό ἀποδίδεται «δόξα» καί λατρεία στόν ἐν ὑψίστοις Θεό ἀπό τούς ἀγγέλους γιά τή γέννηση τοῦ Λυτρωτῆ, ἡ ὁποία ἐπί γῆς φέρνει τή σωτηρία τοῦ ἐσχατολογικοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τέλος, πρέπει νά παρατηρήσουμε γενικότερα ὅτι ἡ ποικιλία γραφῶν στά χειρόγραφα δέν ἀποτελεῖ πρόβλημα γιά τόν Ὁρθόδοξο ἀναγνώστη, ἀλλά ἀντιθέτως ὑπογραμμίζει τόν πλοῦτο τῆς ἐκκλ. παράδοσης, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἄγγλος καθηγητής D. Parker², ὁ ὁποῖος σημειώνει χαρακτηριστικά –καί δέν μπορεῖ παρά νά συμφωνήσει κανείς μαζί του– ὅτι: «Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Πνεύματος ἀκόμη καί στήν πολλαπλότητα τῶν κειμένων της, θά μπορούσε νά πεῖ κανείς ἀκόμη καί στίς φθαρμένες ἢ ἀποκατεστημένες γραφές. Πράγματι ὑποστηρίζουμε», συνεχίζει, «ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Πνεύματος ὄχι παρά τήν ποικιλία τῶν παραλλαγῶν ἀλλά ἔνεκα αὐτῶν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. J. Jeremias, "«Ἄνθρωποι εὐδοκίας» (Lc 2,14)", *Zeitschrift für das Neue Testament und die Kunde des älteren Kirche* 28 (1929) 13-20. 2. Στό βιβλίο του *The living text of the Gospels*, Cambridge University Press 1997, σ. 212.

Ἡ ὁδός Ἐρμού (ἀριστερά) καί ἡ ὁδός Αἰόλου (δεξιά), ταχυδρομικά δελτάρια τοῦ 19^{ου} αἰ.

Ἀνθρωπολογικές ἀνιχνεύσεις Ἰωριγένης

Πρωτ. Ν. Ι. Λουδοβίκου
Καθηγ. Ἀνωτάτης Ἐκκλ. Ἀκαδημίας Θεσσαλονίκης

Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Ἰωριγένη, ὅπως καί τοῦ Αὐγουστίνου, ἔχει στόν πυρῆνα της βασικές ἔννοιες τοῦ πλατωνισμού. Ὁ Ἰωριγένης ἀκολουθεῖ τόν θεμελιώδη δρόμο τῶν πλατωνικῶν στή θεώρηση πῶς ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μοῖρα Θεοῦ κι ἐπίσης ἀποτελεῖ τήν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρωπος, λοιπόν, εἶναι ἡ ψυχή του. Μ' ἓναν ὀλόκληρο μῦθο προϋπαρξῆς αὐτῶν τῶν ψυχῶν, σαφῶς πλατωνικῆς καταγωγῆς, ὁ Ἰωριγένης περιγράφει τό δράμα τῆς δημιουργίας ὡς ἓνα δράμα μιᾶς θεμελιώδους καί μεγάλης πτώσης – ταυτίζει, δηλαδή τή δημιουργία μέ τήν πτώση.

Σύμφωνα μέ τόν μῦθο αὐτό, οἱ ψυχές προϋπάρχουν αἰώνιως καί βρίσκονται σέ θεωρία Θεοῦ, σ' ἓνα εἶδος αἰώνιας σχέσης μέ τόν Θεό, πρό τῶν αἰῶνων καί πρό τῆς δημιουργίας, σ' ἓναν “πνευματικό”, μὴ ὑλικό χῶρο. Κάποια στιγμή δημιουργεῖται ἀναταραχή στόν πνευματικό αὐτό χῶρο, τήν ὁποία ὁ Ἰωριγένης ὀνομάζει κόρο, κορεσμό, χορτασμό. Οἱ ψυχές χορταίνονται ἀπό τή θεωρία τοῦ Θεοῦ, γεγονός πού ἀρχίζει νά σηματοδοτεῖ τήν ἐπιστροφή σ' ἓνα εἶδος πρωτογενοῦς ναρκισσισμού, τό ὁποῖο στή συνέχεια σηματοδοτεῖ μιᾶ τιμωρητική πτώση. Ἡ πτώση εἶναι πτώση στήν ὑλικότητα. Ἡ δημιουργία λοιπόν εἶναι μιᾶ κίνηση ἀπό

τήν πρωταρχική στάση τῆς θεωρίας καί ἡ κίνηση αὐτή εἶναι κάτι κακό, διότι σημαίνει τήν πρόσδεση στήν ὑλικότητα, στή σωματικότητα, μ' ἓναν τρόπο σαφῶς τιμωρητικό.

Ἀνάλογα μέ τό βάθος τῆς πτώσης τῶν ψυχῶν, ἔχουμε τή δημιουργία δαιμόνων, σέ περίπτωση πού ἡ πτώση εἶναι μεγάλη, ἀγγέλων, στήν περίπτωση πού ἡ πτώση εἶναι μικρή, καί ἀνθρώπων, κάπου στό μέσον. Ὑπάρχει μιᾶ καί μόνη ψυχή ἄπτωτη, τήν ὁποία θά ἀναλάβει ὁ Χριστός, ὅταν θά ἔλθει νά μπεῖ στόν κόσμο αὐτόν τῆς τιμωρίας, ὄχι γιά νά τόν μεταμορφώσει, ὅσο γιά νά μᾶς δείξει ξανά τήν ἔξοδο ἀπό αὐτόν στήν πρώτη κατάσταση, στήν κατάσταση δηλαδή τῆς πρώτης πνευματικῆς ὑπαρξῆς.

Κατά τόν Ἰωριγένη, ὁ ἀνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό τρία μέρη: τό πνεῦμα, τήν ψυχή καί τό σῶμα. Τό πνεῦμα εἶναι ἓνα εἶδος θείου στοιχείου –θά λέγαμε, κτιστῆς μετοχῆς στόν Θεό– πού ὑπάρχει μέσα σέ κάθε ἀνθρώπο καί ἔχει τόν ρόλο τοῦ παιδαγωγοῦ τῆς ἀνώτερης ψυχῆς. Ἡ ψυχή διακρίνεται σέ ἀνώτερη, πού εἶναι ἡ διάνοια (ὅπως καί στόν Πλωτῖνο), καί σέ κατώτερη, πού συνδέεται μέ τά συναίσθημα καί τίς ἐπιθυμίες, ἐπομένως μέ τό σῶμα. Τέλος, τό σῶμα, ἡ ὑλική πλευρά τοῦ ἀνθρώπου, δέν ὑπάρχει

πρίν από τή δημιουργία-πτώση, ἐνῶ στά ἔσχατα ἤ δέν ὑπάρχει καθόλου ἤ ὑπάρχει ὡς αἰθέριο σῶμα.

Τί εἶναι, ὁμως, αὐτό τό αἰθέριο σῶμα; Θά λέγαμε πώς εἶναι καί δέν εἶναι ὑλικό, εἶναι καί δέν εἶναι πραγματικό· στήν οὐσία ἀποτελεῖ ἓνα ἐπίθεμα. Αὐτή ἡ ἀμφιθυμία ὡς πρός τό σῶμα θά μεταδοθεῖ μέσα ἀπ' αὐτό τό εἶδος τῆς πνευματικότητας ὡς ἓνα εἶδος ἐνοχῆς, ὡς ἓνα εἶδος ἀπώθησης τοῦ σωματικοῦ. Ὡς χριστιανός, ὁ Ὁριγένης δέν μπορεῖ νά ἀπαλείψει ἐντελῶς τήν ὑλικότητα ἀπό τή δημιουργία, ὥστόσο πάντοτε μέσα στόν στοχασμό του ἡ ὑλικότητα ὑπάρχει ὡς μιά θεμελιώδης κρίσιμη καί ἐπίφοβη ἀμφιθυμία, μιά δυσκολία ἡ ὁποία θά ἐμποδίζει οὐσιαστικά τήν ὀλοκλήρωση τῆς δημιουργίας.

Στήν προοπτική αὐτή, ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου λαβάνει ἓνα χαρακτήρα πού δύσκολα μπορεῖ νά θεωρηθεῖ βιβλικός. Ἐν προκειμένῳ, ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ στή δημιουργία δέν γίνεται ἐπειδή ὁ Θεός ἀγαπᾷ τή δημιουργία. Ὁ Λόγος εἰσέρχεται στή δημιουργία, ὅπως κάποιος εἰσέρχεται σ' ἓνα δεσμοτήριο, γιά νά ἐλευθερώσει ὅσους τό ἀξίζουν ἤ γιά νά παιδαγωγήσει σ' ἓνα τέτοιο εἶδος ἐλευθερίας. Ὁ Θεός Λόγος δέν ἀγαπᾷ τή δημιουργία, γιατί ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἁμαρτίας, παρέκκλισης ἀπό τό ἀρχικό σχέδιο· ἐπομένως δέν σκεπτόμαστε στά σοβαρά νά βελτιώσουμε τό δεσμοτήριό μας, θέλουμε νά τό γκρεμίσουμε. Ἐδῶ ἡ σωτηρία εἶναι ἡ ἔκσταση, ἡ ἔξοδος ἀπό τή δημιουργία, πού εἶναι φυλακή, αὐτή ἡ θεμελιώδης σκοτεινή ὕλη, αὐτός ὁ ἑαυτός στήν ἐκδοχή τῆς ὑλικότητας, αὐτό τό

κοσμικό σκοτεινό στοιχεῖο, πού γιά τούς πλατωνικούς εἶναι τό ἴδιο τό κακό. Ὁ Χριστός ἔρχεται, γιά νά φύγει ἀπό τόν κόσμο καί νά πάρει μαζί του ὅποιους ἀπό μᾶς ἀκολουθοῦμε σ' αὐτό τό ξέφρενο ταξίδι τῆς ἐξόδου ἀπό τήν ὑλικότητα.

Ἐν τούτοις, αὐτή ἡ ἀντίληψη τῆς ἐνσάρκωσης θέτει σέ ἀμφιβολία τήν ἴδια τήν πληρότητα τῆς δημιουργίας. Διότι, εἶναι σάν νά ἔγινε ἡ δημιουργία παρά τή θέληση τοῦ Θεοῦ. Καί φυσικά ἡ ἐνσάρκωση εἶναι μιά ἀναγκαστική κίνηση ἀπό πλευρᾶς τοῦ Θεοῦ, ὄχι μιά κίνηση εὐδοκίας, ὄχι μιά κίνηση ὀλοκλήρωσης τῆς δημιουργίας, ἀλλά μιά κίνηση περαιτέρω ἀμφισβήτησης, περαιτέρω ἀναίρεσης. Μιά κίνηση ἐξόδου ἀπό τή δημιουργία στήν ὁποία πρωτοστατεῖ, ὑποτίθεται, ὁ ἴδιος ὁ αὐτουργός τῆς δημιουργίας.

Τό σημεῖο αὐτό εἶναι πολύ κρίσιμο γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θά ἀντιληφθοῦμε τή χριστιανική πνευματικότητα. Παρά τίς διορθώσεις πού θά γίνουν τούς ἐπόμενους αἰῶνες ἀπό τούς Καππαδόκες ἤ ἀπό τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή ἤ τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμά, θά μείνουν κατάλοιπα αὐτῆς τῆς ἀντίληψης στή χριστιανική συνείδηση καί θά συνδεθοῦν μέ ἀνάλογα πλατωνικά στοιχεῖα, ἀπό τήν Αὐγουστίνεια παράδοση. Ἀκόμη καί σήμερα, πολλοί ἄνθρωποι βιώνουν τή χριστιανική τους ὑπαρξή ὡς ἓνα εἶδος διχασμοῦ. Δέν μποροῦν νά προσλάβουν τή θετική πλευρά τῆς δημιουργίας, δέν μποροῦν νά ἀντιμετωπίσουν τήν πνευματικότητα, μέ τόν θεμελιώδη αὐτό θετικό τρόπο πού θά ὑπέβαλλε κανονικά ἡ ἐνσάρκωση. Ἀλλά, ὁ κόσμος δέν εἶναι πτώση, παρά δημιούργημα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, δῶρο ἔξαρ-

χής, ἤδη στήν τάξη τῆς χάριτος ἐξαρχῆς. Συνεπῶς ὅλη αὐτή ἡ θετική ἀποδοχή τῆς δημιουργίας θά δενόταν καί θά ἀδέλφωνα πολύ ὁμορφα μέ μιᾶ ἐκδοχή τῆς ἐνσάρκωσης, ἡ ὁποία δέν ἐπιδιώκει τήν ἔξοδο ἀλλά τή μεταμόρφωση, τήν περαιτέρω δηλαδή ἀφθαρτοποίηση αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος εἶναι κι ὁ ὁ μόνος πραγματικός καί ὁ μόνος ὑπάρχων.

Ἡ μεταβολή τοῦ κόσμου σέ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄγνωστη στόν Ὁριγένη καί, ἐν πολλοῖς, καί στόν Αὐγουστῖνο. Σ' αὐτό ἀκριβῶς στό σημεῖο ἔχουμε τόν πειρασμό τῆς δημιουργίας ἐνός χριστιανικοῦ πλατωνισμοῦ· καί αὐτόν τόν χριστιανισμό καταδίκασε ὁ Νίτσε, ὅταν εἶπε ὅτι ὁ χριστιανισμός εἶναι ἓνας πλατωνισμός γιά τόν λαό – μόνο πού ὁ Νίτσε δέν γνώριζε κανέναν ἄλλο χριστιανισμό.

Ὑπάρχει λοιπόν ἓνα εἶδος “χριστιανισμοῦ”, γιά τόν ὁποῖο ἡ δημιουργία εἶναι μιᾶ πτώση, τό σῶμα σαρκώνει τήν πτώση αὐτή καί τή σκοτεινιά της, ὁ ἑαυτός ὀφείλει νά γίνεῖ ἓνας μή-ἑαυτός, μέ τήν ἔννοια ὅτι πρέπει ν' ἀπαρνηθεῖ τήν ὑλικότητά του καί νά βγεῖ πρὸς τά ἔξω, γιά νά συναντήσῃ ἓναν συνεχῶς ἐξερχόμενο μέσῳ τῆς ἐνσάρκωσης ἀπό τόν κόσμο

αὐτό Θεό-Λόγο καί, κυνηγώντας αὐτήν τήν ἄσαρκη ὀπτασία, δηλαδή τόν ἴδιο τόν ἑαυτό, νά βρεθεῖ ξανά ἐκεῖ ἀπ' ὅπου δῆθεν ξεκίνησε, στήν πρώτη κατάσταση. Σ' αὐτό τό πλαίσιο ἡ αἰώνια ζωὴ ἢ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μιᾶ διαδικασία ἐπιστροφῆς.

Στήν πατερική θεολογία, ὅμως, δέν ὑπάρχει ἡ ἀντίληψη τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ ἔννοια τῆς κινήσεως εἶναι ἀπολύτως θετική, δημιουργεῖ ἓνα θετικό γεγονός, ἡ σωματικότητα εἶναι ἀπολύτως θετικό γεγονός, δέν πρόκειται γιά ἀρνητική κίνηση τοῦ Θεοῦ, οὔτε γιά πτώση, ἀλλά γιά μιᾶ διαλογική πόρευση, πού ὀδηγεῖ συνεχῶς σέ καινούρια πράγματα. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μιᾶ ἀνακάλυψη, κάτι πού ἔρχεται, κάτι καινούριο, πού δέν ξέρουμε τί εἶναι – πάντως δέν ἀποτελεῖ ἐπιστροφή. Γιατί ἡ ἐπιστροφή εἶναι μιᾶ κατάσταση ἀτελής, ἡ πρωταρχική κατάσταση τοῦ Ἀδάμ· ἡ τελικὴ κατάσταση θά εἶναι μιᾶ κατάσταση, θά λέγαμε, συνεχοῦς γνώσεως, μιᾶς τελειότητος πού ποτέ δέν τελειώνει καί πάντοτε, ἂν καί εἶναι πλήρης, ἔχει τά χαρακτηριστικά τῆς συνεχοῦς ἀνανέωσης, τοῦ συνεχοῦς γίγνεσθαι.

A.L. Garneray,
Ἡ Ναυμαχία
τοῦ Ναυαρίνου
(1827)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΛΘ΄ Ἡ εἰκονολογική γλῶσσα

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ἡ προσέγγιση, ἡ κατανόηση καί ἡ βίβωση τῶν ὅρων τῆς πίστεως εἶναι θέμα γλῶσσας. Καί δέν ἐννοοῦμε μέ αὐτή τήν ἐπισήμανση μιᾶ κοινῆ διάλεκτο, ἀλλά μιᾶ κοινῆ ἐναρμόνιση τοῦ σημαίνοντος μέ τό σημαινόμενο. Ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος προβάλλει συνεχῶς τή διαλεκτική ἀνάμεσα στή συνθήκη τῆς Βαβέλ (= σύγχυση) καί τή συνθήκη τῆς Πεντηκοστῆς. Ἡ εὕρεση τῆς κοινῆς γλῶσσας δέν εἶναι αὐτονόητη. Ἀπεναντίας μάλιστα, ἡ ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας βίου εἶναι γεμάτη ἀπό κεντρόφυγες ἐρμηνεῖες πού ἐπαναφέρουν τή συνθήκη τῆς Βαβέλ, δημιουργοῦν αἰρέσεις καί σχίσματα, ἀναδεικνύουν τήν ἐξατομικευμένη προσέγγιση τῶν ὅρων τῆς πίστεως. Τό ἐρώτημα ἐπομένως εἶναι περί μιᾶς ἐνεργούμενης κοινῆς γλῶσσας. Σ' ἕνα τέτοιο ἐρώτημα ὁ ἐκκλησιαστικός λόγος ἀντλεῖ ἀπαντήσεις ἀπό τίς ἀποκαλυπτικές πηγές τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀπό τήν Ἁγία Γραφή δηλαδή, καί ἰδιαίτερα ἀπό τήν *Καينὴ Διαθήκη*, ἐπικουρούμενος ἀπό τίς προσεγγίσεις τῶν Πατέρων. Ἡ κυριαρχοῦσα ἀπάντηση εἶναι ὅτι ἡ κοινῆ γλῶσσα ὡς ἐνεργούμενη συνθήκη ἐντός τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος δέν ἐπιτυγχάνεται χωρίς τήν ἄνωθεν βοήθεια, δηλαδή χωρίς τήν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀναφερόμαστε ἐπομένως σέ μιᾶ μυσταγωγούμενη γνώση τῶν

θεῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι διδακτὴ, χωρίς ὅμως νά χάνει τόν μυσταγωγικό της χαρακτήρα. Ὀνομάζουμε μάλιστα Κατήχηση τή σπουδὴ τῆς θεογνωσίας, ἡ ὁποία ἐνεργεῖται διὰ βίου.

Ἡ μεγαλύτερη σύγχυση πού παρατηρεῖται ὡς πρὸς τόν προσδιορισμὸ τῶν ὅρων τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀπουσία διάκρισης μεταξὺ εἰκόνας καί πραγματικότητας. Τό φαινόμενο δέν εἶναι καινούργιο. Πάντα σοβοῦσε ὁ κίνδυνος νά ἐκληφθοῦν οἱ εἰκόνες, τό θεμέλιο αὐτό τῆς ποιητικῆς γλῶσσας, ὡς πραγματικότητες. Καί ὁ κίνδυνος αὐτός γινόταν (καί γίνεται) σοβαρός ὅταν προσεγγίζουμε καί ἐρμηνεύουμε ἀρχετυπικά κείμενα, ὅπως ὁ ἀποκαλυπτικός λόγος τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ὀνομάζουμε εἰκονολογική τή γλῶσσα μέ τήν ὁποία ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση ἀναδεικνύουν τό μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, τό δημιουργικὸ δηλαδή καί προνοιακὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὅρος εἶναι νεοφανῆς καί ἀποτελεῖ δάνειο τοῦ γαλλικοῦ *iconologie*, ἢ τοῦ ἀγγλικοῦ *iconological*. Σύμφωνα μέ τό *Χρηστικὸ Λεξικὸ τῆς Νεοελληνικῆς Γλῶσσας* τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σημαίνει ὅτι σχετίζεται μέ τήν εἰκονολογία (ἀνάλυση/προσέγγιση), δηλαδή μέ τή μελέτη τῶν συμβόλων τῆς ἀρχαίας καί τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, μέ τή μεταφορικὴ ὁμιλία

μέσω εικόνων. Στήν πατερική γραμματεία μιὰ τέτοια προσέγγιση ὀνομάζεται τροπολογική. Καλύτερα ὅμως θά κατανοήσουμε τή σημασία τῆς εἰκονολογικῆς γλώσσας, ἄν ἀνατρέξουμε στούς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κατεξοχήν χρησιμοποίησε εἰκόνες γιά νά εἰσαγάγει τούς ἀκροατές του (τῶν μαθητῶν του συμπεριλαμβανομένων) στό μυστήριο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐξηγώντας συγχρόνως ὅτι ἡ ἀπλή ἀκρόαση, ἐπομένως καί ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν εἰκόνων, δέν ἀρκεῖ γιά τήν κατανόηση τῶν μυστηρίων τῆς θείας Οἰκονομίας ἐάν λείπει τό μυσταγωγικό στοιχείο, δηλαδή ἡ ἐπενέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο «ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τῶν ἀλήθειαν» (Ἰωάν 16:13). Ἀναφέρομαι βέβαια στίς παραβολές (κατά τούς συνοπτικούς εὐαγγελιστές) ἢ στίς παροιμίες (κατά τόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη). Κατά τόν Χριστό οἱ λόγοι του εἶναι συνήθως κεκρυμμένα μυστήρια πού ἀρχίζουν νά ἀποκαλύπτονται κατ' ἀρχήν μέ τό γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς καί τελικά θά ἀποκαλυφθοῦν στούς ἔσχατους καιρούς, πού ὁ ἀπόστολος Παῦλος θά ὀνομάσει «τὸ τέλειον», ἐπισημαίνοντας ὅτι μέχρι τότε «ἐκ μέρους γινώσκωμεν καί ἐκ μέρους προφητεύομεν» (Α΄ Κορ 13:9). Ἄλλωστε, τό ἔχει ἐξηγήσει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός στούς μαθητές του: «Καί προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ· Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοις δὲ οὐ δέδοται» (Ματθ 13:10-11).

Ἀλλά καί πράξεις τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι τὰ θαύματα, ἐμπεριέχουν στοιχεῖα

εἰκονολογίας ἀφοῦ παραπέμπουν στήν ἔσχατη κατάσταση, ὅπως ἀναλύονται στίς περισσότερες πατερικές ἐξηγήσεις. Αὐτό φαίνεται καθαρά στήν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, ἡ ὁποία κατά τή θεολογία τῆς Ἐκκλησίας προτυπώνει τήν κοινή ἀνάσταση τῶν ἐσχάτων, ὅπως ἐπισημαίνεται στό ἀπολυτίκιο τῆς ἑορτῆς: «τὴν κοινήν ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους τυπούμενος...». Παρατηροῦμε μάλιστα ὅτι τὰ «σημεῖα» πού διηγεῖται ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀνάπτυξη τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τούς μαθητές του, ὥστε νά ἀνάγονται στήν κατάσταση τῆς μέλλουσας θείας Βασιλείας τήν ὁποία καί ἐξεικονίζουν.

Αὐτή ἡ εἰκονολογική γλώσσα, πού ἐμφανίζεται ἤδη στίς ἀπαρχές τῆς βιβλικῆς ἀποκάλυψης μέ τό βιβλίον τῆς Γένεσης καί κορυφώνεται μέ τὰ ὄραματα τοῦ ἀποκαλυπτῆ Ἰωάννη στό τελευταῖο βιβλίον τῆς Ἀποκάλυψης, ἦταν οἰκεία στούς λαούς τῆς Βίβλου, μέχρι πού ὁ δυτικός τρόπος σκέψης ἄρχισε νά τήν ἐγκαταλείπει καί νά συγχέει τήν εἰκόνα μέ τήν ἐξ ἀντικειμένου πραγματικότητα, καί συχνά νά τήν ταυτίζει. Φοβοῦμαι μάλιστα ὅτι καί στόν κόσμον τῆς Ὀρθόδοξης παράδοσης τούς τελευταίους αἰῶνες γλυστρίσαμε σέ τέτοιες παγιδεύσεις. Ἡ σύγχυση αὐτή ἐντάθηκε μετά τήν Ἀναγέννηση, ὅπου ἀφενός παρατηρήθηκε μία ἐπίθεση στό περιεχόμενο τῆς Βίβλου, γιά ὅσους τήν ταύτιζαν μέ ἓνα ἐγχειρίδιο ἱστορικῶν πληροφοριῶν πού ὅμως συγκρούονταν μέ τήν ὀρθολογική γνώση, ἀφετέρου μία ἄμυνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας, μέ ἐπικεφαλῆς τόν Καθολικισμό, νά ὑποστηρίξουν τίς θέσεις τῆς

Βίβλου. Ὡς πρὸς τὴ δευτέρα περίπτωση ἀναφέρω τὴν καταδίκη τοῦ Γαλιλαίου (1633), ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν χρεώνεται μὲ τέτοια ἀτοπήματα.

Θά ἀναφέρω δύο παραδείγματα γιὰ νὰ δείξω τὴν παρουσία ἢ τὴν ἀπουσία σύγχυσης πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ταύτιση ἢ τὴ διάκριση εἰκόνας καὶ πραγματικότητας, τὸ ἓνα παραπέμποντας σὲ σύγχρονη πηγὴ, ἢ ὅποια νομίζω ὅτι συνοψίζει τίς διαχρονικὲς συνέπειες τῆς σύγχυσης, τὸ ἄλλο παραπέμποντας σὲ πατερικὴ πηγὴ πού διασώζει τὴ διάκριση.

α) Τὸ 2002 κυκλοφόρησε ἓνα βιβλίο μὲ τὸν τίτλο Ὁ πλανήτης τῆς θεολογίας, γραμμένο ἀπὸ ἱερομόναχο, πτυχιούχο θετικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου ἐξέθετε τὴν ἀντίθεση τῶν περιγραφῶν τῆς Βίβλου, κοσμολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν, μὲ τίς ἀπόψεις τῆς ἐπιστήμης. Σπεύδω νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα ἦταν νὰ ἐνισχύσει τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, καλώντας τὴν νὰ «διορθώσει» τὴ γλῶσσα τῆς. Τὸ θεμελιακὸ ὅμως λάθος αὐτοῦ τοῦ ἐγχειρήματος εἶναι ἡ ταύτιση εἰκόνας καὶ πραγματικότητας, ἢ ἀπουσία δηλαδὴ κατανόησης τῆς εἰκονολογικῆς γλώσσας. Ὁ συγγραφέας μᾶς καλεῖ νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ γῆ ὡς δημιουργία τοῦ Θεοῦ καὶ χῶρος δράσεως καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως περιγράφεται στὰ βιβλικά κείμενα, δὲν ὑπῆρξε ποτέ, ἐπομένως ὅλες οἱ βιβλικὲς ἀναφορὲς εἶναι ψευδεῖς, ὅτι δηλαδὴ πρόκειται γιὰ ἓναν κατὰ φαντασίαν πλανήτη, ἓναν «πλανήτη τῆς θεολογίας». Ἄδυναται δηλαδὴ νὰ δεῖ τίς βιβλικὲς εἰκόνας ὡς παραβολὲς ἢ παροιμίες πού παραπέμπουν σὲ σχέσεις, σχέση τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν

ἄνθρωπο καὶ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό καὶ τὴν κτίση.

β) Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, προσεγγίζοντας τὴ διήγηση τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴ δημιουργία καὶ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιεῖ αὐτὴ τὴ διήγηση τροπολογικὰ γιὰ νὰ ἐπικεντρωθεῖ στὴν ἀνάδειξη τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Παίρνει δηλαδὴ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἀνάγει σὲ μέλλον γιὰ νὰ φωτίσει τὸ κεκρυμμένο περιεχόμενο. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματος εἰσάγει οὐσιώδεις ἐπισημάνσεις, ὅπως: «Τοῦτο δὴ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος καὶ ζῶν ἐν ἐξ ἀμφοτέρων (ἀοράτου τε λέγω καὶ ὀρατῆς φύσεως) δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβῶν τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεῖς (ὁ δὴ νοεράν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), οἶόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἀγγελὸν ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὀρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὀρατὸν καὶ νοούμενον. [...] Τοῦτον ἔθετο μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ (ὅστις ποτε ἦν ὁ παράδεισος οὗτος)», ἢ, «Τὸ δὲ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, οὔτε φυτευθὲν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθὲν φθονερώς [...]. Ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαίρως μεταλαμβάνόμενον (θεωρία γὰρ ἦν τὸ φυτόν, ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία, ἧς μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλές, τοῖς τὴν ἕξιν τελεωτέροις), οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουστέροις ἔτι καὶ τὴν ἔφεσιν λιχνοτέροις (Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, Ζ' , PG 36, 632CD).

Διακονικά παραγγέλματα κατά τήν μικρή είσοδο καί πρό τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς θείας Λειτουργίας

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: Ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τῶν διακονικῶν παραγγελεμάτων: α) «Σοφία· ὀρθοί» κατά τήν ὑψωση τοῦ Εὐαγγελίου στήν μικρή είσοδο, β) «Πρόσχωμεν, Σοφία, Πρόσχωμεν» πρὶν ἀπό τό Ἀποστολικό ἀνάγνωσμα καί γ) «Σοφία· ὀρθοί» πρὶν ἀπό τό Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα;

π. Σ.Κ.

Κατά τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχουν τά παραγγέλματα τοῦ διακόνου κατά τήν μικρή είσοδο, καθὼς ἐπίσης καί οἱ προτροπές πρό τῶν ἀναγνωσμάτων. Ἐρχόμενος, λοιπόν, ὁ διάκονος στό μέσον τοῦ ναοῦ «καί σταθεῖς ἔμπροσθεν τοῦ ἱερέως ὑφοῖ μικρόν τάς χειράς, ἴσον τοῦ μετώπου αὐτοῦ, καί δεικνύων τό Εὐαγγέλιον ἐκφωνεῖ: Σοφία· ὀρθοί». «Πρόσχωμεν. Σοφία. Πρόσχωμεν», προτρέπει κατά τό πρό τοῦ Ἀποστόλου Προκείμενο.

Σήμερα οἱ ἐν λόγῳ διακονικές προτροπές –γράφει ὁ μακαριστός π. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης– ἐκφωνοῦνται ὡς ἐξῆς: «Τό πρῶτο “Πρόσχωμεν” μετά τό προκείμενο· τό “Σοφία” μετά τόν στίχο τοῦ προκειμένου, καί τό β’ “Πρόσχωμεν” μετά τόν τίτλον τοῦ ἀναγνώσματος. Ἡ συνήθεια αὕτη», συνεχίζει ὁ ἴδιος, «εἶναι ἐσφαλμένη ὡς πρός τό α’ “Πρόσχωμεν”, τό ὁποῖον ἐκφωνεῖται διά τό προκείμενον καί πρέπει νά λέγεται πρό αὐτοῦ. Παλαιότερον δηλ. πρό τοῦ προκειμένου ἀπηγγέλλετο ὁ τίτλος αὐτοῦ: “Προκείμενον, Ψαλμός τῶ Δαβίδ”, ἢ, ὡς λέγομεν σήμεραν κατά τήν

Μεγάλην Τεσσαρακοστήν: “Προκείμενον. Ἦχος... Ψαλμός...”· ὁ διάκονος παρηγγελλε: “Πρόσχωμεν”, καί τότε ἐφάλλετο ἢ ἀπηγγέλλετο τό προκείμενον μετά τῶν στίχων ἢ τοῦ στίχου. Τήν ὀρθήν ταύτην τάξιν προβλέπει καί ἡ προτασσομένη τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀποστόλου οἰονεῖ ὡς πρόλογος αὐτοῦ “Εἶδησις πρός τόν ἀναγνώστην τοῦ Ἀποστόλου”, ὀρίζουσα τά ἐξῆς: “Καί ἀφοῦ ἔλθῃ ὁ ἀναγνώστης ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας ἀσκεπῆς μετά τοῦ Ἀποστόλου, λέγει ὁ ἱερεὺς· Πρόσχωμεν..., Ὁ δὲ ἀναγνώστης, λέγει τό προκείμενον, ἦτοι τοὺς προφητικoὺς στίχους τοὺς πρό τοῦ Ἀποστόλου”. Καί σήμερον δὲ ἐν Ἀγίῳ Ὅρει ὁ μέλλων ν’ ἀναγνώσῃ τόν Ἀπόστολον ἐκφωνεῖ: “Προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου”. Ὁ διάκονος· “Πρόσχωμεν”· καί τότε ἀπαγγέλλεται τό προκείμενον.

Εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς, μὴ ἀπαγγελομένου τοῦ τίτλου τοῦ προκειμένου, δέον νά τηρῆται ἡ ἐξῆς ὀρθή τάξις:

Εὐθύς μετά τόν τρισάγιον ὕμνον:

Ὁ διάκονος (ἢ ὁ ἱερεὺς)· Πρόσχωμεν.

Ὁ ἀναγνώστης· Τό προκείμενον καί τόν στίχον αὐτοῦ.

Ὁ διάκονος· Σοφία.

Ὁ ἀναγνώστης· Τόν τίτλον τοῦ ἀναγνώσματος.

Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν.

Ὁ ἀναγνώστης· Τήν περικοπήν.

Σημειωτέον ὅτι ἡ αὐτή τάξις ἐτηρεῖτο καί διὰ τό μεταξύ τοῦ Ἀποστόλου καί τοῦ Εὐαγγελίου ψαλλόμενον “Ἀλληλούϊα”, τό ὁποῖον ἐπίσης ἐψάλλετο μετά στίχων, ἦτοι:

Ὁ ἀναγνώστης· Ἀλληλούϊα. Ψαλμός τῷ Δαβίδ. Ἡ Ἀλληλούϊα. Ἦχος... Ψαλμός...

Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν.

Ὁ ψάλτης ἔψαλλε τό Ἀλληλούϊα μετά τῶν στίχων κατά δέ τήν ψαλμωδίαν αὐτοῦ (καί ὄχι κατά τήν διάρκειαν τοῦ Ἀποστόλου) ὁ μέν διάκονος ἐθυμία, ὁ δέ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκε τήν πρό τοῦ Εὐαγγελίου εὐχήν καί ἀκολούθως παρέδιδεν εἰς τόν διάκονον τό Εὐαγγέλιον, οὗτος δέ μετέβαινεν εἰς τόν ἄμβωνα διὰ τήν ἀναγνωσιν τῆς περικοπῆς. Μετά δέ τό τέλος τοῦ Ἀλληλουαρίου παρήγγελεν ὁ ἱερεὺς· “Σοφία· ὀρθοί· ἀκούσωμεν κ.λπ.”».

Εἰδικότερα τά προκαταρκτικά τοῦ Εὐαγγελίου ὅταν λειτουργεῖ μόνος ὁ ἱερεὺς ἄνευ διακόνου «τό φυσικώτερο –σημειώνει ὁ καθηγητής Ἰωάννης Φουντούλης– εἶναι νά λέγωνται μέ τό πρόσωπο ἐστραμμένο πρὸς τόν λαό, ἐφ’ ὅσον πρὸς αὐτόν διαλέγεται ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος, καί τόν καλεῖ νά ἀπαντήσῃ στίς προτροπές του». Κατά τή «Διάταξι τῆς θείας Λειτουργίας» τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου († 1379), ἡ ὁποία περιγράφει τήν τάξιν τῆς Λειτουργίας καί μέ διάκονο, ὁ ἱερέας, λέγει τά «Σοφία· ὀρθοί...», ἱστάμενος ὀπισθεν τῆς ἀγίας τραπέζης (σύνθρονον) εἶπερ ἔχει τόπον, εἰ

δὲ μὴ ἔμπροσθεν· καί βλέπων πρὸς δυσμάς» ἐκφωνεῖ· «Σοφία· ὀρθοί ἀκούσωμεν τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου».

Ὡς πρὸς τή σημασίαν αὐτῶν τῶν προτροπῶν, τό «Πρόσχωμεν», πού ὡς λειτουργική ἔκφραση εἶναι γνωστή ἀπό τά ἔργα τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, «ἔστηκεν ὁ διάκονος μέγα βοῶν καί λέγων· “Πρόσχωμεν” καί τοῦτο πολλάκις», κατά τόν ἅγιον Νικόλαο Καβάσιλα σημαίνει «τὸ μὴ ραθύμως ἐστάναι καί ἀμελῶς», δηλαδή νά μὴ στέκονται οἱ πιστοὶ μέ ραθυμία καί ἀμέλεια, ἀλλὰ νά ἔχουν τόν νοῦ τους προσηλωμένο στά τελούμενα καί ψαλλόμενα.

«Σοφία» δὲ εἶναι «οἱ προσήκοντες τῇ τελετῇ λογισμοί, μεθ’ ὧν ὄραν δεῖ καί ἀκούειν τὰ τελούμενα καί λεγόμενα οἱ πίστεως γέμοντες». Εἶναι ἀναγκαῖα αὐτῇ ἢ ἀνάμνηση τῶν κατάλληλων γιά τήν τελετή λογισμῶν, ὡς μία ἀντίσταση κατά τῆς τυραννίας τῆς λήθης. «Οὐδέν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν οὕτω συνεχῶς καί ῥαδίως ἐκτρέπει τὸν ἄνθρωπον ὡς τοῦτο τὸ πάθος». Χάνει κανεὶς τόν χρόνο του, ἐάν δέν μετέχει μέ καθαρούς λογισμούς στή θεία Λειτουργία καί ἂν δέν εἶναι ἀγρυπνος καί ἐν ἐγρηγόρει. «Χρεία δὲ τῆς ἔξωθεν ὑπομνήσεως, ἵνα συνεχῶς ὑπὸ τῆς λήθης συλῶμενον τὸν ἡμέτερον νοῦν, καί περιελκόμενον εἰς ματαιίας μερίμνας ἀναλαμβάνειν δυνώμεθα πάλιν». Θά πρέπει δηλαδή νά μᾶς ὑπενθυμίζει κάποιος τήν προσοχήν πού χρειάζεται κατά τῆς θείας Λειτουργίας, ὥστε ὁ νοῦς μας νά μὴν παρασύρεται σέ μάταιες μέριμνες.

Τό «ὀρθοί» εἶναι καί αὐτό ἐπιφώνημα παραινέσεως. «Τίς δὲ ἡ παραινέσις; Ἐναγωνίους ἡμᾶς εἶναι βούλεται τῷ Θεῷ καί τοῖς μυστηρίοις ἐντυγχάνοντας καί

μη ῥαθύμως, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς καὶ πάσης αἰδοῦς τὴν τοιαύτην ὁμιλίαν ποιῆσθαι, εἴτε ὄραν εἴτε λέγειν εἴτε ἀκούειν τι δεήσει ἱερῶν καὶ σημείων τοῦτο πρῶτον δεικνύναι τῆς σπουδῆς ταύτης καὶ τῆς εὐλαβείας τὴν ὀρθωσιν τοῦ σώματος, τὸ μὴ καθημένους, ἀλλ' ἐστῶτας τοῦτο ποιεῖν». Γιά νά καταβάλουμε τή σημασία πού ἔχει ἡ ὀρθία στάση τοῦ σώματος καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς, σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας συμμετοχή σέ ὅσα λέγονται καὶ ἀκούγονται στή σύναξη τῆς Εὐχαριστίας ὁ ἱερός Καβάσιλας φέρνει τό παράδειγμα τῶν δούλων, πού ἔχουν ὄλο τόν νοῦ τους στραμμένο πρὸς τό νεῦμα τῶν κυρίων, γιά νά εἶναι ἔτοιμοι νά τρέξουν ἐκεῖ πού αὐτοὶ θά τοὺς καλέσουν. «Ἡμεῖς δὲ καὶ ἰκέται τῷ Θεῷ περὶ τῶν μεγίστων καὶ δοῦλοι δουλείαν παντοδαπὴν».

Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης, πιστός στή δική του ἐρμηνευτικὴ γραμμὴ πού ἔχει γιά τὰ τελούμενα κατὰ τὴ θεία

Λατρεία, ἐρμηνεύει χριστοκεντρικά τὰ παραγγέλματα αὐτά. Ὅλα ὅσα γίνονται κατὰ τὴ μικρὴ λεγόμενη εἴσοδο συμβολίζουν «τὴν ἐπὶ Χριστῷ χαρὰν διὰ τὴν αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ νίκην τῇ ἀναστάσει καὶ ἀναλήψει». Ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμο, ὁ θάνατος, ἡ ταφή καὶ ἡ κάθοδος του στὸν Ἄδη σημαίνονται μέ τὴν κλίση τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέα καὶ ὄλων τῶν ἱερέων. «Ἐπειτα μετὰ τὴν προσευχὴν ἀναστάντων, δηλοῦται ἡ ἔγερσις, ἦν καὶ ὑφούμενον τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὁμοίως παριστᾶ· καὶ ἡ φωνὴ δὲ τοῦ διακόνου τὸ “Σοφία· ὀρθοί”. Ἀνώρθωσε γὰρ ἡμᾶς ἀναστάς ὁ Κύριος καὶ ἀνύψωσε. Διὸ καὶ ἡ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ γίνεται ἐντεῦθεν προπομπή τε καὶ εὐφημία καθῶς καὶ οἱ ἄγγελοι ἔλεγον τότε Χριστοῦ ἀναγομένου, “τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;” Διὸ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἀνερχόμενος τὸν Ἰησοῦν ἐκτυπῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενον, εὐφημεῖται».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. *Ἱεροδιακονικόν*, Καρυαί-Ἅγιον Ὅρος; Πανσέληνος 1989, σ. 43. **2.** Μ. Πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης, «Λειτουργικῶν ἀτόπων ἐπισήμανσις», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 80 (1997) 220-221· 225-227. **3.** Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τ. Γ', Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 1991, σ. 47-48. **4.** Χρ. Παντελεήμονος 770. Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήνας κώδικας*, Ἀθήνα 21982, σ. 8. **5.** Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* 19, 5, *PG* 60, 156 ε'. **6.** Νικόλαος Καβάσιλας, *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*, *Source Chrétiennes*, 4bis, 150 (= *PG* 150, 413B). **7.** Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ.π., *SC* 4bis, 152 (= *PG* 150, 413B). **8.** Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ.π., *SC* 4bis, 152 (= *PG* 150, 413C). **9.** Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ.π., *SC* 4bis, 152 (= *PG* 150, 413C). **10.** Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ.π., *SC* 4bis, 152 (= *PG* 150, 413C). **11.** Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ.π., *SC* 4bis, 152 (= *PG* 150, 414A). Βλ. καὶ Γρηγόριος Ἱερομόναχος, *Ὁ Ἐκκλησιασμός*, σ. 43-44. **12.** Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Τὸ λειτουργικὸν ἔργον Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης* [Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ θεωρίαν τῆς θείας Λατρείας], Θεσσαλονίκη 1965, σ. 115-141· Ἄ. Γιέβτιτς, «Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης ὡς ἐρμηνευτὴς τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν», στὸν τόμο *Χριστὸς ἀρχὴ καὶ τέλος*, Ἀθήνα: Ἰδρυμα Γουλιανδρῆ-Χόρν 1983, σ. 265-308. **13.** Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, *PG* 155, 292BD-586CD.

Χέυδεν, Κόδρινγκτον καὶ Δερικνύ (ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς δεξιὰ), οἱ ναύαρχοι τῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων στὸ *Ναυαρίνο*

Ζ' Λουκᾶ

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

*Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐμοὶ ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ*

(Γαλ 6:14)

Προσέχετε τούς Ιουδαιοχριστιανούς πού θέλουν νά σᾶς χρησιμοποιοῦν ἀπό πλευρᾶς θρησκευτικῆς, λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στούς Γαλάτες, προβάλλοντάς τους τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου ὡς τή μοναδική καύχηση τῆς ζωῆς του. «Ὅσο γιά μένα, δέν θέλω ἄλλη ἀφορμή γιά καύχηση ἐκτός ἀπό τόν σταυρό τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόν σταυρό πού πάνω του ὁ κόσμος πέθανε γιά μένα κι ἐγώ γιά τόν κόσμο».

1. Ὁ ἀπόστολος δέν καυχᾶται γιά ἐπίγεια πράγματα: χρήματα, δόξα, δύναμη, ὅ,τι ἐκφράζει τόν κοσμικό λεγόμενο ἄνθρωπο, διότι μία καύχηση γιά τά γήινα μόνον ἀγαθά ἀποκαλύπτει ἐκεῖνον πού ἔχει διαγράψει τόν Θεό ἀπό τή ζωή του καί ἔχει κάνει κέντρο αὐτῆς μόνον τό ἐγώ του. Ἐνα ἐγωπαθές ἄτομο, γι' αὐτό καί ἁμαρτωλό, ἔχει ὡς μόνη ὄραση ζωῆς τήν ἱκανοποίηση τῶν αἰσθήσεων καί τῶν παθῶν του, κατά τό «φάγωμεν, πίωμεν, αὔριον γάρ ἀποθνήσκομεν» τοῦ ἄφρονος πλουσίου τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου.

Ὁ ἀπόστολος καυχᾶται γιά ὅ,τι οἱ Ἰουδαῖοι σκανδαλίζονταν καί γιά ὅ,τι οἱ εἰδωλόατρος θεωροῦσαν ἀνοησία: τόν

Σταυρό τοῦ Κυρίου. Γιατί; Διότι πάνω στόν Σταυρό ἀποκορυφώθηκε ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο —«οὕτω γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τόν κόσμον ὥστε τόν Ἰῶν αὐτοῦ τόν μονογενῆ ἔδωκεν»— πού ἔφερε τήν ἀπελευθέρωσή του μέ τήν κατάργηση τῆς ἁμαρτίας, τήν ἐξαφάνιση τῆς δυνάμεως τοῦ διαβόλου, τή διάλυση τοῦ βασιλείου τοῦ θανάτου μέ τήν Ἀνάσταση πού ἐπακολούθησε, ὁ Σταυρός πού ὡς ὁ θρίαμβος τῆς ἀγάπης καί τῆς ζωῆς ἔγινε ἡ θύρα τοῦ Παραδείσου καί «σφράγισε» καί τήν πορεία τοῦ κάθε χριστιανοῦ στόν κόσμο.

2. Ὁ ἀπόστολος ἐξηγεῖ τήν ἀνθρωπολογική προέκταση: «μέ τόν Σταυρό ὁ κόσμος γιά μένα ἔχει σταυρωθεῖ καί ἐγώ γιά τόν κόσμο». Ὅ,τι ὑπέστη ὁ Κύριος, δηλαδή, ἀντανακλᾶ πιά στόν ἄνθρωπο τόν ὁποῖο προσέλαβε καί ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά υπερνικήσει τίς ὅποιες ἐπιρροές τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου, προερχόμενες εἴτε ἔξω ἀπό αὐτόν εἴτε ἀπό τά δικά του πάθη. Ἄρκει βεβαίως νά πιστέψει στόν Χριστό ὡς Κύριο τῆς ζωῆς του, πού σημαίνει νά βαπτισθεῖ στό ὄνομά Του καί νά γίνε μέλος τοῦ ζωντανοῦ σώματός

Του, τήν Ἐκκλησία. Ἐνσωματωμένος στόν Χριστό εἰσπράττει τή δύναμή Του καί ἀπελευθερώνεται ἀπό τή δύναμη τῆς ἁμαρτίας. Ὁ κόσμος, κατά τόν ἀπόστολο, νεκρώνεται γι' αὐτόν καί ὁ ἴδιος νεκρώνεται γιά τόν κόσμο μέ τό ἁμαρτωλό φρόνημά του: «τήν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός καί τήν ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καί τήν ἀλαζονεία τοῦ βίου».

Ἔτσι ὁ ἀπόστολος δέν βλέπει τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου ἰδεολογικά, ἀλλά χάριτι Θεοῦ ὡς προσωπικό ὑπαρξιακό γεγονός, ὡς βίωμα δικό του, πού τόν κάνει νά μετέχει σ' Αὐτόν, ὅπως τό εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καί ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι». Κι αὐτό θά πεῖ: ὁ χριστιανός δέν μπορεῖ νά ἀφήσει χωρὸ στήν ὑπαρξή του γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ὁποίας ἁμαρτίας. Κάθε κίνημα ἐμπαθές, φιληδονίας, φιλαργυρίας, φιλοδοξίας, νεκρώνεται ἐν τῇ γενέσει του, ὅπως ἀντιστοιχῶς ὅπου ἐνεργεῖται ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ δέν μπορεῖ νά βρεῖ παρόντα τόν χριστιανό. Γιά τόν πεσμένο στήν ἁμαρτία κόσμο ὁ χριστιανός εἶναι ἀπών, δέν ὑπάρχει. Ἡ γνωστή εἰκόνα τοῦ ἐσταυρωμένου μοναχοῦ, ὅπου στή θέση τοῦ μοναχοῦ βρίσκεται καί κάθε χριστιανός, εἶναι κατεξοχήν ἀποκαλυπτική τῆς ἀλήθειας αὐτῆς.

3. Ἐσταυρωμένος ὁ χριστιανός, μέ ἀνενέργητη τήν ἁμαρτία μέσα του ἢ καθιστώντας τήν ἀνενέργητη μέ τό δι-

αρκές βίωμα τῆς καρδιακῆς μετανοίας του, βλέπει νά μετατίθεται ἐσωτερικά σέ μία ἄλλη κατάσταση: γίνεται «καινή κτίσις», καινούργια δημιουργία. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ σέ αὐτόν, κἀνοντάς τον νά βιώνει ἤδη ἀπό τή ζωὴ αὐτῆ τήν πνευματικὴ ἀνάστασή του, πού ἐκδηλώνεται μέ τὸν καρπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος: τήν ἀγάπη, τή χαρά, τήν εἰρήνη, τή μακροθυμία, τήν ἐγκράτεια. Τό ἐπισημαίνει ὁ ἀπόστολος: «ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ». Ὅσοι ἀκολουθοῦν αὐτὴν τήν ἀρχή, θά ἔχουν τήν εἰρήνη καὶ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ μαζί τους, αὐτοὶ καὶ ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐν Χριστῷ δηλαδὴ ἄνθρωπος, πού μετέχει στόν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς μέλος Αὐτοῦ καὶ ὡς τηρητὴς τῶν ἐντολῶν Του, μακριὰ συνεπῶς ἀπὸ τήν ἁμαρτία, ζεῖ ἐνεργά μέσα στή χάρις καὶ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μέσα στόν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς μέσα σ' αὐτόν. Βρίσκεται, ὅσο εἶναι δυνατόν, σέ μία κατάσταση ἀδιάκοπης θεοκοινωνίας.

Ὁ δρόμος τοῦ χριστιανοῦ δέν εἶναι εὐκόλος. «Οὐδεὶς ἀνήλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ ἀνέσεως». Χρειάζεται νά σταυρώνουμε καθημερινῶς τὰ πάθη μας ὡς μέλη Χριστοῦ, προκειμένου νά διατηρεῖται ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος μέσα μας, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ὅλοι οἱ ἅγιοι τό ἔκαναν. Ἀπομένει νά τό ἀποδεικνύουμε καὶ ἐμεῖς.

*P. von Hess,
Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ
᾽Οθωνα στήν Ἀθήνα,
λεπτομέρεια
(1839), Μόναχο,
Neue Pinakothek*

Εισόδια τῆς Θεοτόκου

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ἡ σημερινή Θεομητορική ἑορτή, ἀδελφοί μου, ἔχει ἀποτελέσει θησαυρό προβληματισμοῦ καί ὠφέλειας. Ἔγινε κατά καιρούς ἀφορμή γιά βαθιές θεολογικές σκέψεις, ὅπως γιά παράδειγμα, περί τοῦ ἡσυχασμοῦ, ἀφοῦ ἡ Θεοτόκος ὑπῆρξε ἡ πρώτη ἡσυχάστρια, κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ. Ἀλλά καί πολλά πρακτικά συμπεράσματα πνευματικῆς ζωῆς ἐξάγονται ἀπό τήν ἀφιέρωσή της, ὡς πρός τήν εὐλάβεια τῶν γονέων ἢ τήν προσευχή καί λειτουργική ζωή τῶν παιδιῶν.

Σέ αὐτό τό κήρυγμά μας θά πλησιάσουμε τό γεγονός τῆς Εἰσόδου Τῆς στόν Ναό ἀπό μιά ἄλλη γωνία. Θά ἐξετάσουμε πῶς ἡ Παναγία μας ἔγινε αἰτία νά καταργηθεῖ ὁ Ναός τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καί τί σημαίνει αὐτό γιά ἐμᾶς.

Ὅπως εἶναι σέ ὅλους μας γνωστό, ὑπῆρχε μόνο ἕνας νομικός Ναός, πού βρισκόταν στήν Ἱερουσαλήμ, καί στόν ὁποῖο προσφέρονταν προσευχές καί θυσίες σύμφωνα μέ πολύπλοκες τελετουργικές διατάξεις. Σέ αὐτόν μέσα προετοιμάσθηκε ἡ Μαρία ἀπό μικρή γιά νά γίνει Θεοτόκος σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ.

Τό καθοριστικό σημεῖο στή ζωή της, ὅμως, ὑπῆρξε ἡ στιγμή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἀπό τότε ἀρχίζει νά φέρει ἡ Ἴδια τόν Θεό Λόγο μέσα Τῆς, ὅποτε μετα-

τρέπεται Αὐτή σέ *Ναό*, μιά εἰκόνα πού συχνά συναντᾶμε στόν Ἀκάθιστο Ὑμνο καί σέ ἄλλα τροπάρια. Γίνεται Ναός ἀσύγκριτα πιό πολύτιμος ἀπό τόν κατασκευασμένο Ναό τοῦ Σολομώντα. Μετατρέπεται ἡ Παναγία μας σέ ἕνα ἀνθρώπινο πλάσμα, τό ὁποῖο προκαλεῖ δέος καί συντριβή.

Τό ἀσύλληπτο γεγονός μιά γυναίκα νά γίνει κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, καί μάλιστα παρέχοντάς Του τήν σάρκα Τῆς γιά νά δομήσει τήν ἀνθρώπινη φύση Του, ἀλλάζει ἀνατρεπτικά τά δεδομένα. Χάρη σέ αὐτή τήν ριζική καί μοναδική ἀλλαγῆ, καταργεῖται ὁ Ἰουδαϊκός Ναός ὀριστικά, ὁ δέ Υἱός Τῆς ἀρχίζει νά ἐγκαινιάζει καινούργιους Ναούς! Ποιοί εἶναι αὐτοί;

Οἱ Χριστιανικές Ἐκκλησίες, τίς ὁποῖες χτίζουμε, καί οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι βαπτίζονται καί χρίονται. Παύει, δηλαδή, νά ὑπάρχει μόνο ἕνα μέρος ὅπου φανερώνεται μέ ἰδιαίτερο τρόπο ὁ Θεός (αὐτό πίστευαν οἱ Ἑβραῖοι γιά τόν Ναό τους) καί πλέον ἡ παρουσία καί δράση τοῦ Θεοῦ ἀπλώνεται παντοῦ, κυρίως, μάλιστα, σέ δύο πλαίσια. Ἀπό τή μιά, στό κτίριο τοῦ Ναοῦ, ὅπου τελεῖται ἡ σύναξη τῆς Εὐχαριστίας, μεταδίδεται Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, καί εἰκονίζεται ἡ μέλλουσα Βασιλεία Του. Ἀπό τήν ἄλλη, στόν νοῦ καί στήν καρδιά μας καί στό σῶμα μας, ὅπου προσφέρεται ἡ δική

μας προαίρεση ως θυσία, εφαρμόζονται οί εντολές του Θεού, οί όποιες φέρουν τον άγιασμό μας, και έτσι συντελείται τό μυστήριο τής σωτηρίας. Γι' αυτό και τό Άγιο Μύρο χρησιμοποιείται σέ δύο περιπτώσεις: για νά άγκαιριασθεί Άγία Τράπεζα και για νά άγιασθεί ό ζωντανός Ναός, δηλαδή ό Χριστιανός βαπτισμένος άνθρωπος.

Έτσι λοιπόν ή Παναγία μας καταργεί τον παλαιό Ναό, επειδή γίνεται ή Ίδια Ναός. Στή συνέχεια γίνεται κάτι έξίσου θαυμαστό, διότι Τήν μιμούμαστε και έμεις: γινόμενοι Ναός, όπως Αύτή, συντελούμε στό νά καταργηθεί κάποτε, στά έσχατα, και ό σύγχρονος Χριστιανικός Ναός!

Ό Εύαγγελιστής Ίωάννης, στό τέλος των θαυμαστών όραμάτων του, παρατηρεί τό μεγαλειώδες θέαμα νά κατέρχεται ή Πόλη του Θεού από τον ούρανό, ή Νέα Ίερουσαλήμ. Κοιτάζοντας την και έξετάζοντας την μάς λέει: «Και Ναό δέν είδα σ' αύτήν τήν πόλη, διότι ό Κύριος, ό Θεός ό Παντοκράτωρ είναι Ναός της, και τό Άρνίο» (Αποκάλυψη 21:22).

Τί έχουμε έδω, άδελφοί μου; Πλήρη κατάργηση του Ναού, κάθε Ναού! Γιατί; Διότι στά έσχατα ή δόξα και ή δύναμη του Θεού βρίσκονται παντού πιά, θριαμβεύουν θά λέγαμε, ώστε δέν υπάρχει ανάγκη συγκεκριμένου τόπου όπου θά φανερώνεται ή Θεία Ένέργεια. «Νύν πάντα πεπλήρωται φωτός». Μάλιστα, τον Παντοκράτορα πλαισιώνουν και οί Χριστιανοί που χαίρονται τήν παρουσία Του στα έσχατα, αυτοί δηλαδή οί όποιοι

έζησαν ως Ναός Του και γι' αυτό τώρα δοξάζονται μαζί Του. Όπως ό Άπόστολος Παύλος μάς είχε προειδοποιήσει, ενισχύσει, παρηγορήσει: «Όταν θά φανερωθεί ό Χριστός, ή ζωή σας, τότε και σεις θά φανερωθείτε μαζί Του μέ δόξα» (Κολ 3:4).

Έτσι λοιπόν, ενώ οί άνθρωποι θά φέρουμε σώματα στα έσχατα, δέν θά υπάρχει υλικός Ναός: όλη ή Βασιλεία του Θεού είναι Ναός, όπως και καθένας που συμμετέχει σέ Αύτήν. Άλλά για νά φθάσουμε σέ αυτό τό ποθούμενο, πρέπει νά περάσουμε από τό τωρινό στάδιο μέ τους δύο Ναούς που αναφέραμε: τους οικοδομημένους τόπους τής Εύχαριστίας και τους ψυχοσωματικούς Ναούς τής υπαρξής μας.

Παρατηρήσαμε τά δύο σκαλοπάτια. Η Θεοτόκος κατήργησε τον νομικό Ναό μέ τό νά γίνει ή Ίδια Ναός του Θεού. Και στή συνέχεια έμεις όλοι οί «σωζόμενοι» δεχόμαστε τήν κλήση νά καταργούμε τους υλικούς Ναούς μέ τό νά σχηματίσουμε τήν Βασιλεία. Άβίαστο συμπέρασμα: από τή μιά εύγνωμοσύνη προς τήν Παναγία, από τήν άλλη μίμησή Της.

Η διαδικασία αυτή απαιτεί ταπείνωση. Η Θεοτόκος υποτάχθηκε στον Νόμο προκειμένου νά τον καταργήσει. Τό ίδιο έπραξε και ό Χριστός, άλλωστε. Κάθε βήμα ταπείνωσης, λοιπόν, έχει τή θέση του και στή δική μας ζωή, προκειμένου μέ τή Χάρη του Θεού νά περάσουμε στήν κατάσταση εκείνη όπου δέν υφίσταται ούτε Νόμος ούτε περιορισμός, αλλά «ζωή άτελεύτητος».

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σέ μιὰ μεταβατική ἐποχή

Δημητρίου Ν. Μόσχου
Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Στό ἐορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας στίς 13 Νοεμβρίου ἔχει τοποθετηθεῖ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι φυσικά πασίγνωστος γιά τό πλῆθος τῶν ὁμιλητικῶν του συγγραμμάτων, τῶν κηρυγμάτων πού ἔκανε ἤδη ὡς πρεσβύτερος (χειροτονημένος ἀπό τό 386 μετά ἀπό λαμπρές σπουδές ρητορικῆς καί κατόπιν δοκιμῆς στήν ἀσκητική ζωή), πλάι στό μεγάλο κοινωνικό του ἔργο στήν Ἀντιόχεια. Τό 398 σέ μιὰ σπάνια στιγμή ὁμοφωνίας λαϊκῆς βούλησης, αυτοκρατορικῆς ἀπόφασης καί ἐκκλησιαστικῶν φατριῶν, κατεστάθη ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Παρά τό μεγάλο κοινωνικό, ποιμαντικό καί κηρυκτικό του ἔργο ὁ ἅγιος Χρυσόστομος, ὅπως εἶναι γνωστό, καταδιώχθηκε καί τελικά πέθανε στήν ἐξορία, στήν πραγματικότητα ἐξαιτίας τῶν κακουχιῶν πού ὑπέστη τό 407, ἐνῶ τά λείψανά του ἔπρεπε νά περάσουν σχεδόν 30 χρόνια (τό 434) γιά τήν μετακομιδῆ τους στήν Κωνσταντινούπολη καί τήν ἐπανεγγραφή του στά Δίπτυχα.

Τοῦ καταλογίζουσι οἱ ἱστορικοί τῆς ἐποχῆς, κυρίως ὁ Σωκράτης Σχολαστικός, ὅτι ἦταν πολύ ἄκαμπτος, ἀποξενωμένος καί ἀπό τόν τοπικό του κληρο καί ἀπό τό αυτοκρατορικό περιβάλλον. Αὐτές οἱ ἐξηγήσεις δέν συνάδουν μέ στοιχεῖα,

ὅπως τήν ἀλληλογραφία του καί περιγραφόμενες ἀπαντήσεις καί στιχομυθίες τοῦ ἰδίου, ὅπου βλέπουμε ἕναν ἄνθρωπο πού συμβούλευε εἰρήνη καί ὑποχωρητικότητα καί εἶχε μιὰ βαθειά καλλιέργεια καί ἀκόμη αἴσθηση τοῦ χιούμορ. Ποιά ἱστορική ἐξήγηση θά μπορούσε νά δοθεῖ γιά τά φοβερά συμβάντα τοῦ βίου του;

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος πρόλαβε τόν 4^ο αἰῶνα καί τήν κορύφωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσης στήν ὑστεροαρχαϊκή πόλη (πού παρέπαιε ἀπό τήν παρακμή καί τή διαφθορά τῶν τοπικῶν βουλευτῶν της) μέσα ἀπό τήν καταλυτική δράση τῶν Χριστιανῶν ἐπισκόπων. Αὐτοί ἔγιναν οἱ νέοι «πατέρες» τῶν πόλεων, σέ ἀντίστιξη μέ τούς νέους ἥρωες τῆς ὑπαίθρου, τούς ἀσκητές. Ὁ Χρυσόστομος ἔζησε καί τά δύο καί δέν ἦταν ἐχθρός τῆς ἀστικῆς ζωῆς καί παιδείας (ὅπως τόν παρουσιάζουν κάποιοι μέ ἀφορμή τά κηρύγματά του ἐναντίον π.χ. τῶν ἵπποδρομιῶν) ἀλλά ἦταν ἐχθρός τῆς παρακμῆς της, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀσκησιμική καί ἡ χριστιανική ἀγάπη εἶναι ἕνα εἶδος πραγμάτωσης τοῦ πραγματικοῦ φιλόσοφου βίου καί ὁλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐπίσκοπος σ' αὐτό ἔπρεπε νά εἶναι μπροστάρης, θυσιαζόμενος γιά τό ποίμνιο καί ἐλέγχοντας τούς ἄρχοντες πού ἀδικοῦν καί ἀποφεύγοντας τήν χωρίς λόγο συναναστροφή

μαζί τους. Είναι ενδιαφέροντες οί πανηγυρικοί λόγοι προς τούς επισκόπους τής Αντιόχειας Μελέτιο καί Ευστάθιο πού εκφράζουν τά ιδανικά του. Όταν έγινε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἐφάρμοσε αὐτά μέ θυσιαστικό ἦθος πιστεύοντας ὅτι ἡ πρώτη πόλη πρέπει νά εἶναι «λυχνία ἐπὶ τοῦ ὄρους». Συγκέντρωσε σ' ἓνα ταμεῖο τό φιλανθρωπικό ἔργο, παρενέβη ὅταν ἐκλήθη στήν Ἐφεσο γιά νά διαλευκάνει τίς κατηγορίες περισιμωνιακῶν χειροτονιῶν ἀπό τόν Μητροπολίτη Ἐφέσου καί τίς ὁποῖες χειρίστηκε μέ παιδαγωγική διάθεση καί σωφροσύνη, ἐνῶ ὀργάνωσε τήν ἱεραποστολή στους Γότθους καί σέ ἄλλους λαούς καί βέβαια ἔλεγχε τήν ἀδικία τῶν ἀρχόντων ἀκόμα καί μέσα στό παλάτι.

Ἡ ἐποχή ὅμως τοῦ Χρυσοστόμου ἦταν μιά ἐποχή ἀλλαγῶν. Ὁ ἑλληνορωμαϊκός κόσμος τῶν κλασικῶν πόλεων ἀντικαθίστατο ἀπό ἓναν κόσμο ὀργανωτικῆς ἀποτελεσματικότητος καί καθετοποιημένης ἐξουσίας, κυρίως κατά τή Θεοδοσιανή δυναστεία, σέ μιά προσπάθεια ν' ἀντιμετωπίσει τίς ξαφνικές καί ἐντεινόμενες κρίσεις πού ἔρχονταν, θυμίζοντας τή δική μας ἐποχή: μετακίνηση λαῶν ὅπως Γότθοι, Οὐννοι κ.λπ., κάμψη τῆς παραγωγῆς, συσσωρευμένες φυσικές καταστροφές ἀπό σεισμούς καί πανῶλη, χτυποῦσαν τήν ἄλλοτε κραταιά αὐτοκρατορία. Ἡ συγκεντροποίηση στά μεγάλα πολιτικά κέντρα καί στή διαχείριση τῆς κρατικῆς ἰδεολογίας (μέρος τῆς ὁποίας θά γινόταν σταδιακά καί ἡ χριστιανική πίστη) ἤθελε ἓναν ποιμένα μέ πολιτικά χαρακτηριστικά, πού θά χειριζόταν τούς ποικίλους

μικρόκοσμούς τῆς Πόλης πού τήν ἔκαναν νά θυμίζει τίς σύγχρονες μεγάλες μητροπόλεις, τή Νέα Ὑόρκη ἢ τό Λονδίνο: σχηματικές ὁμάδες σάν τῶν Νοβατιανῶν, Μακεδονιανῶν, Σύροι μοναχοί πού σέ ἄλλες πηγές ἀγιογραφοῦνται, ἀλλά κατά τόν βιογράφο τοῦ Χρυσοστόμου Παλλάδιο Ἐλενοπόλεως ἦταν οἱ ἄμεσοι ὑπαίτιοι τῆς καταστροφῆς του, γιατί δέν ἔβλεπαν μέ καλό μάτι τήν ὑπαγωγή τους στόν ἐπίσκοπο, κυρίως στά οἰκονομικά. Ἐπίσης, ἔπρεπε νά χειρίζεται τά ἄλλα μεγάλα ἐκκλησιαστικά κέντρα μέ κεντρικό του ἀντίζηλο τήν Ἀλεξάνδρεια καί τόν ἀμφιλεγόμενο ἀρχιεπίσκοπό τῆς Θεόφιλο καί βέβαια νά ἀνέχεται τό Παλάτι.

Ὁ Χρυσόστομος ἐπιτέλεσε αὐτόν τόν νέο ρόλο, ἀλλά μέ γνώμονα τό Εὐαγγέλιο. Δέν προσπέρασε τή διαφθορά καί τή σιμωνία, δέν ἔκλεισε τά μάτια στόν διωγμό τῶν Μακρῶν Ἀδελφῶν ἀπό τόν Θεόφιλο, χρησιμοποίησε τή δύναμη τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐπισκοπῆς του γιά νά διακονήσει. Ἔτσι, στή Σύνοδο ἐπί Δρυῶν τό 403 μετατράπηκε αἰφνιδιαστικά σέ κατηγορούμενο, ἀπό τό «ἀνώτερο δικαστήριο», πού θά ἔκρινε τίς ἐφέσεις αὐτῶν πού εἶχαν τιμωρηθεῖ ἀπό κείνον. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δείχνει πῶς ἡ Ἐκκλησία προσαρμόζει τό ἔργο τῆς στίς νέες κάθε φορά συνθήκες, ἀλλά ἐπιλέγει τά κριτήρια τοῦ Εὐαγγελίου γιά νά τό κάνει, βέβαιος ὅτι ἀκόμη καί τό προσωπικό κόστος θά εἶναι τελικά παράγων προόδου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου γιά τούς ἀνθρώπους καί τή σωτηρία τους. Γι' αὐτό καί τά τελευταῖα του λόγια ἦταν «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν».

Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο
καί τήν Κανονική Οικονομία (ΙΖ')Ἡ μέθοδος τῆς κανονοθέσπισης καί τῆς κανονοθεσίας
ἐντός/ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας (Α' χιλιετία)-Β (α)

Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Γρηγορίου
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Πράγματι, ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος (691) συγκλήθηκε, γιά νά θεσπίσει ἀποκλειστικά καί μόνον ἱερούς Κανόνες, μέ βάση τήν προηγηθεῖσα συνοδική θεολογία τῆς Ε' καί τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553 καί 680/681 ἀντίστοιχα), οἱ ὁποῖες δέν θέσπισαν Κανόνες –γεγονός πρωτοφανές γιά Οἰκουμενική Σύνοδο– ἐκχωρώντας ἀπό λαθεμένη ἐντύπωση καί πολιτειακή ὑπόδειξη αὐτό τό ἔργο στό αὐτοκρατορικά θεσμικά νομοθετικά ὄργανα, πού δημοσίευαν τότε Ἐκκλησιαστικούς Νόμους πρός ὄφελος καί ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας. Τό κανονικό κενό τῶν 250 ἐτῶν (451-691) τό ἀντιλήφθηκε τελικά ἡ Ἐκκλησία καί τό θεράπευσε μέ τήν σύγκληση τῆς συμπληρωματικῆς Πενθέκτης (ἐξ οὗ καί ἡ σύνθετη ἀριθμητική ὀνομασία) Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Γιά τόν λόγο αὐτόν, ἡ τελευταία δέν λογίζεται ἀριθμητικά ὡς ἀνεξάρτητη Οἰκουμενική Σύνοδος, διότι ἀκριβῶς εἶχε ἐξ ἀρχῆς –χρονικῶς καί τροπικῶς– ὡς μοναδικό καί ἀποκλειστικό σκοπό νά θεραπεύσει αὐτό τό κανονικό κενό καί νά ὑποβοηθήσει τό σημαντικό ἔργο διαποίμανσης τοῦ Ἐκκλησιακοῦ Σώματος διαχρονικά ἀνά τήν Οἰκουμένη μέ βάση

(καί) τήν θεολογία τῶν δύο προαναφερθεισῶν τελευταίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Γιά δέ τήν Κανονική Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κανόνας 2 τῆς Συνόδου αὐτῆς εἶναι εἰσαγωγικό κείμενο ὑφίστησας σημασίας, λόγω τοῦ κύρους της καί τοῦ ἔργου πού αὐτή κανονοθετικά ἐπετέλεσε, καθῶς προέβη μέ τόν κανόνα αὐτόν σέ πλήρη ἀναγραφή κατά χρονική τάξη καί χρονολογική διάταξη τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τούς ὁποῖους ἔλεγε, ἐπεξεργάσθηκε, δέχθηκε ἐπίσημα καί συνοδικῶς «ἐπεσφράγισε». Πρόκειται οὐσιαστικά γιά τόν πρῶτο καί μόνο στήν ἱστορική ζωή καί παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσημο κατάλογο τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγχθηκαν, διακριβώθηκαν (ἡ διακριβίωση ἔγινε σέ σχέση καί μέ τούς «παρενειρόμενους» (Καν. 2/Πενθέκτης) καί ἐπέισακτους “κανόνες” πού ἀναλύονται παρακάτω), ἀναδείχθηκαν συνοδικά καί ἐγκρίθηκαν ὁμοδύναμα.

Ἀναλυτικώτερα, τό κανονοθετικό ἔργο τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου συνίσταται σέ τέσσερις διακριτές πτυχές:

- α) **Θέσπισε** ἡ ἴδια 102 ἱερούς Κανόνες·
- β) **Ἐπεκύρωσε** τούς 301 Κανόνες μόνον ὀκτώ (8) Τοπικῶν Συνόδων, ἀποκλείοντας

ἐκείνες τίς Τοπικές Συνόδους πού συγκλήθηκαν μέχρι τότε σέ Ἀνατολή καί σέ Δύση, καί πού εἶχαν προβληματική θεολογία καί προβληματικούς θεολογικά “κανόνες”, προσδίδοντας σέ αὐτούς τούς (301) κανόνες οἰκουμενικό καί ἐφάμιλλο κύρος μέ αὐτό τῶν κανόνων τῶν (προηγηθεισῶν) τεσσάρων [Α'-Δ'] Οἰκουμενικῶν Συνόδων·

γ) Ἐπεκύρωσε καί ὀριστικοποίησε τούς 85 Ἀποστολικούς Κανόνες, καθὼς διαπιστώθηκε εὐρεία ποικιλία ἀριθμητικῶν ἐκδοχῶν τους καί κυρίως προβληματισμός κατά πόσον ἦταν ἢ ὄχι ἔγκυροι, καί τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς, ἐφ' ὅσον ἦταν ἐνταγμένοι σέ αἰρετικές συμπληρωματικές συλλογές (στό γνωστό πολυθεματικό καί συμπληρωματικό ἡμιαρειανικό ἔργο Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων) τοῦ 4^{ου} αἰ. (*Sources Chrétiennes*, βιβλίο VIII, κεφ. 47, τ. 336, σ. 274-309, ἐλληνιστί καί γαλλιστί)· καί

δ) Ἀνέδειξε 174 Πατερικούς Κανόνες, ἐπιλέγοντας ἀποσπάσματα ἢ μικρά αὐτοτελῆ κεφάλαια ἀπό Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (τοῦ Ἀποστολικοῦ 3^{ου}-5^{ου} αἰ.) καί προσδίδοντας σέ αὐτούς τούς (174) κανόνες οἰκουμενικό καί ἐφάμιλλο κύρος μέ αὐτό τῶν κανόνων τῶν (προηγηθεισῶν) τεσσάρων [Α'-Δ'] Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί ὀκτώ (8) Τοπικῶν Συνόδων. Εἰδικά γιά τό τελευταῖο αὐτό σημεῖο

<δ>, ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος ἦταν ἡ πρώτη ἱστορικά Οἰκουμενική Σύνοδος, ἡ ὁποία κανονοκατέστησε ἐπικυρωτικά, κανονοτεχνικά καί ἐπίσημα τούς Πατερικούς Κανόνες καί παραμένουν σέ ἐφάμιλλη, ἰσόκυρη καί ἰσοδύναμη ἰσχὺ μέ τούς Ἀποστολικούς καί τούς Συνοδικούς συλλήβδην Κανόνες.

Καί ἐάν προβοῦμε σέ ἄθροισμα ὄλων τῶν κατηγοριῶν Κανόνων, θά ἀνακαλύψουμε ἓνα πραγματικό κανονοβούλιο, καθὼς καί τόν τεράστιο ὄγκο Κανόνων πού προσέφερε ποικιλοτρόπως καί ἀπό διαφορετικές διαδρομές ἡ Οἰκουμενική αὐτή Σύνοδος στήν Ἐκκλησία καί θά τῆς ἀναγνωρίσουμε τό σημαντικό ἔργο κανονοθέσπισης καί κανονοθεσίας, πού μοναδικά ἐπετέλεσε, τόσο σέ ἐπιλογή (Πατερικῶν κανόνων) ὅσο καί σέ διαλογή (τῶν κανονικῶν κανόνων ἔναντι τῶν νόθων καί αἰρετιζόντων “κανόνων”) καί σέ ὀριστικοποίηση (τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τότε). Πρόκειται συνολικά γιά 662 Κανόνες (ἀπάντων μέχρι τήν ἐποχή της, τό 691/7^{ος} αἰ.) ἐπί συνόλῳ 770 Κανόνων, πού ἐμπεριέχει τό *Corpus Canonum* (883 μ.Χ.) τῆς Ἐκκλησίας (662/770 Κανόνες σημαίνει τά 6/7 τῶν ἱερῶν Κανόνων τοῦ ὀριστικοῦ *Corpus Canonum* τῆς Ἐκκλησίας).

Ἡ κανονική συστηματοποίηση τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691)

α/α	Πηγή Ἱερῶν Κανόνων Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου	Σύνολο Κανόνων
1.	Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος	102
2.	Ἀποστολικοί Κανόνες	85
3.	Τοπικές Σύνοδοι	301
4.	Πατερικοί Κανόνες	174
	Γενικό Σύνολο	662/770

Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος καὶ ὁ νέος Ναός (Πράξ 6-7)

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ὁ Στέφανος, ὁ πρῶτος στὸν κατάλογο τῶν ἑπτὰ διακόνων πού ἐξελέγησαν γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῶν προβλημάτων καθημερινότητας (Πράξ 6.2: διακονία καθημερινή, ἰδιαίτερα τῶν Ἑλληνιστῶν πού παραπονοῦντο), ἔχει καὶ τὸν πρῶτο λόγο. Ἦταν ὁ πιό μορφωμένος, ἀφοῦ αὐτό ἦταν κριτήριο ἐπιλογῆς τῶν κατὰ μαρτυριαν τῆς κοινότητας (Πράξ 6.3: «μαρτυρουμένους ἑπτὰ πλήρεις Πνεύματος καὶ σοφίας»). Ὡς ἐπικεφαλῆς διεξάγει διάλογο μέ τούς Ἰουδαίους ἐπίσημα σέ συναγωγή ἑλληνοφώνων ἀπὸ τὴν Ἀφρική καὶ Ἀσία. Δέν ἐστιάζεται ἡ παρουσία του στὸν Ναό, τό ἐθνικό κέντρο τῶν Ἑβραίων, ὅπου πῆγαιναν κατ' ἀποκλειστικότητα οἱ ἀπόστολοι.

Τό θέμα τῶν συζητήσεων κατανοεῖται ἀπὸ τὴν κατηγορία πού ἀποδόθηκε στὸν Στέφανο. Ἀνεπίσημα πρῶτα ἀπὸ πληροφοριοδότες «ρήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν» (Πράξ 6.11) ἢ στὸ Συνέδριον ἐπίσημα ἀπὸ ψευδομάρτυρες «ρήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ νόμου», στή συνέχεια τῶν ὁσων εἶπε ὁ Χριστός ὅτι θά καταλύσει τὸν Ναό σέ τρεῖς ἡμέρες (Ματθ 24.2), ὁμιλώντας πιό ἀναλυτικά περὶ οἰκοδομῆς τοῦ νέου ναοῦ καθὼς καὶ τῆς λατρείας (Πράξ 6.12-15: «καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη»).

Στὴν ἀπολογία του ὁ Στέφανος (Πράξ 7) ἐξηγεῖ τὴ νέα ἐρμηνεία ἐκθέτοντας ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ πού κατέληξε στήν ἴδρυση τοῦ Ναοῦ: ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, τοὺς 12 πατριάρχες, τὴ μετοικεσία στήν Αἴγυπτο, τὸν Ἰωσήφ, τὸν Μωϋσῆ: τὴν ἀρχική ἀπόρριψή του ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, τὴν ἐπιλογή του ἀπὸ τὸν Θεό (ὄραμα Βάτου), τὴν ἀποκάλυψη στό Σινᾶ, τὴν ἀπόρριψη τῆς εἰδωλολατρίας τοῦ μόσχου, τὴ «Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου» (Πράξ 7.44). Περνᾶ στὸν Δαβίδ πού σχεδίασε τὸν ναό (σκήνωμα), τὸν Σολομώντα πού ἔκτισε τό Οἶκον, ὡς εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ θρόνου-κατοικίας τοῦ Θεοῦ (Ἠσ 66.1 κ.έ.), μέχρι τίς διώξεις τῶν προφητῶν. Στό τέλος ἀποκαλύπτει τό ὄραμα τοῦ οὐρανοῦ θρόνου καὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐκ δεξιῶν (Πράξ 7.55-56), σκηνή ἀνάλογη μέ αὐτή στή δίκη τοῦ Χριστοῦ στό ἴδιο Συνέδριο (Ματθ 26.64).

Τό σκηνικό πού παραθέτει ὁ Λουκᾶς εἶναι ἓνα πρῶτο δείγμα τῆς νέας ἐβραϊκῆς (ὑπὸ χριστιανική θεώρηση) κοσμολογίας, ἡ ὁποία ἐγκολπώνει τό μυστήριο τῆς Θείας οἰκονομίας πρὸς τὸν ἐβραϊκό λαό. Περιγράφεται ἓνας νέος ναός, ἀπορρίπτεται ὁ παλαιός. Αὐτό δικαιολογεῖται θεολογικά, ἀναθεωρώντας ὅλη τὴν παλαιὰ Ἱστορία: Οἱ ἐπίγονοι τοῦ Ἀβραάμ κατέληξαν μετὰ ἀπὸ περιπέτειες στήν ἴδρυση τῆς

Σκηνης τοῦ Μαρτυρίου (τῶν Τεκμηρίων) καί κατ' ἐπέκτασιν τόν Ναό, τόν ὁποῖο ἦλθε νά ἀνανεώσει ὁ Χριστός. Ὁ Ναός ὡς χριστιανικός πλέον εἶναι εἰκόνα τῆς οὐράνιας παρουσίας τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Χριστοῦ, μιά εἰκόνα πού θά περιγραφεῖ στήν *Πρὸς Ἑβραίους* ἐπιστολή. Ἄν τό ὄραμα τοῦ ναοῦ καί τοῦ οὐράνιου προτύπου ἀναπαριστᾷ τόν νέο (ἀνανεωμένο) ἱερό χωρο, ἡ ἐκθεση τῆς ἐβραϊκῆς ἱστορίας ἀντιστοιχεῖ μέ τό εἰκονογραφικό πρόγραμμα του. Οἱ ἀνεικονικοί Ἑβραῖοι στήν ἑλληνιστική καί ρωμαϊκή ἐποχή χρησιμοποιοῦσαν μιά βασική εἰκονογραφία καί στίς Συναγωγές, μέ πιό τελική διαμόρφωση στή Συναγωγή τῆς Δούρας-Εὐρωπού (3^{ος} αἰ. μ.Χ.), ὅπου ἀπεικονίζεται πλήρης ἐξιστόρηση τῆς ἐβραϊκῆς ἱστορίας καί τῆς λατρείας στό Ἱερό.

Ἡ ἀπολογία τοῦ Στεφάνου οὐσιαστικά εἶναι ἡ πρώτη πράξη τῆς αὐτόνομης Ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλήμ μέ τά μάτια ἑνός «ἐλληνιστῆ». Προσδιορίζει μέ εἰκονιστικές παραστάσεις τό Μυστήριον τῆς Οἰκονομίας καί ἰδρύσεως τοῦ Ναοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἀντίθετα ὁ Πέτρος χρησιμοποιεῖ συμβολικό θεολογικό λόγο, πού εἶναι τό κύριο ρεῦμα τῆς ἐβραϊκῆς παράδοσης, ὅπως ἀναθεωρήθηκε ἀπό τήν Πεντηκοστή¹.

Μέ τόν λιθοβολισμό καί τόν διωγμό τῶν Χριστιανῶν στήν Ἱερουσαλήμ (*Πράξ* 8.1, 11.19: «θλίψις μεγάλη»), ὁ Λουκᾶς δέν ἀναφέρει πλέον νά χρησιμοποιοῦν οἱ Ἀπόστολοι τόν Ναό καί νά ἀποσποῦν

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ὁ Πέτρος δέν κάνει ἀνάλογη εἰσήγησι στά κηρύγματά του, στόν πρῶτο λόγο τήν Πεντηκοστή σχολιάζει τή νέα Ἐκκλησία ὡς ἱερό βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ, τόν Ἀναστάνα Χριστό καί εἰς τά δεξιά τοῦ Θεοῦ ὡς πνευματικό διάδοχο τοῦ Δαβίδ (*Πράξ* 2.14 κ.ε., 29, 32-33). Στόν δεύτερο λόγο στόν ναό μέ ἀφορμή τή θεραπεία τοῦ χωλοῦ (*Πράξ* 3.11 κ.ε.) ὁμιλεῖ γιά τίς ρήσεις τῶν προφητῶν περὶ Χριστοῦ (προφητικό ἀξίωμα). Στόν τρίτο λόγο στό ἐβραϊκό Συνέδριο (*Πράξ* 4.8-12) προσδιορίζει τόν Χριστό ὡς θεμέλιο λίθο τῆς νέας Συναγωγῆς (πβ. *Ματθ* 21.42), εἶναι κάτι σάν ὑπαινιγμός τῆς ἱερατικῆς ιδιότητος.

Πιστούς. Μία τελετουργική (γιά κάθαρση) ἐπίσκεψη τοῦ Παύλου πού κατέληξε σέ σύλληψή του (*Πράξ* 21.26-36), 25-30 χρόνια ἀργότερα, ἐντάσσεται σέ ἄλλη πολιτική, τήν ἐπιδιωκόμενη διαιτησία τῆς Ρώμης, ὅπου μεταφέρθηκε νά δικαστεῖ. Γιά τόν Λουκᾶ οἱ Ρωμαῖοι θά ἔβλεπαν θετικά τήν ἀποστασιοποίηση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μέ τόν Στέφανο ἀπό τό ἐβραϊκό κέντρο (πβ. *Πράξ* 18.2: ἐκδίωξη Ἑβραίων ἀπό Ρώμη ἐπί Κλαυδίου).

Γι' αὐτόν τόν λόγο δέν ἐστιάζει πλέον στήν Ἐκκλησία τῶν ἐντοπιῶν Ἱεροσολυμιτῶν, στρέφοντας τό ἐνδιαφέρον του στήν πρώτη ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, προερχόμενη ἀπό τήν ἐβραϊκή διασπορά καί ἑλληνόφωνους προσηγλυτοῦς, παρά τήν ἀντίθεσή τους μέ τούς Ἑλληνιστές Ἰουδαίους (*Πράξ* 9.29). Ὁμοίως ἐξαίρει τόν τόπο τοῦ λιθοβολισμοῦ τοῦ Στεφάνου, ὁ ὁποῖος βρισκόταν «ἔξω τῆς πόλεως» (*Πράξ* 7.58-60), πρῶτος τόπος Μαρτυρίου, καί τήν ἐξόδιο τελετή πού ἀκολούθησε (*Πράξ* 8.2). Ἐξαίρει τό ἥρωικό πρότυπο, πού εἶναι στήν οὐσία ἑλληνορωμαϊκό, ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι τιμοῦσαν ὅσους ἔδιναν τή ζωή τους ἐθελούσια ὑπέρ τῆς πατρίδος μέ τή *devotio*. Δέν εἶναι τυχαῖο πού τό σχῆμα αὐτό θά κυριαρχήσει στόν Χριστιανικό ναό. Ἴδρυτής ἦταν ὁ πρῶτος ἀμφιτροῦν τῶν χριστιανικῶν ἀγαπῶν τῆς Ἱερουσαλήμ!

Ὁ Λουκᾶς προβάλλει θεωρητικά τήν ἴδρυση ἑνός νέου Ναοῦ, βασισιμένου στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, στή συνέχεια αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Χριστιανισμός στὰ Βρετανικά νησιά ΙΧ. Θεόδωρος Ταρσέας ζ. Ἡ ἐκλογή ὡς ἀρχιεπίσκοπου Canterbury

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἰ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρή

«[Ὁ Ἀδριανός]...πρότεινε, λοιπόν, στόν πάπα κάποιον ἀββά ὀνόματι Ἀνδρέα, ἀπό ἓνα γειτονικό γυναικεῖο μοναστήρι, στόν ὁποῖο ἀναγνώριζαν ὅλοι ὅσοι τόν ἤξεραν τήν καταλληλότητα γιά ἓνα τέτοιο ἀξίωμα. Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ σωματική ἀδυναμία καί ἡ ἀσθένεια, δέν ἐπέτρεπαν τήν χειροτονία του ὡς ἐπισκόπου. Κατόπιν τούτου πάλι ὁ Ἀδριανός πρέσθηκε γιά νά ἀποδεχθεῖ τήν ἐπισκοπή. Ὁ Ἀδριανός τότε ζήτησε λίγο χρόνο, γιά νά δεῖ ἐάν θά μπορούσε νά βρεῖ κάποιον κατάλληλο γιά νά χειροτονηθεῖ ἐπίσκοπος. Ὑπῆρχε ἐκείνη τήν ἐποχή στήν Ρώμη, ἓνας μοναχός ὀνόματι Θεόδωρος γνωστός τοῦ Ἀδριανοῦ, γεννημένος στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας, ἄνθρωπος πολύ μορφωμένος στήν θύραθεν καί ἐκκλησιαστική γραμματεία, καθώς ἐπίσης στὰ ἑλληνικά καί στὰ λατινικά· ἐγνωσμένης ἀρετῆς καί σεβάσμιος ὡς πρός τήν ἡλικία, ἐξήντα ἕξ χρόνων. Ὁ Ἀδριανός πρότεινε στόν πάπα τόν ἄνδρα αὐτόν καί αὐτός ἀμέσως συμφώνησε νά τόν χειροτονήσει ἐπίσκοπο, ἀλλά ὑπό τόν ὄρο νά τόν συνοδεύσει ὁ Ἀδριανός στήν Βρετανία, ἐπειδή εἶχε ταξιδέψει ἤδη μέσῳ τῆς Γαλλίας δύο φορές γιά διάφορες ἀποστολές καί ἐπομένως ἦταν ἐξοικειωμένος μέ τόν δρόμο καί ἐπιπλέον εἶχε ἀρκετούς δικούς

του ἀνθρώπους στὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀκόμη, νά μείνει συνεργάτης του στήν διδασκαλία καί ἄγρυπνο μάτι γιά νά ἀποτρέπει τήν εἰσαγωγή ἑλληνικῶν συνηθειῶν ἀπό τόν Θεόδωρο στήν ἐκκλησία πού θά διοικούσε, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀντίθετες στήν ἀληθινή πίστη. Ἔτσι, λοιπόν, αὐτός χειρονήθη ὑποδιάκονος, ἀφοῦ ὅμως πρῶτα περίμενε τέσσερις μῆνες νά μακρύνουν τά μαλλιά του γιά νά λάβει κουρά κατά τόν τύπο τοῦ στέμματος, διότι προηγουμένως εἶχε τήν κουρά τοῦ ἀπ. Παύλου κατά τόν ἀνατολικό τύπο. Χειροτονήθηκε [ὁ Θεόδωρος] ἀπό τόν πάπα Βιταλιανό τό ἔτος 668 μ.Χ. Κυριακή 26 Μαρτίου καί στίς 27 Μαΐου ἐστάλη μέ τόν Ἀδριανό στήν Βρετανία. Διά θαλάσσης ἔφθασαν στήν Μασσαλία καί ἀπό ἐκεῖ διά ξηρᾶς στήν Ἀρελάτη (Arles), διότι εἶχε νά παραδώσει στόν ἀρχιεπίσκοπο ἐκείνης τῆς πόλεως, συστατικές ἐπιστολές ἀπό τόν πάπα Βιταλιανό. Φιλοξενήθηκαν μέχρις ὅτου ἔδωσε ὁ Ebroin, μαγιορδόμος τοῦ παλατιοῦ, ἄδεια νά φύγουν σέ ὅποια κατεύθυνση ἤθελαν. Μετά ἀπό αὐτό, ὁ Θεόδωρος πῆρε τόν δρόμο καί ταξίδεψε στό Παρίσι στόν ἐπίσκοπο Agilbert, ὁ ὁποῖος τόν ὑποδέχθηκε πολύ εὐγενικά καί ἀναπαύθηκε ἐκεῖ γιά μεγάλο διάστημα. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀδριανός ἐπισκέφθηκε

πρώτα τόν Emme επίσκοπο του Sens και έπειτα τόν Faro επίσκοπο του Meaux και πέρασε κοντά τους μέ άνεση αρκετό καιρό, διότι εξαιτίας του χειμῶνος πού πλησίαζε έπρεπε νά βρει κατάλυμα όπου μπορούσε. Όταν ο βασιλέας Egbert έννημερώθηκε από τούς άγγελιαφόρους του ότι ο επίσκοπος πού είχαν [μαζί μέ τόν Oswiu, βασιλιά των Northumbrians] ζητήσει από τόν επίσκοπο τής Ρώμης εύρισκόταν πλέον στό βασιλείο των Φράγκων, απέστειλε άμέσως τόν ύπαρχό του Raedfrith νά τόν συνοδεύσει σέ αυτόν. Όταν ο Raedfrith άφίχθηκε παρέλαβε τόν Θεόδωρο και μέ τήν άδεια του Ebroin κατευθύνθηκαν στό λιμάνι πού όνομάζεται Quoentavic, έδῶ όμως καθυστέρησε για άρκετό καιρό λόγω σωματικής άδιαθεσίας και μόλις άνένηφε απέπλευσε για τήν Βρετανία. Ο Ebroin, έν τῷ μεταξύ, έθεσε υπό κράτηση τόν Άδριανό, διότι τόν υποφιαζόταν ότι είχε κάποια άποστολή από τόν αυτοκράτορα στους

βασιλείς τής Βρετανίας, ή όποία μπορούσε νά στρεφόταν έναντίον του βασιλείου πού είχε τώρα αυτός τήν ευθύνη. Όταν τελικά διαπίστωσε τήν άλήθεια, ότι δηλ. δέν συνέβη ποτέ παρόμοια άποστολή τόν άπάλλαξε και επέτρεψε νά ακολουθήσει τόν Θεόδωρο. Μόλις έφθασε, ο Θεόδωρος του παρεχώρησε τό μοναστήρι του άγ. Πέτρου του άποστόλου, όπου οι άρχιεπίσκοποι του Canterbury θάβονται συνήθως, διότι κατά τήν αναχώρησή του [του Θεοδώρου], ο άποστολικός πατέρας είχε υποδείξει νά φροντίσει για τήν παραχώρηση ενός καταλλήλου ένδιαιτήματος για τόν ίδιο [τόν Άδριανό] και τούς συνοδούς του. Ο Θεόδωρος άφίχθη στην Άγγλία τήν Κυριακή 27^η Μαΐου 669 και ο Άδριανός τό επόμενο έτος». Βέδας, *Έκκλησιαστική Ιστορία*, IV. 1.

Σέ άλλο σημείο του έργου του ο Βέδας αναφέρει ότι συνέκδημος στό ταξίδι προς τήν Άγγλία ήταν και ο Benedict Biscop.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Η προσωπικότητα και ή δράση του Άδριανού συνιστούν άλλο μεγάλο κεφάλαιο τής ιεραποστολής. Η έπιμονή του νά μήν αναλάβει τά άρχιεπισκοπικά καθήκοντα, παρότι διακρίνεται και αναγνωρίζεται από όλους και άποτελεί πρώτη έπιλογή του πάπα Βιταλιανού, φαίνεται άκατανόητη εκ πρώτης όψεως, αλλά αν προσέξουμε καλύτερα τούς ύπαινηγμούς πού γίνονται άναφορικά μέ τόν Θεόδωρο από τόν Βέδα, θά ανακαλύψουμε μία προσωπικότητα μέ ικανότητες, κύρος, θάρρος, σύνεση και έμπειρία πιθανολογῶ, λοιπόν, ότι ή άρνησή του ήταν συνειδητή και θά πρέπει νά συνδέεται μέ τό παρελθόν του άνδρός: Ίσως νά είχε χρηματίσει στρατιωτικός, ή πολιτικός άξιωματούχος, ο όποιος κατά τήν έξάσκηση των καθήκόντων του νά διέπραξε κάτι από αυτά πού στην έκκλησιαστική όρολογία χαρακτηρίζονται ως κανονικά κωλύματα ιερωσύνης. Από όσα γνωρίζουμε, πάντως πουθενά δέν αναφέρεται αν ήταν ιερέας, μάλλον παρέμεινε μοναχός, όπως έγώ πιστεύω, και παρέμεινε συνειδητά μοναχός μέχρι τής τελευταίας του· βλ. A.S. Cook, "Hadrian of Africa, Italy, and England", *Philological Quarterly* 2 (1923) 241-258· Bischoff, Lapidge, *Biblical Commentaries*, σ. 82-132. **2.** Ο καθεδρικός ναός του Canterbury ιδρύθηκε από τόν άγ. Αύγουστινο τό 602, στόν Σωτήρα Χριστό. Ο Αύγουστίνος ίδρυσε επίσης τό μοναστήρι των άγ. Πέτρου και Παύλου έξω από τά τείχη τής πόλεως, τό όποιο άργότερα άφιερώθηκε στόν άγ. Αύγουστινο, όπου για αιῶνες ήταν ο τόπος ταφής των βασιλέων του Kent και των άρχιεπισκόπων του Canterbury· βλ. N. Brooks, *The Early History of the Church of Canterbury: Christ Church from 597 to 1066*, London 1984, σ. 15-71· P. Collinson, N. Ramsay, M. Sparks (έκδ.), *A History of Canterbury Cathedral*, Oxford άναθ. έκδ. 2002.

Ὁ Παῦλος στά νησιά τοῦ Αἰγαίου (Πράξ 20-21)

Πρωτ. Σπυρίδωνος Λόντου
Ἱερ. Προϊσταμένου Ι.Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἱλισσοῦ
Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Ἀπό τίς Πράξεις Ἀποστόλων μαθαίνουμε ὅτι ὁ Ἅπ. Παῦλος κατά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τό τρίτο ἱεραποστολικό ταξίδι μέσω Μακεδονίας καί κατευθυνόμενος πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα γιά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, διήλθε, μαζί μέ τούς συνεργάτες του, ἀπό διάφορα νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δέν ἤθελε νά καθυστερήσει στήν Ἀσία, ἡ παραμονή του στά νησιά αὐτά ἦταν σύντομη (Πράξ 21:1) καί πρέπει νά περιορίστηκε σέ μερικές ὥρες στάσης ἢ τό πολύ σέ μερικές διανυκτερεύσεις.

Τά πρόσωπα πού συνόδευσαν τόν Παῦλο ἦσαν οἱ συνεργάτες του Σώπατρος ἀπό τή Βέρροια, οἱ Θεσσαλονικεῖς Ἀρίσταρχος καί Σεκοῦνδος, ὁ Γάιος ἀπό τή Δέρβη, ὁ Τιμόθεος, καί οἱ Τυχικός (Εὐτυχός) καί Τρόφιμος ἀπό τήν Ἀσία (Πράξ 20:4). Αὐτοί ἀπέπλευσαν ἀπό τήν Τρωάδα πρὸς τήν Ἄσσο, ὅπου θά συναντοῦσαν τόν Παῦλο, γιά νά τόν πάρουν μαζί τους στό πλοῖο (Πράξ 20:13).

Ἀπό τήν Τρωάδα, ὕστερα ἀπό παραμονή ἑπτὰ ἡμερῶν, ὁ Παῦλος πῆγε μέ τά πόδια στήν Ἄσσο, μπῆκε στό πλοῖο καί ἀπέπλευσαν γιά τή Μυτιλήνη, στήν ὁποία παρέμειναν γιά μία ἡμέρα (Πράξ 20:14). Ἡ νῆσος Λέσβος κατοικήθηκε τήν 4^η χιλ. π.Χ. ἀπό τούς Πελασγούς καί πῆρε τό ὄνομά της ἀπό τόν ἀρχηγό τῶν Τυρηνηῶν Λέσβο. Καταλήφθηκε ἀπό τούς Ρωμαίους

τό 167 π.Χ. καί ἔγινε ρωμαϊκή ἐπαρχία ἀπό τόν Μᾶρκο Μινούκιο. Τό 62 π.Χ. ὁ Πομπήιος ἐπισκέφθηκε τή Μυτιλήνη καί τῆς ἔδωσε αὐτονομία, μέχρι τό 70 μ.Χ., ὅταν ἔγινε καί πάλι ρωμαϊκή ἐπαρχία.

Τήν ἐπομένη ὁ Παῦλος καί ἡ συνοδεία του ἀπέπλευσαν γιά τή Χίο, χωρίς ὅμως νά ἀποβιβαστοῦν. Τό μυροβόλο νησί κατοικήθηκε ἀρχικά ἀπό τούς Πελασγούς, καί ἀργότερα τούς Ἄβαντες καί τούς Ἴωνες. Τό 493 π.Χ. ὑποτάσσεται στούς Πέρσες, καί τό 479 π.Χ. ἀνεξαρτητοποιήθηκε καί ἔγινε μέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς Συμμαχίας. Τό 386 π.Χ. ἡ Χίος ἐντάσσεται στή Β' Ἀθηναϊκή Συμμαχία καί στά χρόνια τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὑποτάσσεται στούς Ρωμαίους.

Μία ἡμέρα μετὰ ὁ Παῦλος καί ἡ συνοδεία του ἔφθασαν στή Σάμο, ὅπου ἔμειναν τήν νύκτα στό ἀκρωτήριο Τρωγύλλιο, γιά νά καταλήξουν τή μεθεπομένη στή Μίλητο (Πράξ 20:15). Ἡ Σάμος, νῆσος καταγωγῆς τοῦ Πυθαγόρα, κατοικήθηκε τήν 3^η χιλ. π.Χ. ἀπό Κᾶρες καί Λέλεγες, ἐνῶ τό 900 π.Χ. ἐγκαταστάθηκαν οἱ πρῶτοι Ἴωνες. Καταλήφθηκε ἀπό τούς Ρωμαίους τό 131 π.Χ., ἐνώθηκε μέ τήν ἐπαρχία τῆς Ἀσίας το 84 π.Χ. καί ἔγινε ἐλεύθερη πολιτεία τό 17 π.Χ.

Ἐπειτα, ὁ Παῦλος καί ἡ συνοδεία του ἔφθασαν στήν Κῶ καί τήν ἐπόμενη ἡμέρα

στη Ρόδο (Πράξ 21:1). Ἡ Κῶς, νησί τοῦ Ἱπποκράτη, ἀπέναντι τῆς Κνίδου τῆς Μ. Ἀσίας, πῆρε τὴν ὀνομασία του ἀπὸ τὴ νύμφη Κῶ. Κατοικήθηκε ἀπὸ τοὺς Κῶρες καὶ τοὺς Δωριεῖς. Τὸ 500 π.Χ. κατακτήθηκε ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ ὅταν ἐλευθερώθηκε, ἔγινε μέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς Συμμαχίας. Τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Αὐγούστου (29 π.Χ.-14 μ.Χ.) τὸ νησί ἐνσωματώθηκε στὴ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Ἀσίας. Τοπικὴ παράδοση μαρτυρεῖ ὅτι τὸ πλοῖο πού μετέφερε τὸν Παῦλο, προσάραξε σὲ μιά παραθαλάσσια περιοχὴ κοντὰ στὴν πόλη τῆς Κῶ, πού ὀνομάζεται «Λάμπη», καὶ ἐκεῖ κήρυξε¹.

Ἡ Ρόδος κατοικήθηκε ἀρχικὰ τὸν 15^ο αἰ. π.Χ. ἀπὸ Μυκηναίους καὶ ἀργότερα ἀπὸ Δωριεῖς. Συμμετεῖχε στὴ Δωρικὴ Ἐξάπολη, στὴ Δηλιακὴ Συμμαχία, καὶ τὸ 386 π.Χ. ἦταν αὐτόνομη. Ἀργότερα, βοήθησε στρατιωτικὰ τὴ Ρώμη στοὺς πολέμους της. Τὸ 43 π.Χ. ἡ Ρόδος καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Κάσσιο, καὶ τὸ 31 π.Χ. ὁ Ὀκταβιανὸς τὴν κηρύσσει ἀνεξάρτητη. Ἀρχαία παράδοση ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ἐπισκέφθηκε τὴ Ρόδο, ἀποβιβάσθηκε στὴ Λίνδο. Ἡ Ρόδος μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν 2^ο αἰ. μ.Χ. ὡς ἔδρα Ἐπισκοπῆς, στὴ δὲ Ἀ' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο τῆς Νικαίας μετέσχε ὁ ἐπίσκοπος Ρόδου Εὐφρόσυνος².

Κατὰ τὴ μεταγωγὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴ Ρώμη γιὰ νὰ δικασθεῖ, τὸ πλοῖο ἔπλευσε κατὰ μῆκος τῆς νότιας ἀκτῆς τῆς Κρή-

της καὶ περασε δίπλα ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Σαλμώνη (σημερινὸ Κάβο Σίδερο), στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τῆς Κρήτης, καὶ ἔφθασαν μὲ δυσκολία στὴν περιοχὴ «Καλοὶ Λιμένες», πλησίον τῆς πόλεως Λασαίας (Πράξ 27:7-8). Ἐκεῖ ὁ Παῦλος συμβούλευσε τὸν ἑκατόνταρχο νὰ παραχειμάσουν λόγῳ τῆς ἐπικινδυνότητος τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῆς πιθανῆς ταλαιπωρίας τους (Πράξ 27:9-13 καὶ 21), ἀλλὰ δὲν εἰσακουσθήκε μὲ ἀποτέλεσμα τίς γνωστὲς περιπέτειες τοῦ πλοίου καὶ τὸ ναυάγιό του στὴ Μελίτη (Πράξ 27:40-44).

Ἡ ἀρχαία Λασαία, λιμάνι τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος, βρισκόταν κοντὰ στὸ ἀγκυροβόλιο τῶν Καλῶν Λιμένων. Σήμερα, τὸ ἴδιο ὄνομα φέρει ἕνας οἰκισμὸς στὴς νότιες ἀκτῆς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου ἀνάμεσα στὰ ἀκρωτήρια Λίθινο καὶ Κεφάλας.

Ἡ Κρήτη κατοικήθηκε ἀρχικὰ ἀπὸ τοὺς Μίνωες καὶ ἀργότερα, περὶ τὸ 1400 π.Χ., ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς. Τὸ 69 π.Χ. ὑποδουλώθηκε στοὺς Ρωμαίους καὶ ἀπετέλεσε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ὁ Παῦλος μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του ἀπὸ τὴ Ρώμη, πιθανότατα ἐπισκέφθηκε τὴν Κρήτη περὶ τὸ 65 μ.Χ., ὅπου ἐγκατέστησε ὡς τοπικὸ Ἐπίσκοπο τὸν συνεργάτη του Τίτο (Τιτ 1:5).

Ὁ μέγας Ἀπόστολος «δεδεμένος τῷ πνεύματι» (Πράξ 20:22) δίδαξε μὲ παρησια καὶ δύναμη τὴν «εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» (Πράξ 20:21).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Μ. Κόνιας, *Πόλεις-σταθμοὶ τῆς ἱεραποστολικῆς πορείας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴν Ἑλλάδα, Κύπρο, Μάλτα καὶ Ν. Ἰταλία*, Θεσσαλονίκη: Ἐκπαιδευτικὸ καὶ Πολιτιστικὸ Ἴδρυμα «Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», σ. 78. 2. Μ. Κόνιας, *δ.π.*, σ. 80.

Ἀρχαῖες ἀντιλήψεις περί ψυχῆς

Ἐλένης Κακλαμάνου
Δρος Φιλοσοφίας

Σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη χριστιανική ἀντίληψη, ἡ ἀνθρώπινη ψυχή, ἄν καί ἄυλη, ὡς κτιστή-δημιουργημένη οὐσία εἶναι ἀνόμοια ἀπό τό ἄκτιστο-ἀδημιούργητο θεῖον. Φύσει ἀθάνατος εἶναι μόνον ὁ Θεός. Ἡ ἀνθρώπινη ψυχή δέν εἶναι φύσει ἀθάνατη, καθὼς ἡ «ἀθανασία» τῆς πηγάζει ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ, εἶναι δηλαδή χάριτι καί ὄχι φύσει ἀθάνατη, κάτι πού ἀντιδιαστέλλεται σαφῶς ἀπό τίς ἀντιλήψεις τῆς ἀρχαιότητας.

Τό ζήτημα τῆς φύσεως, τῆς λειτουργίας καί τῆς σχέσεως σώματος καί ψυχῆς ἀπασχόλησε τήν ἀρχαία ἐλληνική σκέψη καί ἐν πολλοῖς ἔθεσε τά θεμέλια τῆς μετέπειτα συζήτησης. Ἡ ψυχή γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἤδη ἀπό τά ὀμηρικά χρόνια, σήμαινε ζωή (ὅπως καί στήν Παλαιά Διαθήκη). Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ἡ ἄρνηση τῆς ψυχῆς θά ἦταν πραγματικά τόσο παράλογη καί ἐξωφρενική ὅσο καί ἡ ἴδια ἡ ἄρνηση τῆς ὑπαρξῆς τῶν ἔμβιων ὄντων. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρεται στήν ψυχή ὡς τή ζωοποιό δύναμη, πού ἀποχωρίζεται τοῦ σώματος μέ τόν θάνατο, καί σάν σκιά ξεκινᾷ τό ταξίδι πρὸς τόν Ἄδη. Στήν ποίηση καί τήν τραγωδία, ἡ ψυχή παρουσιάζεται νά εἶναι ὑπεύθυνη καί γιά χαρακτηριστικές λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως οἱ ἐπιθυμίες καί τά συναισθήματα, ἀλλά καί γιά τά ἠθικά χα-

ρακτηριστικά, ὅπως τό θάρρος καί ἡ ἀνδρεία. Ὁ Οἰδίπους τοῦ Σοφοκλέους λέγει ὅτι ἡ ψυχή του θρηνεῖ τίς δυστυχίες τῆς πόλης καί τῶν κατοίκων τῆς (Οἰδίου Τύραννος, στ. 64).

Τά δύο βασικά ἐρωτήματα πού ἀπασχόλησαν τή φιλοσοφική σκέψη, ἤδη ἀπό τίς ἀπαρχές τῆς, ἀφοροῦν τό ζήτημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καί τή σχέση σώματος ψυχῆς, δηλ. πῶς ἡ ψυχή ὑπάρχει στό σῶμα ὡς αἰτία τῆς ζωῆς, ἀλλά καί τῶν συναισθηματικῶν καί νοητικῶν ποιότητων.

Ἴσως τό πλέον γνωστό παράδειγμα εἶναι ἡ πίστη τῶν Πυθαγορείων στή μετεμψύχωση. Σύμφωνα μέ τή συγκεκριμένη φιλοσοφική παράδοση, οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦν τμήματα τῆς θείας ψυχῆς, τά ὅποια βρίσκονται ἐγκλωβισμένα σέ σώματα θνητά. Στόχος τῆς ψυχῆς κατά τή διάρκεια τοῦ ἐνσώματου βίου τῆς εἶναι ἡ κάθαρση. Γιά νά ἐπιτευχθεῖ αὐτή, κρίνεται ἀναγκαῖα ἡ πνευματική ἄσκηση καί ὁ αὐτοέλεγχος. Τό ἄτομο πρέπει νά ζεῖ μιά ζωή πνευματική καί νά μήν παρασύρεται ἀπό τίς ἀδυναμίες τοῦ σώματος, τό ὅποιο εἶναι ἡ φυλακή τῆς ψυχῆς.

Στόν διάλογο Φαῖδων, ὅπου μέ γλαφυρό τρόπο παρουσιάζεται ἡ τελευταία νύχτα τοῦ Σωκράτη στή φυλακή, ὁ Πλάτων, ἀκολουθώντας τό πυθαγόρειο δόγμα τῆς

μετεμφύχωσης, επιχειρηματολογεί υπέρ της άθανασίας της ψυχής. Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος αποτελεί ένωση φθαρτής ύλης, του σώματος, και μιας άθανατης ψυχής. Το σώμα ως ύλη είναι παραδομένο στην αναπόφευκτη φθορά και τον θάνατο, ενώ η ψυχή, που είναι απαλλαγμένη από τό υλικό στοιχείο και αιώνια, είναι συγγενής με τις αιώνιες, αθύπαρκες και αμετάβλητες οντότητες, τις Ίδέες. Αυτός είναι ο λόγος που ο Σωκράτης δέν νιώθει ταραχή από τό αναπόφευκτο του θανάτου. Αντίθετα, είναι έξοικειωμένος με τήν προοπτική του θανάτου του. Ο θάνατος και ή φιλοσοφία έχουν τόν ίδιο σκοπό: τόν αποχωρισμό της ψυχής από τό σώμα. Ο αποχωρισμός αυτός είναι αναγκαίος ώστε νά έχουμε καθαρή γνώση, καθώς τήν αλήθεια τών πραγμάτων μπορούμε νά τή γνωρίσουμε μόνο μέσω της νόησης και όχι με τή βοήθεια τών αισθήσεων. Με τήν αποδέσμευσή της από τό σώμα, ή ψυχή απαλλάσσεται από τά δεσμά της ύλης και μπορεί νά αφιερωθεϊ απερίσπαστη στή θέαση τών Ίδεών. Η φιλοσοφία είναι «μελέτη θανάτου» (Φαίδων β5α κ.έ).

Σύμφωνα με τήν προτεινόμενη θεωρία της ανάμνησης στόν συγκεκριμένο πλατωνικό διάλογο, ή ψυχή μας προϋπήρχε του σώματός μας και θά ύπάρχει και μετά από αυτό. Η ψυχή, προτού «μπεϊ» στό σώμα, γνώριζε όλα τά θεωρητικά αντικείμενα. Με τήν ένσωμάτωσή της ξεχνάει, έχει όμως τή δυνατότητα νά ξαναθυμηθεϊ και πολλές φορές τό

καταφέρνει. Η διαδικασία της ανάμνησης, εκτός από τή στόχευση απόδειξης της άθανασίας της ψυχής, αναδεικνύει τόν ρόλο του ανθρώπινου υποκειμένου στην εύρεση της αλήθειας. Η γνώση δέν αποτελεί μία διαδικασία διδαχής, δηλαδή απλής μετάδοσης γνώσεων από έναν διδάσκαλο σέ έναν μαθητή αντιθέτως απαιτείται ή προσωπική αυτενέργεια και κινητοποίηση.

Γιά τόν μαθητή του Πλάτωνα Άριστοτέλη, ή ψυχή δέν είναι άθανατη ούτε έχει ξεχωριστή ύπαρξη από τό σώμα. Στην πραγματεία *Περί Ψυχής*, ή ψυχή ταυτίζεται με τό φαινόμενο της ζωής και συνιστά μία ειδική αρχή οργάνωσης μιας υλικής οντότητας που της επιτρέπει νά είναι ζωντανή, δηλαδή νά κινείται, νά φθείρεται, νά αισθάνεται, νά αναπαράγεται κ.λπ., ανάλογα με τή φύση της. Τά έμφυχα όντα διακρίνονται κατά ιεραρχική κλίμακα σέ φυτά, ζώα και ανθρώπους, ή ψυχή τών όποιων είναι προικισμένη με διαφορετικές ικανότητες ή δυνάμεις (π.χ. πρόσληψη τροφής, αύξηση και φθορά, κίνηση και ανάπαυση, αίσθηση, νόηση). Τά φυτά διαθέτουν μόνο θεραπευτική ψυχή (έχουν ικανότητα πρόσληψης τροφής και αναπαραγωγής). Τά ζώα διαθέτουν επιπλέον αισθητική ψυχή (έχουν τήν ικανότητα νά κινούνται και νά αισθάνονται), ενώ οί άνθρωποι είναι προικισμένοι και με διανοητική ψυχή (έχουν τήν ικανότητα για νόηση, τήν ουσιώδη δραστηριότητα για τήν επίτευξη της ευτυχίας), και άρα υπερέχουν τών άλλων όντων.

Διεθνείς Εκκλησίες του Χριστού. Μιά αντιτριαδική αίρεση

Πρωτ. Βασιλείου Ά. Γεωργόπουλου
Άναπλ. Καθηγητού Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Στίς αντιτριαδικές αίρέσεις πού ἐμφανίστηκαν τόν 20^ό αἰ., ἔχοντας ὡς ἀφετηρία καί ἐπίκεντρο τίς Η.Π.Α., καί ἐπεκτάθηκαν μέ τόν ἱεραποστολικό ἀκτιβισμό τους διεθνῶς, ἀνήκουν καί οἱ λεγόμενες «Διεθνείς Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ» (The International Churches of Christ). Ἡ ὀνομασία αὐτή ἐπισήμως υἱοθετήθηκε τό 1993, ἐνῶ ἡ κίνηση ἦταν ἀρχικῶς γνωστή ὡς «Κίνημα τῆς Βοστώνης». Ὁ ἀνιτριαδικός χαρακτήρας τῆς σχετίζεται μέ τό γεγονός, ὅτι τά μέλη πού προσηλυτίζονται τά βαπτίζουν μόνο στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἰδρυτής τῆς ἐν λόγω αίρετικῆς κίνησης καί ὁ ἀρχικός ὀργανωτικός τῆς ἐγκέφαλος ἦταν ὁ Ἀμερικανός Kip McKean πού εἶχε θητεύσει καί συνεργαστεῖ ὡς φοιτητής στήν προτεσταντική κίνηση δράσης ἐντός Κολλεγίων καί Πανεπιστημίων τῶν Η.Π.Α., γνωστή ὡς "Grossroads Church of Christ". Μετά τίς σπουδές του, μέ μιᾶ μικρή ἀρχική ὀμάδα συνεργατῶν στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1970, δημιουργήσε τή "Lexington Church of Christ" στή Βοστώνη, ὡς μιᾶ κοινότητα χριστιανῶν μαθητῶν σέ αὐστηρά ἐλεγχόμενο καθοδηγητικό πλαίσιο. Σύντομα μετονομάστηκε «Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τῆς Βοστόνης», ἢ «Κίνημα τῆς Βοστόνης» λόγῳ

τῶν ἰδιαίτερων ἀκτιβιστικῶν ἱεραποστολικῶν πρακτικῶν πού ἐφάρμοζε.

Κυρίαρχη πρακτική του ἦταν ὅτι προσπάθησε νά μετατρέψει τά κατ' ὄνομα μέλη τῆς ὀργάνωσης σέ δραστήριους μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ἀναθέτοντας κάθε νέο μέλος τῆς σέ ἓνα παλαιότερο πιά ὄριμο. Αὐτή ἡ διαδικασία καθοδήγησης περιλάμβανε τακτικές ἐπαφές μεταξύ τοῦ καθοδηγητῆ καί τοῦ νέου μαθητῆ. Ἡ ἀληθινή ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὑποστήριξε ὁ Kip McKean, συγκροτεῖται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπό μαθητές. Συνεργαζόμενος στενά καί διαδίδοντας τίς πεποιθήσεις του μέσω τοῦ δικτύου τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν «Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ» (Churches of Christ), ὁ McKean διαμόρφωσε ἓνα πρόγραμμα παγκόσμιου εὐαγγελισμοῦ, δημιουργώντας κοινότητες σέ διάφορες πόλεις τοῦ κόσμου.

Τό μοντέλο πού ἀκολούθησε ὡς πρός τή θέση τοῦ ὀπαδοῦ ἀκόλουθου εἶχε ὡς ἀρχή τό «ἐστίασε στους λίγους». Κάθε προσήλυτος ἐκπαιδεύεται πλήρως, ὥστε μετά νά πορευθεῖ καί νά δημιουργήσει κι ἄλλους μαθητές. Αὐτοί μέ τή σειρά τους συνεχίζουν καί δημιουργοῦν νέους μαθητές δημιουργώντας μιᾶ δομή πυραμίδας.

Ἡ αίρεση αὐτοδιαφημίζεται ὡς ἡ μόνη πραγματική Ἐκκλησία στόν κοσμο καί

πώς όλες οι άλλες είναι διεφθαρμένες. Χαρακτηριστικά είναι εν προκειμένω τά λόγια του Kip McKean: «Όσον αφορά σέ αυτούς που συνεχίζουν να αντιτίθενται σέ έμās, είναι χαμένοι, όχι επειδή τό βάπτισμά τους κατέστη άκυρο, αλλά επειδή οι Γραφές είναι σαφές πώς όσοι έναντιώνονται και διαμαρτύρονται ένάντια στην ήγεμονία του Θεού και διαχωρίζουν την Έκκλησία του Θεού στην πραγματικότητα αντιτίθενται άπέναντι στον ίδιο τό Θεό (Έξοδος 16,8). Έπομένως εκείνοι που αντιδροϋν χάνονται διότι δέν έχουν πραγματικό Θεό».

Οί Διεθνείς Έκκλησίες του Χριστού είναι μία από τίς αϋστηρότερες ομάδες ως προς την πειθαρχική διαδικασία έπιβολής αϋστηρηής ύπακοής. Όταν ένα μέλος δέν αποδέχεται την έπίπληξη και άρνείται να όμολογήσει τά λάθη του, ό άνώτερος έπόπτης του ξεκινά μία πειθαρχική διαδικασία άπόσυρσης και έν τέλει τό μέλος αποκόπτεται όριστικά από την ομάδα.

Η αύξηση τών κοινοτήτων και τών μελών του «Κινήματος της Βοστώνης», δημιούργησε έντονη διαμάχη μέ τίς «Έκκλησίες του Χριστού», σχετικά μέ την πρακτική της καθοδήγησης. Άλλες Προτεσταντικές Όμολογίες χαρακτήρισαν αϋτό που έβλεπαν ως έπιθετικό προσηλυτισμό ιδιαίτερος μεταξύ τών φοιτητών. Μία όχι μικρή ομάδα πρώην μελών που είχαν άποχωρήσει από τό «Κίνημα της Βοστώνης» τό χαρακτήρισαν ως «καταστροφική λατρεία».

Η κριτική και τό ρήγμα που άκολούθησε είχε ως συνέπεια ή μητρική όργάνωση να διατηρήσει μέν τή δομή της πυραμίδα ως προς τή διοίκηση, όμως απέσυρε αρκετούς βασικούς ήγέτες και τροποποίησε τό καθοδηγητικό της πρόγραμμα για να τό κάνει λιγότερο ένοχλητικό. Έχοντας έπεκταθεί διεθνώς, τό 1993 ό ίδρυτής της αίρεσης της έδωσε τή σημερινή όνομασία «Διεθνείς Έκκλησίες του Χριστού» (ICOC).

Τό 1994, εκδόθηκε μία Διακήρυξη Εϋαγγελισμού δηλώνοντας την πρόθεση να δημιουργηθεί μία κοινότητα σέ κάθε χώρα μέ πόλη που είχε 100.000 κατοίκους μέχρι τό 2000. Μέ την έναρξη του 21^{ου} αι. ή αίρεση είχε διεθνώς περίπου 120.000 μέλη.

Στή δεκαετία του 2000 αρκετές κοινότητες σταδιακά διαφοροποιήθηκαν από τό μητρικό σώμα μέ άφορμή και την άποχώρηση του ίδρυτή από την κεντρική καθοδήγηση τό 2002. Αϋτό είχε ως συνέπεια την έφαρμογή κάποιων αλλαγών· λ.χ., ή κίνηση προχώρησε προς μία συλλογικότερη ήγεσία, τροποποίησε τό πρόγραμμα διοίκησης του Kip McKean, που άπαιτούσε μεγάλο βαθμό κεντρικού έλέγχου τών μελών, δέχθηκε τή χρήση μουσικής και την παραχώρηση στίς γυναίκες ήγετικών θέσεων, άν και άκόμη δέν τίς δέχονται στό διορισμένο ιερατείο. Μέχρι σήμερα τά κεντρικά γραφεία της αίρεσης έδρεύουν στό Λός Άντζελες της Καλιφόρνιας.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. W. Behnk, "Internationale Gemeinden Christi / Boston – Bewegung", *Berliner Dialog* 28 (2005) 11-13. L.A. Nichols - G.A. Mather - A. J. Schmidt, *Encyclopedic Dictionary of Cults, Sects, and World Religions*, Grand Rapids, Michigan 2006, σ. 135-139. N. Scotland, *A Pocket Guide to Sects & New Religions*, Oxford 2005, σ. 105-109.

Κωνσταντίνος Οικονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων καί ὁ ἐπιτάφιος λόγος στόν Θ. Κολοκοτρώνη

πρωτ. Ἡλία Δροσινού
Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀκαδημίας

Ἀπό τίς σημαντικότερες ἐκκλησιαστικές προσωπικότητες τοῦ 19^{ου} αἰ., ὁ Κωνσταντίνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων (1780-1857), λόγιος τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, παιδαγωγός, πολυσχιδῆς συγγραφέας, διαδραμάτισε ἀποφασιστικό ρόλο στήν ἔκδοση τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1850, μέ τήν ὁποία τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀνεγνώριζε τό αὐτοκέφαλο τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, μέ ἀποτελέσμα τήν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας μέ τή Μητέρα Ἐκκλησία. Ἡ δράση του ὑπῆρξε πλούσια ἤδη ἀπό τά προεπαναστατικά χρόνια, τόσο ὡς πρός τήν ἐνίσχυση τῆς παιδείας, ὅσο καί ὡς πρός τήν προετοιμασία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα. Μεταξύ τῶν πολλῶν ιδιοτήτων του, ὁ Κων. Οἰκονόμος ὑπῆρξε ἔξοχος ρήτορας. Ὁ ἐπικήδειος λόγος του γιά τόν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄, πού ἐξεφώνησε στήν Ὀδησσό τό 1821, συγκλόνισε τό ἀκροατήριό καί κυκλοφόρησε ἀμέσως σέ ρωσική μετάφραση. Τό 1842, ἐξεφώνησε τόν ἐπικήδειο λόγο στήν ἐξόδιο ἀκολουθία τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Νικολάου Ζωσιμαῖ καί τό ἐπόμενο ἔτος τόν ἐπιτάφιο λόγο στόν ἐπίσκοπο Σελλασίας Θεόδωρο Κολλοκοτρώνη, ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία τοῦ ὁποίου ἐτελέσθη στόν (τότε) Μητροπο-

λιτικό Ναό τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Σύμφωνα μέ δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδος Ἄθηνᾶ, ὁ Κων. Οἰκονόμος χρειάστηκε «νά συντάξῃ ἐσπευσμένως» τόν λόγο, ἔνεκα τοῦ ξαφνικοῦ θανάτου τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωα. Παρ' ὅλο πού ὁ «ρήτωρ ἦτο ἀπρομελέτητος», ὁ λόγος ἦταν ὑπόδειγμα ρητορικῆς τέχνης, μέ λαμπρές εἰκόνες καί γλαφυρά σχήματα λόγου. Στή συνέχεια, παραθέτουμε χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα:

«Ἐπεσε, λοιπόν, ὦ σεβασμιωτάτη καί περιφανῆς ὀμηγύρις, ἔπεσε τό κοινόν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πέσημα καί ὁ γενναῖος Ἀντιστράτηγος καί Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, καί πρώην ἀρχηγός τῆς Πελοποννήσου, Θεόδωρος ὁ Κολοκοτρώνης. Κεῖται καί οὗτος ὁ δυνατός ἐν πολλέμοις καί περικλεῆς ἐν ἀνδραγαθίαις, ὁ τοσαῦτα καί αὐτός συνάμα μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνιστῶν κατορθώσας εἰς σωτηρίαν τοῦ νέου τῆς εὐσεβείας Ἰσραήλ, τοῦ λαοῦ τῆς βασιλευούσης Ἑλλάδος. "Ἐπεσε δυνατός σώζων τόν Ἰσραήλ!" Καί ἤδη τί βλέπομεν; Ἀντί τῶν δαφνίνων στεφάνων, δι' ὧν ἐστέφθη πολλάκις ἡ νικηφόρος αὐτοῦ κεφαλή, ἐπικάθηται εἰς αὐτήν ἡ πελιδνή σκιά τοῦ θανάτου. Ἀντί τῶν θριάμβων καί πανηγύρεων καί τροπαίων, ὅσα συνώδευον τὰς πανταχοῦ τῆς Πελοποννή-

σου δραστηρίους αὐτοῦ στρατείας, παρὰ κλίνην ἐπίσημα κοσμήματα, τοῦ φοροῦντος ἔρημα, συντρίμματα καὶ ταῦτα τῆς ματαίας τοῦ βίου δόξης, ὡς ἂν τινα μικρὰ μεγάλης τριήρεως ναυάγια, προσηραγμένα πρὸς τὴν ἄκτῃν, ὅπου κεῖται τὸ πτώμα τοῦ τριηράρχου. Αὐτὸν δὲ τὸν δυνατὸν περικλείει στενὴ κοίτη νεκρική, ἄπρακτον καὶ ἄψυχον σῶμα, τὸν ἔνδοξον στρατάρχη καὶ καιρῶδες δεδεμένον καὶ πόδας, τοὺς πρῶην ἀκαμάντους καὶ ταχείς, καὶ χεῖρας, τὰς ποτὲ βριαράς καὶ δεδιδαγμένας εἰς παράταξιν καὶ πόλεμον. [...] Δακρῶσιν ἤδη καὶ τοῦτον καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὡς πατέρα ποθοῦντες, ὡς εὐεργέτην, ὡς ἀδελφόν, ὡς ἐνάρετον καὶ γνήσιον υἱὸν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ σέβας τῆς Αὐλῆς σκυθρωπάζει, καὶ πρέσβων βασιλικῶν εὐμενῆς παρουσία συμμερίζεται τὴν κατήφειαν, καὶ ὑπουργοὶ μετὰ τῶν συμβούλων τοῦ Κράτους, καὶ στρατάρχει μετὰ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ σεμνότης δικαστηρίων, καὶ σοφία καθηγητῶν καὶ πᾶσα τάξις τῆς Μητροπόλεως ταύτης, καὶ πολῖται καὶ ξένοι τιμῶσι τὸν προκείμενον νεκρὸν, προσφέροντες τὴν σπονδὴν τῶν δακρῶν τῆς συμπαθείας. Ἦδη δὲ πρὸς τοὺς ἔξω πετώσα ἢ φήμη διαγγέλλει τὸ πάθος, καὶ πενθοῦσι καὶ δῆμοι καὶ χῶραι καὶ πόλεις ὅλου τοῦ Κράτους, ἀρετῆς αἰσθανόμενοι καὶ εὐγνωμοσύνης, καὶ ἐπιλέγοντες μετὰ πόνου "πῶς ἔπεσε δυνατὸς σῶζων τὸν Ἰσραήλ;"

Καὶ ὁμως ἡ κοινὴ αὐτῆ θλίψις τῶν καρδιῶν γίνεται ἢ αὐτὴ καὶ κάλλιστος ἅμα καὶ ζηλωτότατος ὅλων τῶν θριάμβων καὶ ὅλων τῶν στεφάνων τοῦ ἐνδόξου τούτου

νεκροῦ. Καὶ ὁ λόγος πρόδηλος. Ὁ βαθὺς τάφος ἀποβαίνει μεστόιχον ὑψηλόν, διαχωρίζον τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν τιμὴν ἀπὸ τῆς ψευδοῦς καὶ πεπλασμένης· καὶ τότε γνωρίζεται ἡ γνησία τοῦ ἀνθρώπου ἀξία, ὅταν μετὰ τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ πνοῆς συναφανισθῇ καὶ τὸ φάντασμα τῆς περιστοιχούσης τὴν ζωὴν ματαιότητος τοῦ κόσμου. "Θάνατος ἀνθρώπου, ἀπογύμνωσις ἔργων αὐτοῦ". Naί, ἀγαπητοί! Μόνῃ ἢ ἀρετῇ καὶ νεκρὸν τὸν ἑαυτῆς ἐργάτην ἐπικοσμεῖ, καὶ ἐπέκεινα τοῦ τάφου παρακολουθοῦσα τοῦτον ἐπιλαμπρύνει. Καὶ ὅσω κοινότερον ἀποβαίνει τὸ πένθος τοῦ τελευτήσαντος, τοσοῦτον ἀρίζηλοι διαλάμπουσιν οἱ χαρακτῆρες τῆς κοινωφελεστάτης αὐτοῦ ζωῆς. Ὁ μικρὸς οὗτος ὁ μετὰ σώματος βίος στάδιον πρόκειται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ μάλιστα τοῖς χριστιανοῖς, ἐναρέτων πράξεων ἀγωνιστήριον· τέρμα δὲ τοῦ σταδίου γίνεται ἢ τὴν νίκην φέρουσα τελευτῇ. Ὅθεν καὶ ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, φθάσας εἰς τὸ βίου τὸ φερένικον τέλος, ἐνίκησεν ἤδη τὴν εὐκλεεστάτην καὶ ἀγήραντον νίκην, ἣτις ὑπόσχεεται τὸν ἀμάραντον στέφανον τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Ὡστε καὶ ἡ πένθιμος τῆς κηδείας αὐτοῦ τελετὴ ἀποβαίνει συγχρόνως σεμνοτάτη καὶ μεγαλοπρεπῆς πανήγυρις. Τὴν σιγερὰν καὶ δάκρυσι νενοτισμένην αὐτοῦ λάρνακα περιστέφει, ὡς ἴριδος τόξον, ἢ λαμπρότης τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἀρετῶν. Θάλλει εἰς τῶν ζώντων τὰς ψυχὰς ἀκμαία καὶ νεαρὰ τῶν γενναίων αὐτοῦ κατορθωμάτων ἢ μνήμη, καὶ ζώσας εἰς τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας ἀναπέμπει τὰς εὐλογίας. Ἐκ καρδίας ἀναπέμπουσι πρὸς Κύριον οἱ ἀδελφοὶ τὰς δεήσεις ὑπὲρ τῆς αἰδίου

ἀναπαύσεως τοῦ προμάχου τῆς πίστεως καὶ πατρίδος.

[...]

Ἄλλ' ἱκανοῦσι ταῦτα τὰ κατορθώματα τοῦ γενναίου τῆς πατρίδος προμάχου· μηδὲ μνημονεύωμεν ἐπὶ πλέον μαχῶν καὶ πολέμων ἀπὸ ταύτης τῆς ἀχράντου καθέδρας τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Τοῦτο μόνον ὑπενθυμίζομεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ᾧ σεβάσμιον ἀκροατήριον, ὅτι ὁ Στρατηγὸς Κολοκοτρώνης [...] εἰς ὅλας τὰς ἀνδρείας αὐτοῦ πράξεις εἶχε τελεσιουργὸν τὴν εἰς Θεὸν ἀκράδαντον πίστιν, ὡς θώρακα τούτων ἐνδεδυμένος [...]. Καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ ὑπῆρχε, κατὰ τὴν ἄπλαστον αὐτοῦ καρδίαν, ἀπλοϊκὴ καὶ ἄθικτος καὶ ἀκέραιος. Ἀσφαλῶς καὶ ἀδιστακτικῶς ἐκράτει τὴν ἀγίαν παρακαταθήκην τῆς εὐσεβείας, ἣν παρέλαβε παρὰ τῶν πατέρων, καὶ διετήρει τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θείας ἀληθείας ὁρθὴν καὶ βεβαίαν καὶ πρὸς αὐθάδεις συζητήσεις ἀζυγομάχητον. [...] Οὕτως ἔχων ἀπλοῦν τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, ἔβλεπε διὰ παντὸς τὸν ἀόρατον ὡς παρόντα· καὶ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος ἐκράτυνε τὴν ῥώμην τοῦ σώματος εἰς τοὺς πολυπόνους ἀγῶνας, καὶ εἶχε τὴν βοήθειαν αὐτοῦ ἐν ὀνόματι Κυρίου· ὅστις καὶ σθένος ἐμπνέει καὶ θάρσος εἰς τὰς τῶν ἡρώων καρδίας, καὶ τὰ σώματα ἐπιρῶνυσι [...], ὅπως πληρωθῶσιν αἱ κρίσεις τῆς πανσόφου καὶ

παναγάθου σοφίας αὐτοῦ. Ἐξῆγεν εἰς μάχας τὸν στρατὸν ὁ πιστὸς στρατηγός; πρῶτον ὄπλον εἶχε τὴν προσευχὴν. Ὑπέστρεφε νικητής; τὸν Θεὸν ἐδοξολογεῖ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀπεδίδου τῆς νίκης τὸν στέφανον. Συνήθριζεν ἢ ἐκυβέρνησα στρατόπεδον; πρῶτον αὐτοῦ κήρυγμα πρὸς τοὺς στρατιώτας ὑπῆρχεν, ἵνα εὐτακτῶσιν ἐλπίζοντας εἰς μόνον τὸν Θεὸν καὶ Κύριον τῶν δυνάμεων, ὅστις ὁ αὐτὸς καὶ τοὺς ἐπιγίους στρατοὺς ἀοράτως παρῶν διοικεὶ καὶ σώζει τῶν κινδύνων, καὶ οὐτινος τῆς βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως χωρὶς, οὔτε πληθὸς ἀνδρείων, οὔτε δυνάμις ὄπλων, οὔτε στρατηγικὴ ἐμπειρία ἰσχύει κατὰ τῶν πολεμίων. [...]

Πόσον ὑψηλὴ καὶ ζωτικὴ ὑπῆρχεν ἡ πίστις τοῦ ἀνδρείου Κολοκοτρώνη, καὶ πόσον αἰσθητικὴ καὶ εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Ὅτε τὸ πρῶτον ἔφευγεν ἐκ τῆς πατρίδος τὸν κίνδυνον τοῦ διωγμοῦ, διέβη διὰ τινῶν ἐρειπίων κατηδαφισμένον ναοῦ τῆς Θεοτόκου, καὶ σταθεὶς καὶ δακρυσάς, ᾧ Παντάνασσα, εἶπε σῶσόν με διὰ τῶν ἀγίων σου πρεσβειῶν, καὶ ἀξίωσόν με πάλιν ἐπιστρέψαι βοηθὸς τοῦ τεταπεινωμένου λαοῦ σου, καὶ λατρεῦσαι μετ' αὐτοῦ τὸν υἱόν σου καὶ Θεόν μου καὶ Κύριον εἰς τοῦτο τὸ πρῶτον τῆς Θεομητορικῆς σου δόξης ἀγιαστήριον, ἐκ βάθρων ὑπ' ἐμοῦ ἀνεγερμένον. Καὶ ἐπανελθὼν ἀπέδωκε τὴν εὐχὴν τῷ Κυρίῳ κτίσας τὸν ναὸν τῆς ἀγίας Μονῆς. [...]

Martin Verdiot, Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, λεπτομέρεια, Ἀθήνα, Μουσεῖο Μπενάκη

Μητρ. Καισαριανής, Βύρωνος και Ύμηττου Δανιήλ, *Η ασθένεια υπό τὸ φῶς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Συμβολή εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πανδημίας, Καισαριανή: Ἱ.Μ. Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ 2021, 96σ.*

Ἡ πανδημία ἐπανάφερε μὲ ἀκόμη πιὸ ἐπιτακτικό, ἄμεσο καὶ καθολικό τρόπο τὸ πρόβλημα τῆς ἀσθένειας καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ θανάτου. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ προσεγγίζει τὸ προκείμενο ζήτημα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, παρουσιάζοντας τίς διάφορες βιβλικές αἰτιολογίες τῆς ἀσθένειας, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον τίς ὑπέμειναν οἱ κάμνοντες καὶ τὴ θεραπεία τους, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἐπίσης ἓνα ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους.

Δημήτριος Ἄντ. Κουντουράκης, *Παπίκιον Ὅρος καὶ Ἰβηρικὴ ἀριστοκρατία τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἡ Μαρία ἢ Ἀλανή καὶ ὁ Γρηγόριος Πακουριανός, Κομοτηνῆ: Ἱ.Μ. Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς 2021, 552σ.*

Τὸ Παπίκιον Ὅρος, τὸ «Ἱερόν Ὅρος τῆς Ροδόπης», ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μοναστικά κέντρα τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὸν 11^ο μέχρι τὸν 14^ο αἰ. Γραπτές πηγές καὶ εὐρήματα πού ἔφερε στό φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἐπιβεβαιώνουν τὴ σημασία του καὶ τὴν πλούσια παιδευτικὴ δραστηριότητα, πού ἐκδηλώθηκε στίς μονές του. Ἡ μελέτη τοῦ Δημ. Ἀ. Κουντουράκη ἐπιχειρεῖ νά ἀνασυνθέσει τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς, μὲ ἔμφαση στή Μονή Ἁγίου Γεωργίου, μὲ τὴν ὁποία εἶχαν σχέση μέλη τῆς Ἰβηρικῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ ἔκδοση ἐντάσσεται στό πλαίσιο τῆς προσπάθειας τῆς Ἱ.Μ. Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ροδόπης.

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Βίος, Ἀκολουθία καὶ Παρακλητικὸς Κανὼν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μιχαήλ τοῦ Χωνιάτου, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, Ἑνορία Ἁγίου Γεωργίου Νέου Ψυχικοῦ 2021

Γιώργος Μπάρλας, *Κηλίδες ἀπὸ μέλι. Γυρεύοντας τὴν πίστη στὸν καιρὸ τῆς πανδημίας*, Ἀθήνα: Γρηγόρη 2021

Γεώργιος Φωτ. Παπαδόπουλος, *Τα θεμέλια τοῦ 21. Ἡ προσφορά τῶν Ἁγίων Νεομαρτύρων τῆς Χίου* (Ὁρθόδοξη σκέψη καὶ ἐρμηνεία), Χίος 2021

Κληρικοί που εργάζονται και σε άλλους Δημόσιους οργανισμούς

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Αρχιερ. Έπιτρ. Ί.Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου
Άντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Σε συνέχεια με τό προηγούμενο τεύχος του Έφημερίου σύμφωνα με τόν ν. 4354/2015 παρ. 10 όρίζεται ότι οί υπάλληλοι που υπάγονται στίς διατάξεις του ως άνω νόμου, συμπεριλαμβανομένου και τών κληρικών, οί όποιοι κατέχουν νόμιμα και δεύτερη έμμισθη θέση σε άλλον φορέα από αυτόν τής οργανικής τους θέσης, δηλαδή Κληρικοί που άπασχολούνται παράλληλα και ως εκπαιδευτικοί, λαμβάνουν τό σύνολο τών άποδοχών της θέσης τους και τό τριάντα (30%) τών άποδοχών τής δεύτερης θέσης στήν όποία άπασχολούνται. Ός δεύτερη θέση νοείται ή δεύτερη χρονικά του διορισμού. Ός πρός τή συνταξιοδότησή τους, για τούς κληρικούς που απέκτησαν τήν ιδιότητα αυτή μετά τήν 1^η Ίανουαρίου 1993 και παράλληλα έχουν και τήν ιδιότητα του εκπαιδευτικού, άνεξαρτήτως του χρόνου που απέκτησαν τη δεύτερη, όρίζεται ότι δέν μπορούν νά λαμβάνουν δύο συντάξεις από τό Δημόσιο, όπως ισχύει για όλους τούς υπαλλήλους-λειτουργούς του Δημοσίου. Έπομένως κατά τή συνταξιοδότησή τους θά επιλέξουν τή

μία έξ αυτών. Αυτό, βεβαίως, σύμφωνα με τά ως σήμερα ισχύοντα. Άναμένουμε τίς νέες διατάξεις τών νόμων περί συνταξιοδότησεως τών υπαλλήλων-κληρικών του Δημοσίου και, από τά τεύχη του Έφημερίου, θά ένημερώσουμε σχετικά τούς έν Χριστώ άδελφούς μας. Με άπλά λόγια, ένας άδελφός που λαμβάνει σήμερα άποδοχές τόσο από τήν έφημεριακή του ιδιότητα όσο και από έτερη τινά που κατέχει στό Δημόσιο, άν υποβάλει αίτηση συνταξιοδότησεως σήμερα, θά πρέπει νά υπολογίζει ότι ή μηνιαία σύνταξή του θά είναι μειωμένη από τίς μηνιαίες άποδοχές που λαμβάνει από τίς δύο θέσεις που κατέχει στό Δημόσιο και ανάλογα με τήν περίπτωση έκάστου κληρικού, τής τάξεως τών 300-500 ευρώ. Έπίσης για μία ακόμη φορά διευκρινίζουμε πώς όλες οί αλλαγές που δημοσιεύθηκαν για τά νέα ήλικιακά όρια προς συνταξιοδότηση τών Δημοσίων Ύπαλλήλων ΔΕΝ ΙΣΧΥΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ, οί όποιοι έξέρχονται εκ τής ένεργού ύπηρεσίας βάσει διατάξεων που άνέκαθεν ισχύουν γι' αυτούς.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ τῶν ὀργανισμῶν τῆς συμμετέχει στοὺς ἑορτασμούς γιὰ τὴ συμπλήρωση 200 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 μὲ ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ἐκδόσεις, μαθητικούς διαγωνισμούς, ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές καὶ ἄλλες ἐπετειακὲς ἐκδηλώσεις πού θά πραγματοποιηθοῦν ἀνά τὴν ἐπικράτεια.

Ὁ Κλάδος Ραδιοφωνίας ἔχει ξεκινήσει σειρά ἀφιερωματικῶν ἐκπομπῶν καὶ προγραμματίζει νεότερες πού σύντομα θά ἀνακοινωθοῦν. Συγκεκριμένα:

1821 καὶ 25η Μαρτίου (2010): τὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι κατὰ τὴν Ἐπανάσταση

1821 καὶ 25η Μαρτίου (2011): σειρά ἀφιερωματικῶν ἐκπομπῶν

Σχέσεις Ἀνατολῆς - Δύσης 1453-1821 (2012)

25η Μαρτίου (2013)

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 στίς Παραδουνάβιες Χῶρες (2014)

Ἀφιέρωμα στὴν 25η Μαρτίου (2015)

Ὁ Κλάδος Ἐκδόσεων ἔχει προγραμματίσει ἀφιερωματικὸ τεῦχος τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* μὲ θέμα «Ἐλευθερία» γιὰ τὸ 1821.

Ὁ Κλάδος Διαδικτύου παρέχει κείμενα γιὰ τὸ '21 καὶ εἰκόνες τῆς Ἐθνεγερσίας.

Ἐκπομπές πού προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στοὺς ὅρους τῆς πίστεως.

Μέ τὸν Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακὴ μουσική.

Μέ τὸν Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Ἀποσπάσματα ἀπὸ κείμενα Πατέρων μὲ μουσικὲς

γέφυρες.

Μέ τὴν Κυριακὴ Αἰλιανοῦ.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπὸ τοὺς δικτυωμένους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355α

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνās 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203